

Tartu Ülikool
Õigusteaduskond
Võrdleva õigusteaduse õppetool

Taavi Viilol

Intellektuaalomand ja selle kuuluvus tarkvaraarenduslepingutes

Magistritöö

Juhendaja dr. Iur. Mario Rosentau

Tartu
2014

Sissejuhatus-----	lk 1
1.1 Tarkvara mõiste-----	lk 4
1.2 Arvutiprogrammi õigusmõiste-----	lk 4
1.3 Tarkvara kui rahvusvaheline intellektuaalomand-----	lk 5
1.4 Tarkvara kui toode või teenus? -----	lk 6
1.5 Eritarkvara mõiste -----	lk 7
2. Eritarkvara arenduslepingud -----	lk 9
2.1 Tööleping -----	lk 9
2.2 Töövõtuleping-----	lk 10
2.3 Töölepingu ja töövõtulepingu õiguslikmajanduslikud erisused.---	Lk 10
2.4 Töölepingu ja Töövõtuleping praktiline eristamine-----	lk 11
3. Intellektuaalomandi seadusjärgne kuuluvus-----	lk 17
3.1 Töölepingujärgne kuuluvus -----	lk 17
3.2 Töövõtulepingujärgne kuuluvus-----	lk 19
4. Käsitatavad IO õigused ja nende üleminek.-----	lk 25
4.1 Intellektuaalomandi esemelisus -----	lk 25
4.2 Lahusus- ja abstraktsioonipõhimõte-----	lk 25
4.3 Abstraktsioonipõhimõte-----	lk 27
5. Autoriõigus -----	lk 28
5.1 Autoriõiguse ja copyright-i erisused-----	lk 28
5.2 Autoriõiguste olemus-----	lk 29
5.3 Tarkvara -----	lk 34
6. Kaubamärgiseaduse kohaldatavus tarkvarale-----	lk 49

7. Tööstusdisainilahendus -----	lk 50
8. Patent-----	lk 56
Kokkuvõte-----	lk 61
Summary-----	lk 64
Kasutatud kirjandus-----	lk 67

Sissejuhatus

Käesolev töö vaatleb tarkvaraarenduslepinguga seonduvaid õiguslikke probleeme õiguskäibe positsioonilt arvestades majanduslikke huve. Tulenevalt intellektuaalomandi hõlpsast reprodutseeritavusest seisnevad peamised kulud esialgse investeeringu tegemises. Seega on õigustatud tarkvaraarendustesse panustajate huvide kaitse läbi intellektuaalomandiõiguse. Liiga tugev õiguslik kaitse on aga ebasoovitav kuna inimkonna teadmuse ja loomingu jagamine tagab paremad võimalused innovatsiooniks. Tarkvaraarenduse raames toimub huvide tasakaalustamine mitte õigusliku kaitse tugevuse vaid selle kuuluvuse läbi. Liialt sageli on ettevõtted arendatud tarkvara õiguste kuuluvuse suhtes initsiatiivitud. ¹ Tarkvaraarenduslepingute sõlmimisel on oluline olla teadlik loodava töö intellektuaalomandlikust sisust ja selle võimalustest majandusliku edu saavutamisel. Tarkvaraarenduse tulemusel valmiv erilistele nõudmistele vastava tarkvara ehk eritarkvara intellektuaalomand sisaldab sageli oma struktuuris või funktsioonilt konkurentsieelist, millega on võimalik vähendada halduskulusid või suurendada tootlikkust. Tarkvaraarenduslepinguga on võimalik tellida nt iseseisev arvutiprogramm, teise arvutiprogrammiga liidetav arvutiprogramm, tarkvaras funktsioneeriv disainilahendus või patenditavasse leiutisse sobituv arvutiprogramm.

Käesoleva töö eesmärk on analüüsida tarkvaraarenduse õiguslikku olemust, selle tulemusel loodud intellektuaalomandeid ning õiguste kuuluvust ja üleminekut mõjutavaid õiguslikke asjaolusid.

Magistritöö loomisel on toetunud peamiselt õiguslikele uurimustöödele, mis käsitlevad arvutiprogrammi autoriõiguslikku kaitset. Käsitluste toetamisel on toetunud Eesti õigusperioodika artiklitele, kuid tulenevalt tarkvara globaalsusest esineb erinevates õiguskultuurides sarnaseid probleeme. Seetõttu on viidatud ka Common Law-st lähtuvatele käsitlustele, mille argumentatsiooni põhised on kasutatavad ka Eestis. Common Law-le toetumine on kõige suurem kohtupraktika analüüsis kuna Mandri-Euroopa õiguskultuuris pole vaidlusteni jõutud. Osalt on see kodifitseerimise teene, kuid nentida tuleb Ameerika Ühendriikide olulisust kaubandusliku tarkvara hällina. Õiguskäsitluses on eelkõige lähtunud siiski Eesti ja Euroopa Liidu õigusaktidest, mis intellektuaalomandit reguleerivad. Lähtunud on ka kavandatava uue autoriõiguse seaduse lähtematerjalides ja seletuskirjas toodud võimalikele muutustele, mis antud töö kontekstis õiguslikku olukorda võivad vastu võtmise korral muuta. Arvutiprogrammi kaitsmisest tööstusomandi raames on samuti lähtunud

¹ Colm MacKernan; A Practical Guide to Intellectual Property in Mergers & Acquisitions; Sweet & Maxwell. (2006), Lk 129.

uurimustöödest, kohtupraktikast ja õigusregulatsioonist, kuid oluline allikas oli Euroopa Patendiameti Suure Apellatsioonikoja vastus Patendiameti presidendi pöördumisele, mis täpsustas arvutiprogrammide õigusliku kaitse seisukohti patendiõiguse alusel.

Töös on lähtunud õiguse keelelisest, võrdlevast, teleoloogilisest ja ajaloolisest tõlgendusviisidest. Keeleliselt on intellektuaalomandeid reguleerivates sätetes sageli vaja eristada autori ja/või varaliste õiguste omaniku välja toomist. Vastavat meetodit toetab sätte eesmärgi tõlgendamine, mis intellektuaalomandi kuuluvuse erinevatest alternatiividest aitab valiku teha. Võrdleva käsitlusena on olulisemate õigusküsimuste juures välja toodud nii Mandri-Euroopa ja Common Law õiguskultuuri kui ka Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide õigusruumi vahelised erinevused. Ajaloolise tõlgendusena on välja toodud kohtupraktika muutused ajalises dimensioonis. Töö koostamisel on püütud tuua välja praktilisi nüansse ja õiguslikke võimalusi.

Käesolev magistr töö käsitleb töö eesmärgi kaheksas peatükis, lähtudes algselt mõistete õigusliku olemuse küsimustest ning jõudes intellektuaalomandite seadusjärgse ja arenduslepingujärgse intellektuaalomandi kuuluvuse ja üleminekuni

Esimene peatükk keskendub tarkvara ja arvutiprogrammi mõistetele ja õiguskaitse alustele. Intellektuaalomandi õiguskaitse oleneb sageli õigusmõistega hõlmatusest, kuid tulenevalt praktilise elu keerukusest on vastavust sageli keeruline hinnata. Samuti ei ole intellektuaalomandiga kohandunud igapäeva kaubandus ja inimeste arusaam, mistõttu esineb intellektuaalomandi õiguskäibes tõkkeid.

Teine peatükk keskendub arenduslepingu õiguslikule olemusele ja kahe erineva arenduslepingu tüübi tööõiguslikule eristamisele ja käsitlusele, millest sõltuvad tagajärjed seotud isikutele ja intellektuaalomandi kuuluvusele.

Kolmas peatükk käsitleb intellektuaalomandi seadusjärgset kuuluvust ja seda mõjutavaid õiguslikke asjaolusid ning nende tõlgendamist.

Neljas peatükk vaatleb lühidalt lahusus- ja abstraktsioonipõhimõtte kohaldavust intellektuaalomandi suhtes ja tagajärgedele intellektuaalomandi kuuluvuse või litsentsi andmise kokkulepetele.

Viies peatükk on mahukaim ning keskendub tarkvara õiguslikule kaitsele autoriõiguste alusel, eristades seal sisalduvaid kirjalikke ja mitte-kirjalikke teoseid, vastavate teoste seaduslikke aluseid ja lepingujärgse ülemineku regulatsiooni ja praktilisi võimalusi.

Kuues peatükk on lühim ning käsitleb mõningaid kaubamärgiõiguse nüansse tarkvara puhul.

Seitsmes ja kaheksas peatükk käsitlevad tarkvarale alternatiivse õiguskaitse kohaldamist vastavalt tööstusdisainilahenduse ja patendiõiguse alusel. Teemade käsitus algab eelkõige õiguskaitse aluse käsitlusega liikudes ulatuse juurde ning seejärel käsitleda vastavate õiguste kuuluvust ning selle määramise võimalusi ja tagajärgi

1.1 Tarkvara mõiste

Tarkvara on tänapäeval laetud mitmetesse seadmetesse. Tarkvara praktilist kasulikkust, kohandumisvõimet, silmailu, arenguinitsiatiivi jt teisi innovatiivseid omadusi on hakatud ära kasutama kõigis eluvaldkondades. Seeläbi on kujunenud ka laialdane arusaam tarkvarast ja selle tagamaast. Tarkvara suhtes on kasutusel ka mitmeid täpsustavaid mõisteid - püsivara, operatsioonisüsteem ja arvutiprogrammid. Vastav määratlus lähtub abstraktselt tasandist arvutisüsteemis. Püsivara on riistvarasse salvestatud tarkvara, mis sisaldab käsujadasid, mis võimaldavad tarkvara osa sidumise teiste riistvara osadega. Vastav tarkvara on suurima praktilise väärtusega kuna on funktsioneerimise alus teistele, abstraktselt kõrgemal tasandil asuvale tarkvarale. Operatsiooni tarkvara või operatsioonisüsteem võimaldab riistvaraga suhtlemise, mis võimaldab riistvara koostoimimise ja interaktiivsuse kasutajaga. Operatsioonisüsteemil baseerub abstraktselt arvutitarkvara, mis operatsioonisüsteemi pädevust ära kasutab. 2 Arvutitarkvara on üldine mõiste, mis sisaldab erinevaid arvutiprogramme - programme, aplikatsioone, skripte jt käsujadasid, mis riistvara funktsioneerima paneb. Lisaks käsujadade rakendamisele on tarkvara võimeline kuvama ekraanile informatsiooni. Kuigi vastav funktsioon on käsujadade tulekul avaldub ekraanikujutis kasutajale eraldiseisva tarkvara osanda. Identse funktsiooniga tarkvarad võivad erineda oma visuaalse välimuse poolest või kasutuskogemuse poolest. Tarkvara visuaalse välimuse ja kasutuskogemuse (ing k look & feel) kaitset on mitmetes kohtukaasustes soovinud ka mitmed tarkvara arendajad.

1.2 Arvutiprogrammi õigusmõiste

Õiguslikult on eristatud arvutiprogrammide mõistet. Antud mõiste on kitsam kui eelpool käsitletud üldine arusaam tarkvarast, mis hõlmab nii käsujadasid kui ka visuaalset välimust ja kasutuskogemust. Arvutiprogrammi definitsioon hõlmab käsujadade kirjalikku vormi ja seab funktsionaalsuse tingimuse. Mitmed rahvusvaheliselt olulised rahvusvahelised õigusallikad määratlevad arvutiprogrammi mõiste sarnaselt, millega hõlmatakse sageli ka arvutiprogrammi väljatöötamisele eelnenud lähtematerjale. 3 EL-i direktiiv arvutiprogrammide õiguskaitse kohta käsitleb arvutiprogrammina [“...kõiki programme olenemata nende vormist, sealhulgas tarkvaras sisalduvaid programme.”]. 4 Direktiiv kehtestab preambuli artiklis 10 ka sisulised tingimused, mille kohaselt arvutiprogrammi kaks olulist tingimust on kavandatud viisil toimimine ning riistvara ja ülejäänud tarkvaraga vastastikku funktsioneerimine.

² Siiski võivad arvutiprogrammid operatsioonisüsteemi sisaldada, kuid see on haruldane.

³ Lähtematerjalid peavad direktiivi kohaselt võimaldama arvutiprogrammi loomist arenduse hilisemas etapis.

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/24/EÜ, 23. aprill 2009, arvutiprogrammide õiguskaitse kohta (kodifitseeritud versioon), L 111/16, 5.5.2009, Preambuli artikkel 7.

Arvutiprogrammi otstarve on õiguslikult oluline kuna võimaldab õiguslike tagajärgede ja vastutuse omistamist vastutavale isikule kui arvutiprogramm ei vasta kas autori- või litsentsilepingu tingimustele või on tekitatud deliktiline kahju.⁵

Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (ing k lüh WIPO) autoriõiguste leping ja Maailma Kaubandusorganisatsiooni (ing k lüh WTO) Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping (ing k lühend TRIPS) ei käsitle arvutiprogrammi mõistet, kuid on sätestanud nende õigusliku kaitse.

Arvutitarkvara saab jaotada ka majanduslikust perspektiivist kuna arvutiprogrammi kasutamine on sageli sõltuv litsentsist ehk kasutusloast. Peamiselt saab eristada kommertstarkvara ja vaba tarkvara.⁶ Käesolevas teoses käsitleme kommertstarkvara kuna vaba tarkvara puhul valitseb ainuõiguste rakendamise suhtes sageli piiranguid või imperatiivseid tingimusi, mis mõjutavad õiguste kuuluvuse majanduslikku perspektiivikut.

Seega kokkuvõttes on tarkvara mõiste mitmeti määratletav. Õiguslikult on eristatud arvutiprogrammi mõiste, mis lähtub funktsionaalsusest, kuid on kitsam üldmõistest kuna ei hõlma funktsionaalsust mitte omavat tarkvara või lisasid, mis pole vahetult kirjutatud kodeerimis- või programmeerimiskeeles, nt tarkvara kujunduslik väljendus, heliteosed, videod või muu looming, mis võivad endast kujutada autoriõiguste alusel ka iseseisvat teost.

1.3 Tarkvara kui rahvusvaheline intellektuaalomand

Levinud on ka vaade, et tarkvara ei pea õiguslikult kaitstma. 1970-ndateni peeti tarkvara ainult lisandiks riistvarale ja selle võimekusele ning tarkvara õiguskaitse puudumine tagas lihtsama kaubavahetuse.⁷ Vastav seisukoht muutus laieneva piraatluse tõttu.⁸ Tänapäeval puudub ilma õigusliku kaitseta mõte tarkvara loomesse investeerida kuna edukatest projektidest teenitu ei suudaks katta ebaõnnestunud projektide tekitatud kulusid kuna just edukaid projekte on võimalik teistel valikuliselt kopeerida.⁹

WIPO alustas 1970-ndatel tööd arvutiprogrammide sui generis kaitse ideega, mis kaitses lähte-, objektkoodi ja dokumentatsiooni, kuid riigid ei võtnud käsitlust oma seadustesse üle,

⁵ Rosentau, M. Intellektuaalse omandi õigused infotehnoloogia valdkonnas. Infotehnoloogilise loomingu olemus. *Juridica*, 2008, nr 3. Lk 173.

⁶ MTÜ Eesti Äritarkvara Liit kodulehekül, Arvutitarkvara liigid. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.tarkvaraliit.ee/et/Arvutikasutajale/Arvutitarkvara-liigid- Viimati külastatud 5.05.2014>

⁷ Lilian Edwards and Charlotte Waelde; *Law and the Internet*, Hart, 2009. Lk 337.

⁸ Vt eelmine

⁹ Anthony Lawrence Clapes; *Softwars; The Legal Battles for Control of the Global Software Industry*; Quorum Books, 1993. lk 135

mistõttu hakati lähtuma arvutiprogrammide kaitsest kirjandusteostena Berni konventsiooni järgi.¹⁰ Tulenevalt Berni konventsiooni mõningasest terviklikkuse puudulikkusest ja lähtuvalt valdkonna arengust algas 1991.a uus ülevaatomisetapp, mis realiseerus WIPO autoriõiguste lepingu näol 1996.a detsembris.¹¹ WTO TRIPS-i kokkulepe jõustus 1994.a. ning lepingu sõlmimise põhjuseks võib pidada Berni konventsiooni puudusi just autoriõiguste kohtuliku kaitse ja tagamise osas.¹²

Berni konventsioonist lähtutakse arvutiprogrammide käsitlemisel kirjandusteostena siiani. Kuigi antud õigusallikas tarkvara ise otsesõnu arvutiprogramme ei reguleeri on nende võrdsustamine kirjandusteostega rahvusvaheline tava, mis väljendub intellektuaalset omandit reguleerivates õigusallikates. EL-i direktiiv arvutiprogrammide õiguskaitse kohta ja WIPO autoriõiguste leping kaitseb Berni konventsiooni artikkel 2 tähenduses arvutiprogrammi kõiki avaldumisvorme. TRIPS kaitseb autoriõiguslikult arvutiprogrammide lähteteksti ja objektikoodi.¹³

Eesti õiguskirjanduses on argumenteeritud laiema digiteose mõiste kasutuselevõtuks, mis lähtub loomingu digitaalsest vormist ehk binaarkoodist.¹⁴ Antud mõiste hõlmab lisaks tarkvarale ka traditsiooniliste väljundiga teosteid (“nt filmid, fotod, maakaardid jne”).¹⁵ Õigus on info- ja kommunikatsioonimeedium ühiskonna ja seadusandja vahel ning on oluline, et seadusandja on vajalikeks muutusteks eelnevalt ettevalmistunud. Vastav uuendus on vajalik arvestades potentsiaalseid tuleviku tehnoloogiaid, mille käsitus traditsioonilise kirjandusteosena võib tekitada väljaspool õigusteadlaste kogukonda mõistmatust ja vastumeelsust.

1.4 Tarkvara kui toode või teenus?

Tehnika areng on tekitanud ebamäärasuse tarkvara toodete õiguskäibes kuna tarkvara pole kaubana WTO Üldises Tolli- ja Kaubanduskokkulepes (ing k lühend GATT) või WTO

¹⁰ Topic 1: International IP Protection of Software: History, Purpose and Challenges; WIPO/IP/CM/07; WIPO Asia Pacific Regional Seminar on Intellectual Property and Software in the 21st Century: Trends, Issues, Prospects. Lk 1; Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_ip_cm_07/wipo_ip_cm_07_www_82573.pdf Viimati külastatud 5.05.2014

¹¹ Vt eelmine

¹² Sam Ricketson and Jane Ginsburg, International copyright and neighbouring rights: the Berne Convention and beyond. Volume I / .

¹³ Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, sõlmitud at Marrakesh-is 15.04.1994. Artikkel 10 lg 1

¹⁴ Rosentau, M. (2008). Lk 173 ja 174, viimased lõigud.

¹⁵ Vt eelmine. Lk 173 viimane lõik.

teenuskaubanduse üldlepingus (ing k lühend GATS) käsitletud.¹⁶ Seetõttu on tekkinud on olukord, kus tarkvara edastamise viisist oleneb ka kohaldatav kaubandusregulatsioon.¹⁷ Selline olukord mõjutab poolte majanduslikke huve kuna turuvabaduse määrad on toote ja teenuse jaoks erinevad.¹⁸ Antud probleem esineb ka e-raamatute puhul kuna e-raamatut käsitletakse toote asemel teenusena mistõttu on kõrgem ka kohaldatav käibemaks kuna füüsilisel kujul raamatud omavad soodusmäära.¹⁹

Arendatud tarkvara suhtes on Euroopa Kohus leidnud, et kui objektiivselt seotud ja terviku moodustavate tehingute raames on edastatud nii baastarkvara kui ka vastava tarkvara hilisem kohandamine, tuleb vastavaid tehinguid pidada ühtseks soorituseks ning kohaldada tuleb käibemaksu vastavalt teenuse osutamise regulatsioonile.²⁰

Tarkvara on aga olenemata edastusviisist kaitstud intellektuaalomandi regulatsiooniga ning samaaegselt toote või teenuse müügiga toimub ka litsentsi müük või varaliste õiguste üleminek.²¹ Kuna tarkvara kasutuskogemus pole andmekandjast sõltuv on mõistlik tarkvara müüki käsitleda intellektuaalomandi müügina ning reguleerida lisaks intellektuaalomandi õiguskaitsele ka rahvusvahelise kaubanduse piiranguid ja vabadusi.²² See võimaldab tagada tehnoloogia neutraalsuse põhimõtet²³ ja piiriüleste tarkvaraarenduste kokkulepete õiguskindlust olenemata riikide sisesest toodete ja teenuste käsitlesest.

1.5 Eritarkvara mõiste

Tarkvara on olnud pidevas arengus kogu oma majandusliku ajaloo vältel tulenevalt pakutava tarkvara võimaluste laienemisest. Seadmete jõudluse ja tarkvara võimaluste arengu kõrval on toimunud ka hüpe andmete edastamisel digitaalsel kujul ilma füüsilisele andmekandjale salvestamata. Seeläbi on tarkvara tooted muutunud teenuse vormi, mis interneti teel

¹⁶ Althaf Marsoof, A case for sui generis treatment of software under the WTO regime; International Journal of Law and Information Technology, Vol. 20, No. 4; 2012. Lk 293;

¹⁷ Althaf Marsoof. Lk 296

¹⁸ Althaf Marsoof. Lk 296

¹⁹ Helen Mihelson; Autoriõigus on e-raamatutele jalgu jäänud; Postimees, 20. Aprill. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/2767382/autorioigus-on-e-raamatutele-jalgu-jaanud> Viimati vaadatud 5.05.2014.

²⁰ EKO, 27.10.2005, C-41/04, Levob Verzekeringen BV ja OV Bank NV versus Staatssecretaris van Financiën, eelotsusetaotlus. Punkt 30. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=58098&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=444977> Viimati vaadatud 5.05.2014.

²¹ Althaf Marsoof. Lk 306.

²² Althaf Marsoof. Lk 304 ja 306 - 307.

²³ Althaf Marsoof. Lk 297

kasutajatele funktsioone pakuvad ehk pilveteenused. Firma vajadustele vastavat eritarkvara või pilveteenustel põhinevat interneti keskkonda soovivad ka IKT valdkonnaga mitte seotud firmad, millel puudub kompetentsus soovitud lahendust luua.

Eritarkvara on vastavalt tulevase kasutaja(te) soovidele ja vajadustele loodud tarkvaralahendus. Selline tarkvara erineb üldlevinud valmistarkvara toodetest, mille loomisel on püütud hõlmata võimalikult laia sihtgruppi. Eritarkvara luuakse sageli ainult ühe firma hüveks, et tagada nende konkurentsieelise säilimine. Siiski on tarkvaraarendajal soov vastavat tarkvara edaspidistes töodes kasutada kuna koodi taaskasutamine vähendab tootmiskulusid ja -aega.²⁴ Sellist kasutusviisi annab aga arenduslepingutes intellektuaalomandite kuuluvust ja kasutusõigust reguleerivate kokkulepetega keelata või tingimuslikult lubada.

Tarkvara arendamisel on mitmeid arendusmeetodeid, kuid peamiselt lähtutakse kosemeetodist (ing k waterfall), milles projekt koosneb üksteisele järgnevatest etappidest - tellimuse kirjeldamine, tellimuse analüüs, planeerimine, realiseerimise otsustamine, arendamine, testimine, juurutamine, projekti lõpetamine ja vajadusel ka tarkvaralahenduse haldus.²⁵

Spetsiaalselt arendatud tarkvara saab anda majandusliku või muu soovitud eelise paljudes töövaldkondades, s.h tootmistööstuses, finantsteenustes, telekommunikatsioonis ja interneti teenustepakkujatele, tarkvara- ja arvutimängutööstuses, toimetus- ja publitseerimisettevõtetele, muusika ja meelelahutuse edastuses, mängu- ja panustamisteenustes, oksjoni- ja kogumiskeskondades, muuseumidele ja galeriidele, raamatukogudele, ravi ja biotööstustele ning ülikoolidele.²⁶

Valmistarkvara ja arendatud tarkvara eristamisel saab lähtuda sõlmitud lepingust - kas müügileping või arendusleping²⁷ (teenuste osutamine). Tarkvara valmiduse astmest lähtuvalt aga lepinguid eristada ei saa kuna müük võib toimuda ka valmistatava asja suhtes. Siinkohal tuleb lähtuda lepingu iseloomu tõlgendusest, mis vastab kas asja üleandmise kohustusele ehk müügilepingule või töö tegemisele ehk arenduslepingule. Vastavad lepingud võivad esineda koos läbi baastarkvara müügi ja selle kohandamise teenuse osutamise. Vastavalt eelpool

²⁴ Seungjin Whang, Market Provision of Custom Software: Learning Effects and Low Balling; Graduate School of Business, Stanford University, Stanford, California 94305. Abstrakt Lk 1

²⁵ Priit Kleemann, Tartu Ülikooli tarkvaraarenduse põhimõtted, Tartu Ülikooli Wiki. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://wiki.ut.ee/pages/viewpage.action?pageId=22708486> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

²⁶ Simon Stokes; Digital Copyright, Law and Practice; Third Edition; Hart Publishing; 2009. Lk 185 - 193

²⁷ Käesolevas töös jagame arenduslepingud töölepinguks ja töövõtulepinguks.

viidatud Euroopa Kohtu eelotsuse lahendile on müügi asemel tegemist teenuste osutamisega kui see omab ülekaalukat tähtsust, s.h arvestades kohandamise ulatust, kestust ja hinda, et omandaja saaks tarkvara kasutada.²⁸

Arendatud tarkvara puhul on oluline majanduslik nüanss intellektuaalomandite kuuluvus. Õiguste ainuomanikul on võimalik teenida tarkvarast tulu või keelata konkurentsieelise eesmärgil teistel tarkvara kasutamine. Antud töös käsitleme arendatud tarkvaras sisalduvaid intellektuaalomandeid ja nende kuuluvuse mõju ning üleminekut lepingupooltele.

²⁸ Levob Verzekeringen BV ja OV Bank NV versus Staatssecretaris van Financiën. Punkt 30.

2. Eritarkvara arenduslepingud

Eritarkvara arendamise korral muutub oluliseks lepingupoolte teineteise mõistmine ja informatsiooni vahetus. Täiusliku informeerituse olukorda pole võimalik ajalisest ja majanduslikust perspektiivist võimalik ökonoomselt saavutada.²⁹ Parimat tulemust aitab saavutada poolte vahel sõlmitav leping kuna lepingu sõlmimine eeldab eeltööd mõlemalt poolelt, et leida just sobivaim tarkvaralahendus. Lepingueelsed läbirääkimised nii suuliselt, kirjavahetuse ja lepingu mustandite näol aitavad tuua protsessi otsustavust ning seeläbi eksploateeritakse vastavast majanduslikust situatsioonist võimalikult suur kasu kasutajale efektiivsema tarkvara näol ja arendajale arenduskulude teadliku suunamise läbi, mis aitab tagada ökonoomsust.

Arendustöö ja selle tulemusel sündiva tarkvara tellimise võib õiguslikult kokkuleppida sisuliselt kahel erineval põhimõttel, millest lähtuvalt kohaldub ka erinev õiguslik regulatsioon ja lepingutüüp - tööleping või töövõtuleping. Töölepingu ja töövõtulepingu sõlmimine tarkvara arenduse eesmärgil ei eelda endaga üheskoos intellektuaalomandilepingu sõlmimist lepingupoolte huvide kaitseks. Just vastava kokkuleppe puudumisel on lepingute õiguslik eristamine oluline kuna toovad vaikimisi kaasa erineva tulemuse intellektuaalomandi kuuluvuse suhtes.

Vastavalt eeltoodud lepingutüüpidele saab tarkvaraarenduse tellimise viisi jagada kaheks - arendusteenuse delegeerimist ettevõtte siseselt juba olemasolevatele või tööle võetavatele töötajatele töölepingu alusel (ing k insourcing) ning arendusteenuse väljasttellimist töövõtulepingu alusel (ing k outsourcing). Kuigi antud lepingud ja nende erisused on seaduse tasandil reguleeritud on neid praktikas sageli keeruline selgelt eristada mistõttu tuleb vastavate lepingute eesmärki ja sisu tõlgendada. Sageli esineb tahtlust esitleda lepingut teistsuguse lepingutüübina just töölepingu puhul, et vältida seadusest tulenevaid koormisi nt tööjõumaksude näol. Siiski ei oma lepingu pealkiri juriidilist tähtsust, vaid oluline on lepingu sisu analüüs. Tarkvara arenduse eesmärgil sõlmitud leping tarkvara arendusfirmaga on tavaliselt bilateraalne ehk kahepoolne. Tööleping on sõlmitud töötaja ja tööandja vahel ning töövõtuleping on tellija ja töövõtja vahel.

²⁹ Barron, Terry and Seidmann, Abraham and Wang, Eric T.G., Contracting Structures for Custom Software Development: The Impacts of Efficient Investments and Imperfect Knowledge on Internal Development and Outsourcing (January 6, 1996). Working Paper CIS 96-01. Kätesaadav arvutivõrgus: <http://ssrn.com/abstract=7402> Viimati vaadatud 5.05.2014.

2.1 Tööleping

Tööleping on töötaja ja tööandja vahel sõlmitud kokkulepe, millega töötaja kohustub tööandja heaks tegema tööd vastavalt kokkulepitud tööülesannete kirjeldusele. Töölepingut iseloomustab alluvussuhe, kus töö tegemiseks kohustatud isik ehk töötaja allub tööandja juhtimisele ja kontrollile. Tulenevalt sõltuvussuhtest vajab eelkõige töötaja erilist kaitset ning konkreetset õigussuhtesisest regulatsiooni.³⁰ Lisaks eeltoodud alluvussuhte olemasolule viitab töölepingule ka tehtava töö järjepidev iseloom.³¹ Töölepingu seaduse § 1 lg 1 kohustab töötajale maksuma tasu ning pöördvõrdeliselt eeldab seadus vastavalt lg-le 2 tasu maksmise puhul töösuhet. Samuti valitseb eeldus, et piiripealsete või varjatud iseloomuga lepingute korral, mis ei taga töötajale töölepinguseaduses kehtestatud õigusi, nt puhkuse näol, tõlgendatakse lepingut tööandja kahjuks.³²

2.2 Töövõtuleping

Vastavalt Võlaõigusseadusele sõlmitakse töövõtuleping tellija ja töövõtja vahel, mille eesmärgiks on kindla tulemuse ehk töö saavutamine. Kokkulepitud tulemuse saavutamise asjaolu eristub töölepingust, kus oluline on tööprotsess mitte lõpp-tulemus. Sarnaselt töölepinguga eeldatakse ka töövõtulepingu puhul tööks kohustatud isikule tasu maksmist. Töövõtulepingut iseloomustab ka kohustatud poole vabadus valida töö tegemise viisi, aega ja kohta. Sellised kokkulepped on Töölepinguseaduse § 1 lg 4 alusel töölepingulise suhte regulatsioonist arvatud välja. Tarkvaraarenduse töövõtulepingu sõlmimisel tuleb alati silmas pidada, et tellitav tarkvara koosneb kahest osast - varalistest õigustest ja tehnilistest omadustest.³³ Varaliste õiguste ja tööstusomandi puhul ka registrikande olemasolu on eeldused, et tehnilist loomingut omada³⁴ ja seda õiguslikult käsutada. Kuivõrd töövõtuleping lähtub üleandmise kohustuse puhul asja üleandmisest siis pole vastav säte kohaldatav intellektuaalomandi kui õiguste puhul. Intellektuaalomandi kuuluvuse, üleandmise vormi ja tingimused ning kasutusõiguste andmise kehtestavad vastavat intellektuaalomandi liiki reguleerivad seadused.

³⁰ Seletuskiri Töölepinguseaduse juurde. Lk 7

³¹ Vt eelmine lk 7-8

³² Vt eelmine lk 8

³³ Rosentau, M. (2008), Lk 177.

³⁴ Rosentau, M. (2008), Lk 177.

2.3 Töölepingu ja töövõtulepingu õiguslikmajanduslikud erisused.

Lepingu täitmise kestel annab tööleping tööandjale paindlikumad õigused kui töövõtuleping tellijale. Töövõtulepingu puhul tuleb juba sõlmitud lepingu eesmärgi ja tingimuste muutmise kinnitada poolte vahelise tahteavaldustega ehk täiendava kokkuleppe sõlmimisega milleks teine pool ei pruugi, sõlmitud lepingu alusel, olla kohustatud. Töölepingu korral omab aga tööandja laiemat otsustusõigust - töötaja ja tööandja vahel sõlmitud tööleping ei sisalda arendatava tarkvara tingimusi vaid töökirjeldust, mille alusel töötaja tööülesandeid täidab. Töötajat kaitsva regulatsiooni rakendumine ei sõltu töökirjelduse detailsusest. Tulenevalt töö üldisest kirjeldusest on tööandjal vabadus ilma täiendavate ajaliste ja majanduslike kuludeta võimalik, arendaja töökirjelduse piires, viia tarkvara arenduse eesmärkidesse ja mahukusse sisse muudatusi. Tööandjal on võimalik iseseisvalt hinnata tulemise valmidusastet, erinevalt töövõtulepingust, kus tellija peab vastu võtma töö, mis vastab lepingutingimustele.³⁵ Sellisel juhul tuleb tellijal töö vastavus lepingutingimustele vaidlustada³⁶ või sõlmida täiendav leping sobivama tarkvara tellimiseks, mis toob endaga kaasa täiendavaid kulutusi. Töölepingu korral võib täiendava kuluna olla vajalik töölepingu pikendamine tulenevalt töö valmimise hilinemisest või muudatuste sisseviimisest.

Eelnevast õiguslikust analüüsist lähtuvalt on töölepinguline suhe eelistatum tulenevalt suuremast diskretsioonist ehk otsustusõigusest. Töövõtulepingu eelised on sageli majanduslikud. Tarkvara arendust pakkuvad ettevõtted suudavad spetsialiseerumise ja kogemuse tõttu pakkuda odavamat hinda ja paremast kvalifitseeritusest lähtuvalt ka efektiivsemaid lahendusi. Arenduse väljastellimine võimaldab töötajate arvu ja sellega kaasnevat pikaajalisemaid kohustusi madalamal hoida, mis tagab ettevõttele parema painduvuse vastavalt töömahtudele. Töövõtulepingu sõlmimisel on aga oluline majanduslik risk tellijal kuna ta kulutab oma finantsilisi ja ajalisi ressursse kindla töövõtja peale. Töövõtja saab oma majanduslikke riske, nt tellija pankroti vastu maandada ettemaksuga. Tellija seotusest tulenevat haavatavust tasakaalustab tellija lepinguvabadus ehk vabadus leping vabalt valitud isikuga soovitud tingimustel sõlmida. See tähtsustab ka tellija poolse eeltöö tegemist töövõtja võimekuse suhtes. Kuigi töölepingu korral on tööandja huvid kaitstud tulenevalt suuremast järelvalve õigusest, mis aitab avastada ohumärke varajasemalt on ka sobivate töötajate valik ökonoomsuse seisukohalt oluline.

³⁵ Volaõigusseadus, RT I, 29.11.2013, 4. § 641 lg 1 ja § 638.

³⁶ Vt eelmine § 642 lg 1

Eeltoodud eelised ja puudused on olulised ka välisriigi arendajalt tellimisel. Välisriigi arendaja korral on oluline riskide maandamise eesmärgil mitte toetuda seadusjärgsele regulatsioonile, mis ei pruugi võõramaalasele olla detailideni hoomatav. Seega on oluline sõlmida huvide kaitseks õiguslikult kehtivad lepingud.

2.4 Töölepingu ja Töövõtuleping praktiline eristamine

Eesti õigussüsteemis ei oma lepingu pealkiri kokkuleppe õigussuhte sisu tõlgendamisele ja sellele kohalduva regulatsiooni määramisel tähtsust. Lepinguga võib käsitleda kui ühe juriidilise tõlgendamiseobjektina, kuid oluline on analüüsida poolte vahelisi õigusi ja kohustusi - töölepingu ja töövõtulepingu võrdlemisel just tööviisi puudutav.

Töö iseloomu eristamisel on oluline lepingu tõlgendamine ja asjaolude hindamine läbi subsumptsiooni ehk lepingu tingimuste ja tööd iseloomustavate päriseluliste asjaolude kohaldamise seaduse sätetele. Asjaolusid tuleb hinnata kogumis ja iga juhtumi puhul individuaalselt. Töölepingu seletuskirjas on välja toodud ka üldlevinud asjaolud, mis aitavad töölepingulist suhet teistest, s.h töövõtulepingust eristada.³⁷ Järgnevalt vaatame töösuhte olemasolu tõlgendavate asjaolude käsitlemist arenduslepingu kontekstis.

2.4.1 Töösuhte autorilepingu tähenduses

Riigikohus on oma lahendis leidnud, et autoriõigused lähevad Autoriõiguse seaduse (edaspidi AutÕS) § 32 lg 1 alusel seadusjärgselt üle tööd soovinud isikule ka siis kui püsivate tööülesannete täitmine ei toimunud töölepingu alusel. Siiski rõhutab antud tõlgendus töö püsivusele kui pikaajalisusele, mis ei tohi piirduda ühekordse tellimuse täitmisena. “Püsivaks (töö)suhteks selles kontekstis saab näiteks pidada ka autori suhet äriühinguga, kui ta on selle ühingu juhatuse liige.”³⁸

Lähtuvalt antud Riigikohtu seisukohast on leitud, et autoriõigusliku töösuhte mõistet võiks kohaldada ka töövõtulepingutele.³⁹ Seeläbi muutuks autoriõiguslikele töövõtulepingutele kohaldavaks ka tööülesannete täitmise käigus loodud teoste varaliste õiguste kuuluvust reguleeriva erisätte üldsäte⁴⁰ ja tööülesannete täitmise käigus loodud arvutiprogrammide ainulitsentsi andmist reguleeriva erisätte erisäte.^{41 ;42} Seeläbi muutuks tähtsusetuks ka

³⁷ Seletuskiri Töölepinguseaduse eelnõu juurde lk. 7

³⁸ RKTko 3-2-1-39-03. p 23

³⁹ Aleksei Kelli, Tõnis Mets ja Thomas Hoffmann. Ettevõtlusmodelite ja lepinguvabaduse ulatuse analüüs intellektuaalse omandi kontekstis: majanduslikud ja juriidilised aspektid, 19.02.2013. Lk 37.

⁴⁰ AutÕS § 32 lg 1

⁴¹ Aleksei Kelli, Tõnis Mets ja Thomas Hoffmann. Lk 37

töölepingu ja töövõtulepingu eristamine kuna autoriõiguste kuuluvus ei oleneks lepingulise suhte liigist. Kuigi majanduslikult on vastav lahendus õiguslike olukordade tõlgendamist lihtsustav satuvad seeläbi suuremasse ohtu programmeerijad jt tarkvara arendusega tegelevad töötajad kuna tööandjatel kaob majanduslik põhjus siduda tööd tegevaid isikuid töölepingu alusel. Arvestades tarkvaraarendusele ja iduettevõtetele omast mitte-formaalset iseloomu on töötajatel võrreldes traditsiooniliste töövaldkondadega veel raskem tõendada, et tööd tehti töölepingu mitte töövõtulepingu alusel, mis töö tegijale sotsiaalseid tagatiseid ei paku.

2.4.2 Töösuhte pikaajalisus

Töölepingu korral seovad pooled end pikaajaliselt ning esineb ootus töötaja/töö olemasoluks pikemaks ajaks. Töölepingu eristamisel aitab lepingulise suhte pikaajalisust tõlgendada nõudmised töö tegijale.⁴³ Erikompetentsi alusel ehk spetsialiseerunud programmeerija puhul on raske eeldada, et IKT-ga mitte tegeleval ettevõttel on vastavale töötajale pakkuda tööd pikaajaliselt.

Arenduslepingu pikaajalisust on raske tõlgendada tulenevalt arendustöö etappide ebatraditsionaalsusest. Tarkvara loomise arendustöö on tulenevalt oskustest ja mahukusest lepingu oluline osa, kuid tööleping võib jätkuda tarkvaraarenduse lisateenustena nagu lahenduse juurutamine, tugiteenuse pakkumine, turvariskide paikamine või tarkvarauuenduste loomine. Vastavate lisatööde olemasolu toob kaasa lepingupoolte pikaajalisema suhte, kuid vastavaid teenuseid on võimalik edasi pakkuda ka töövõtulepingu alusel. Oluline on tõlgendada lisakohustuste olemasolu esialgse töölepingu töökirjelduses. Juhul kui vastavad lisateenused töökirjelduses sisalduvad siis on töösuhte pikaajalisuse eeldus täidetud kuna lepingupooled on näinud ette pikaajalise suhte loomist. Juhul kui pooltel on vastav tahe tekkinud alles tarkvara valmides on olukord kaheti tõlgendatav, kuid selline killustumine viitab tarkvaraarendamisele kui ühekordsele projektipõhisele tellimusele. Töölepingulisele suhtele viitab asjaolu, et isik on palgatud tegelema vastava tarkvaraga, kuid teda ei palgatud kindla perioodi peale ega kindla omadustega lõpptoodet silmas pidades vaid isik töötab eesmärgiga lähtekoodi efektiivsust ja võimekust parandada.⁴⁴

⁴² Nagu allpool töös näeme on uue autoriseaduse seletuskirja kohaselt plaanis arvutiprogrammidele kohalduv erisäte seadusest eemaldada mistõttu hakkab kohalduma tööülesannete käigus loodud teoste üldreegel.

⁴³ JustMed, Inc. v. Byce, 2010 U.S. App. LEXIS 6976 (9th Cir. Apr. 5, 2010). Lk 5159. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://cdn.ca9.uscourts.gov/datastore/opinions/2010/04/05/07-35861.pdf> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

⁴⁴ JustMed, Inc. v. Byce. Lk 5156.

2.4.3 Alluvussuhte ja järelvalve olemasolu

Oluline on tuvastada ka poolte vahelise alluvussuhte olemasolu. Alluvussuhe võib seisneda töötaja otustamisvabaduse piiratuses ja korraldustele ning juhistele allumises, mis määravad muu hulgas ära töö tegemise koha, aja, viisi ja arendaja kohustust täita töö isiklikult ilma töö delegerimise õigusega vabalt valitud 3.ndale isikule.⁴⁵ Alluvussuhte olemasolu aitab Ameerika Ühendriikide (edaspidi rahv.tähis USA) kohtu hinnangul tõendada tööandja õigus anda isikule täiendavaid tööülesandeid, nt veebilehe uuendamine või arendatava toote esitlemine konverentsil.⁴⁶ Siiski tuleb nentida, et antud tegevused võivad arendajale kui spetsialistile olla triviaalselt lihtsad mistõttu võib tegemist olla väljaspool olemasolevat lepingut sõlmitud käsunduslepingu alusel.⁴⁷ Idufirmade töökorralduse puhul on USA kohus leidnud, et alluvussuhte tingimused on seal kergemini täidetavad kuna nendele on iseloomulik vähem ametlik töökeskkond ja töötaja suurem valikuvabadus töö koha, aja ja viisi suhtes.⁴⁸ Tähelepanu on pööratud ka tööandja järelvalve õigusele. USA kohus on leidnud, et kuigi arendustöös osales ja teostas järelvalvet ka arendustööd sooviva poole esindaja, puudus poolte vahel alluvussuhe kuna vastav isik ei osalenud arvutiprogrammi koodi loomisprotsessis või selle järelvalves.⁴⁹ Järelvalve olemasolu pole aga indikaator idu-ettevõtete puhul kuna erinevalt välja kujunenud ettevõttest ei oodata töötajalt kindlat tulemust või selle saavutamise viisi vaid eesmärgiks on turustatava toote loomine.⁵⁰

USA kohus on käsitlenud alluvussuhte olemasolu ettevõtte omaniku poolt loodud arvutiprogrammi suhtes.⁵¹ Kohus leidis, et kuna tarkvara loonud isik oli võrdselt teise omanikuga täpselt poole ettevõtte omanik ning mõlemal isikul puudus otustav hääl siis puudus ka alluvussuhe, mistõttu kuulusid vastava tarkvara autoriõigused arendajale.⁵² Antud kaasus ei kajasta, et isikud oleksid olnud juhatuse liikmed. Juhul kui arendaja oleks olnud juhatuse liige tuleb kooskõlas eelneva Riigikohtu lahendiga leida, et tegemist on alluvussuhtega kuna juhatuse liige osaleb ettevõtte juhtimisel läbi juhatuse, kuid olenemata

⁴⁵ Töölepinguseadus, RT I, 22.12.2012, 30. § 15 lg 3 ja VÕS § 635 lg 3

⁴⁶ JustMed, Inc. v. Byce. Lk 5149

⁴⁷ VÕS § 619

⁴⁸ JustMed, Inc. v. Byce. Lk 5145 - 5146, 5148 - 5149 ja 5156.

⁴⁹ Numbers Licensing, LLC v. Bvisual USA, Inc., 643 F. Supp. 2d 1245 (E.D. Wash. 2009). Peatükk II, 3., A., 2), Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.courtlistener.com/waed/edb6/numbers-licensing-llc-v-bvisual-usa-inc/> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

⁵⁰ JustMed, Inc. v. Byce. Lk 5158 - 5159

⁵¹ Lk 823; Woods v. Resnick, 725 F. Supp. 2d 809 (W.D. Wis. 2010). Kättesaadav: <https://www.casetext.com/case/woods-v-resnick/#.U2O0RVcQ2ic>

⁵² Woods v. Resnick 725 F. Supp. 2d 809 (W.D. Wis. 2010) Lk 824.

juhtivpositsioonist tegutseb juhatuse liige ettevõtte huvides.⁵³ Autoriõiguste kuuluvust ettevõttele aitab vältida autorilepingu sõlmimine.

2.4.4 Töö tegemiseks kasutatavad vahendid

Töösuhet iseloomustab asjaolu ka, et lepingu üks pooltest kasutab töö tegemiseks teise poole omanduses olevaid töövahendeid ning materjale. Eelviidatud USA lahendis leidis kohus samuti, et töölepinguline suhe puudus kuna tööd teinud isik kasutas peamiselt enda töövahendeid - “arvuteid, testiarvuteid ja teisi standardseid arendustööriistu.” Siinjuures on oluline välja tuua, et kuigi töö tellinud pool soetas arendustööks vajalikke seadmeid moodustasid arendaja enda seadmed enamiku. Kuigi antud kohtulahend viitab kvantitatiivsele väärtusele tuleb tähtsaks pidada ka kvalitatiivset tähtsust.

2.4.5 Konkurentsipiirangud

Töölepingule viitavad TLS-i seletuskirja kohaselt ka tingimused, mis [“...piiravad või kohustavad lepingu ühte poolt ka töösuhtevalisel maastikul (nt konkurentsipiirang).”] Konkurentsipiirangud on IKT valdkonnas olulised kuna intellektuaalomandis sisalduv oskusteave on suure majandusliku väärtusega. Kuigi tarkvara lähtekoodi ei ole töötajal võimalik tervenisti meenutada võib konkurentsieelise anda nt seal sisalduv innovaatiline struktuur, ülesande püstitus või muu väärtus. Konkurentsipiirangud on kasutusel ka töövõtulepingu korral, kus rakendatakse ärisaladuse kokkulepet. Seega pole konkurentsipiirang tehnoloogia valdkonnas ainuomane ainult töölepingule. Ärisaladus võib eristada detailsuse poolest kuna arendusettevõtte ettevõtlusvabaduse piiramine võib halvata tulevaste projektide vastuvõtmist. Töötaja konkurentsipiirangu korral on töötajale lubatud tööde valik ettenähtavam.

2.4.6 Palk ja sotsiaalsed tagatised

Vastavalt töölepingu regulatsioonile on tööandjal kohustus tagada töötajale palk ja sotsiaalsed hüved nagu puhkus, puhkeaeg ja vaba aeg.⁵⁴ Vastavalt seletuskirjale eeldatakse töölepingu korral, et tööd tegeva isiku jaoks on makstav palk peamine osa tema sissetulekust kuna [“...töövõtulepingu korral pole tööd tegev isik seotud konkreetselt ainult ühe tööd andva isikuga, vaid mitme erinevaga ning tema sissetulekuriskid ei ole seotud ainult ühe

⁵³ Vastavalt Äriseadustik RT I, 21.03.2014, 21. § 180 lg-le 1

⁵⁴ Tööandja kohustused sätestab TLS § 28.

tööandjaga.”] Seotuse puudumist aitab tõlgendada näiteks perioodiliste arvete esitamine tehtud töö eest.⁵⁵

Isikule perioodilise tasu maksmist ettevõtte omanduse näol on USA kohus käsitlenud palgana IKT iduettevõtete puhul,⁵⁶ kus loodava toote toomiskulud on madalad ning toote loomine vajab enne müüdava toote turustavust suurt investeringut. Selliste ettevõtete arvepidamine ja tasusüsteemid on saavutatava edu nimel ebaharilikud.⁵⁷ Vastavas USA kohtulahendis puudusid töötajal ka sotsiaalsed tagatised kuna ettevõtte ei tasunud sotsiaalmaksu ebakindla väärtusega ettevõtte osakutelt. Kuigi kohus viitab, et vastavast asjaolust on lähtunud mitmed eelnevad kohtulahendid ei tohi tähelepanuta jätta töösuhte üldist olemust ehk alluvussuhte olemasolu.⁵⁸ Lisaks vähemalt miinimummäära palga tasumise tööõiguslikule probleemile tuleb tähelepanu pöörata ka tekkinud olukorrale. Tulenevalt autoriõiguste kuuluvuse kaalukusest on töötajatel tekkinud traditsioonilisele tavale vastupidine huvi käsitleda end töötaja asemel töövõtjana. Seeläbi on kohtutel tekkinud võimalus karistada töövõtjat töösuhte tingimuste täitmata jätmisel määrates intellektuaalomandi kuuluvuse seadusjärgselt töötajale kui töövõtjale. Repressiivfunktsiooni andmine kohtule töösuhete puhul tundub aktsepteeritavam kui võrdsete lepingupoolte vaidluses, kuid siiski läheneb antud käsitlus rohkem karistus- kui tsiviilõigusele. Vastav repressiivsus võimaldab töötajale ka potentsiaalse rikastumisallika, mis ei ole kooskõlas töötaja lojaalsuse põhimõttega.⁵⁹ Seega tuleb nõustuda USA kohtuga, et oluline on ka teiste töösuhte asjaoludega arvestamine.

2.4.7 Ettevõtlusrisk

Töösuhtele viitab ettevõtlusriski maandamine, kuid arenduslepingu korral on nii töösuhte kui ka töövõtulepingu majanduslik risk maandatud lepinguga kuna tööks kohustatud isikule on töö olemasolu ja tasu tagatud. Erisus võib tekkida töö tingimuste mitte täitmisel või hilinemisel, kus töövõtulepingu korral vastutab tarnijate, alltöövõtjate jt isikute kohustuste kohase täitmise eest töövõtja. Töö hilinemise või puudulikkuse eest võib vastutada ka töötaja kuna rikkus töölepingu tingimusi. Arendustöö korral on ettevõtlusrisk isegi kõrgem töösuhte puhul kuna töösuhte rikkumise korral on tööandjal kergem võtta uus töötaja kui uus töövõtja

⁵⁵ Numbers Licensing, LLC v. Bvisual USA, Inc.

⁵⁶ JustMed, Inc. v. Byce. Lk 5157 - 5158.

⁵⁷ The work made for hire doctrine revisited: Startup and technology employees and the use of contracts in a hiring relationship; Jon M. Garon; Elaine D. Ziff; Minnesota Journal of Law, Science & Technology; Spring 2011.

⁵⁸ JustMed, Inc. v. Byce. Lk 5159 - 5160

⁵⁹ TLS § 15 lg 1

kuna tööandjana omab valdust ja autoriõigusi⁶⁰ kõigi olemasolevate lähtematerjalide üle. Seega kokkuvõttes on tarkvaraarenduse puhul eemaldatud konventsionaalsetest töölepingu ja töövõtulepingu eristamise põhimõtetest tulenevalt tarkvaraarendusliku töö spetsiifilisusest, vähesemast järelvalvest ja tulemusele orienteeritusest kuna töötajale võimaldatakse valikut töö tegemise aja, koha ning koodi kirjutamise viisi suhtes. Vastav olukord on kõige tugevamalt tuntav just iduettevõtete puhul. Seega kokkuvõttes on tarkvaraarenduse puhul eemaldatud konventsionaalsetest töölepingu ja töövõtulepingu eristamise põhimõtetest tulenevalt tarkvaraarendusliku töö spetsiifilisusest, vähesemast järelvalvest ja tulemusele orienteeritusest kuna töötajale võimaldatakse valikut töö tegemise aja, koha ning koodi kirjutamise viisi suhtes. Vastav olukord on kõige tugevamalt tuntav just iduettevõtete puhul.

⁶⁰ Siinkohal tekib õiguslik küsimus milline on lähtematerjalide autoriõiguste kuuluvus töövõtulepingu lõpetamisel. Olukorra tõlgendamist ja nt lihtlitsentsi saamise õigust raskendab asjaolu üleõeldud lepingu korral tasu tagastamise või selle mitte maksmise asjaolu.

3. Intellektuaalomandi seadusjärgne kuuluvus

Intellektuaalomandi seadusjärgse kuuluvuse regulatsiooni kohaldatakse juhtudel kui arenduslepingu poolte vahel puudub täiendav intellektuaalomandileping autoriõiguste, patendi, tööstusdisainilahenduse, kaubamärgi, kasuliku mudeli, andmebaasi, mikrolülituse topoloogia või geograafilise tähise omandi kuuluvuse kohta. Erinevad intellektuaalomandid enamasti ei välista teineteise kehtivust⁶¹, seetõttu võib ühes objektis eksisteerida mitut erinevat liiki intellektuaalomandit. Seadusjärgse kuuluvuse korral lähevad intellektuaalomandid üle iseseisvate kogumitena vastavalt iga intellektuaalomandi liigi regulatsioonile. Seega kogumi siseselt pole vajalik teineteisest eristada nt autoriõiguslikke teoseid, patenditavaid leiutisi või tööstusdisainilahendusi.

Seadusjärgne kuuluvus erineb töölepingu ja töövõtulepingu puhul kuna esimese puhul eelistatakse reeglina autoriõiguste ja tööstusdisainilahenduse kuuluvust tööandjale. Töövõtulepingu korral on kokkuleppe puudumisel oluline tähtsus lepingu ja poolte tahte tõlgendamisel.

3.1 Töölepingujärgne kuuluvus

Töölepingu alusel töötavat isikut kaitstakse tulenevalt alluvussuhtest. Töötaja alluvussuhe raskendab kokkuleppe sõlmimisel töötajapoolseid lepingutingimusi esitada ja lepingusse lülitada. Tööandja tugevamat positsiooni õigustab ettevõtlusrisk, mis töötajate palkamisest ja teiste majanduslike kohustuste ja riskide võtmisest tuleneb. Tööandja huvi kasumi kõrval on ka majandusliku tegevuse ladusus. Intellektuaalomandite seadusjärgne kuuluvus tööandjale seda võimaldabki kuna tööandja ei pea muretsema intellektuaalomandilepingute vettpidavuse üle. Sellisel lahendusel on praktiline väärtus kuna võimaldab kasutada lepingute sõlmimisele kuluvat aega efektiivsemalt. Vastava regulatsiooni näiteks on AutÕS § 32 lg 1, mille kohaselt tööülesannete täitmisel loodud teose autoriõigused lähevad üle tööandjale arvestades tööülesannete eesmärki ja piire. Töötajale kuuluvad siiski isikulised autoriõigused.⁶² Intellektuaalomandi kuuluvust tööandjale näeb ette ka tööstuslahendikaitse seadus, mille kohaselt läheb tööandjale üle tööülesannete käigus loodud disain.⁶³ Seadusjärgset üleminekut tööandjale ei toimu aga patendi ja kasuliku mudeli regulatsiooni puhul, kus seadusjärgseks

⁶¹ Nt tööstusdisainilahenduse õigus ei välista autoriõiguslikku kaitset. Tööstusdisaini kaitse seadus § 2 lg 3.

⁶² Tiina Mikk, Intellektuaalse omandi õiguse kodifitseerimine: üldosa võimalikkusest, Võimaliku kodifitseerimisprotsessi esimene etapp, Tallinn 2010. Lk 74. Kätesaadav arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=53024/Intellektuaalse+omandi+%F5iguse+kodifitseerimine_+%FClidosa+v%F5imalikkusest.pdf Viimati vaadatud 5.05.2014

⁶³ Tööstusdisaini kaitse seadus § 14 lg 2

omanikuks peetakse selle autorit.⁶⁴ Selline regulatsioon arvestab patentide poolt pakutud õiguskaitse kaalukusega ning motiveerib tööandjat töötajaga läbi rääkima, et leida parim lahendus lähtuvalt iga olukorra individuaalsusest.

3.1.1 Arvutiprogrammi kuuluvus

Autoriõiguse seadus kehtestab arvutiprogrammide seadusjärgse kuuluvuse suhtes erisätte, mille kohaselt ei kuulu tööandjale arvutiprogrammi varalised õigused vaid ainulitsents kõigi varaliste õiguste teostamiseks.⁶⁵ Õiguskirjanduses ja uue intellektuaalomandi üldosa seaduse lähtematerjalides on teadvustatud sättes sisalduva seaduslõnga olemasolu. ⁶⁶ Võlaõigusseaduse litsentsi reguleerivad sätted lubavad tähtajatu ainulitsentsi üles öelda.⁶⁷ Vastav käsitlus ei ole kooskõlas õiguskindluse põhimõttega kuna tööandja jääb olulisel määral ilma töölepinguga loodetust. Lünk soovitakse eemaldada arvutiprogrammidele kohalduva erisätte eemaldamist, millest tulenevalt kehtiks üldsäte, mis annab tööandjale ainulitsentsi asemel teose varalised õigused. Siiski omab vastav erisäte ka eeliseid kuna selle alusel lähevad üle kõigi varaliste õiguste kasutamisoigused kui üldreegli puhul lähevad üle ainult varalised õigused, mis tulenevad tööülesannetega ettenähtud eesmärgist ja piiridest. Selline piirang takistab tööandjal arvutiprogrammi majanduslikult realiseerimast viisil, mis esialgselt polnud töölepinguga ettenähtav või kavandatud. Seega tuleb erisätte kehtetuks tunnistamisel viia arvutiprogrammide suhtes sisse eeldus, mille kohaselt loetakse tööandjale üle läinud kõik varalised õigused.

3.1.2 Töölepingu piiridest väljaspool loodud teos või tööstusdisainilahendus

Olenemata regulatsiooni õiguslikust ülesehitusest ja intellektuaalomandi liigist on varaliste õiguste kuulumine tööandjale tugev presumptsioon. See võib takistada töötaja kui nõrgema lepingupoole õigust omandada väljaspool töösuhet loodud intellektuaalomandit. Tööandja ainuõiguste presumptsioon asetab tõendamiskoormise töötajale olukorras, kus töökohustustest väljaspool loodud tarkvara ei erine ilmselgelt töösuhetes loodavast. Ennetav lahendus on töötaja ja tööandja vahel sõlmida töösuhete alguses või käigus intellektuaalomandileping AutÕS § 48 lg 1 või Eesti tööstusdisaini kaitse seaduse (edaspidi TDKS) § 14 lg 2 mõistes, millega täpsustatakse missugune intellektuaalomand kuulub tööandjale. Siiski võib tööandja kuritarvitada nii töölepingut kui ka vastavat intellektuaalomandilepingut kasutades vastavalt

⁶⁴ Patendiseadus, RT I, 28.12.2011, 13. 12 lg 2

⁶⁵ AutÕS § 32 lg 5

⁶⁶ Aleksei Kelli, Tõnis Mets ja Thomas Hoffmann. Lk 36.

⁶⁷ VÕS § 374

töökirjelduses või lepingu objekti kirjelduses laia ühisnimetajat.⁶⁸ Töösuhte alustamisel ei pruugi töötaja iseseisva loometöö ambitsiooni omada, mistõttu tundub mõistlikum vastu tulla tööandja huvile sätestada laiem kirjeldus. See komplitseerib aga töötaja tegeliku töösuhte ja sellest väljapoole jääva osa tõlgendamist kuna just töötajale asetub tõendamiskoormis töölepingus sisalduv lai töökirjeldus või ebamõistlikult koormav intellektuaalomandileping ümber lükata tegelike asjaoludega. Töötaja võimalus pääseda ligi erinevatele dokumentidele on võrreldes tööandjaga piiratud ja tulenevalt alluvussuhtest võib tööandja mõjuvast heidutusest või väärkinnitusest väheneda ka töötaja initsiatiiv talle potentsiaalselt kuuluva intellektuaalomandi õiguse üle vaielda.

Selliste juhtumite puhul on tööülesannete kirjelduse või intellektuaalomandilepingu analüüs olulisem kui faktiliste asjaolude ajaline või ruumiline dimensioon ehk kas teos loodi tööajal või väljaspool seda ning kas loomeprotsess leidis aset tööandja valdustel või erapinnal.⁶⁹ Vastav seisukoht sobib hästi eelpool käsitletud tarkvara arendusele ja iduettevõtetele omase iseloomuga, kus ajaline ja ruumiline faktor ei pruugi alluvussuhte olemasolu määrata. Tulenevalt IKT sektori kiirest arengust on töökirjelduste ja autorilepingute objekti määramine tulevaste tehnoloogiate ja tööülesannete suhtes keeruline. Töötajat soosib töökirjeldus või intellektuaalomandi kokkulepe, mis lähtub töötaja poolt tehtavate tööde struktuursusest ehk vastavate lahenduste olemusest mitte liigist, nt kasutatavast programmeerimiskeelest. Viimasel juhul võib tööandjale kuuluda kindlates programmeerimiskeeltes loodu. Tulenevalt iga juhtumi individuaalsusest on oluline lepingupoolte teadlikkus kokkuleppe tagajärgedest ja avatud suhtlus, et vältida konflikte tööandjale kuuluvate intellektuaalomandi õiguste ulatuses.

3.2 Töövõtulepingujärgne kuuluvus

Töövõtulepingu puhul puudub autoriõiguste ülemineku eeldus tellijale võrreldes tööandjaga. Seadusjärgne õiguste üleminek tellijale kehtib ainult tööstusdisainilahenduse regulatsioonis.

3.2.1 Autorileping

Arendatud tarkvara omandamisel või kasutamisel on vajalik autoriõiguste omandus või kasutusõigus.⁷⁰ Tarkvaraarenduse lepingu sõlmimisel koos varaliste õiguste üleminekul või kasutusõiguste andmisega on vajalik sõlmida autorileping, millele seaduse järgi kohaldatakse

⁶⁸ Nt väljaspool IKT sfääri oleks tööandjale taganud autoriõigused lepingu sõnastus - kõik loodavad nukud või mänguasjad.

⁶⁹ Jon M. Garon; Elaine D. Ziff, The work made for hire doctrine revisited: Startup and technology employees and the use of contracts in a hiring relationship; ; Minnesota Journal of Law, Science & Technology; Spring 2011.

⁷⁰ Rosentau, M. (2008). Lk 177.

töövõtulepingu kohta sätestatud arvestades autoriõigusliku regulatsiooni erisustega.⁷¹ Vastav leping ei pruugi aga varaliste õiguste või kasutusõiguste kokkulepet sisaldada või ei ole kokkulepe vastav vorminõuetele. Seega juhul kui varaliste õiguste või litsentsi andmine pole tarkvaraarenduse tellimisel kirjalikus vormis (autorilepingu ja ainulitsentsi vorminõue)⁷² või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis (lihtlitsentsi vorminõue)⁷³ pole täidetud ka autorilepingu eeldused. Tarkvaraarendust võib alternatiivselt käsitleda töövõtulepinguga, kuid vastav käsitlus on ebaõige kuivõrd töölepingu regulatsioon kohustab tellijale üleandma asja. ⁷⁴ Kuivõrd tarkvara ja arvutiprogrammi puhul on tegu mitte asja vaid intellektuaalomandi ehk õigusega, ei ole vastav üleandmise kohustus intellektuaalomandile kohaldatav. ⁷⁵ Seega tuleb tarkvaraarenduse kui uue teose loomise korral olenemata intellektuaalomandite kuuluvust või kasutusõigust määravate kokkulepete olemasolust lugeda poolte vahel kirjalikult sõlmitud kokkulepet käsitleda autorilepinguna, mille kirjalik vorm loob võimaluse tõlgendada varaliste õiguste kuuluvust või kasutusõigust määrava kokkulepe sisalduvaks vastavas lepingus ja poolte tahtes.

3.2.2 Tarkvaraarenduse tellimus

Õiguslikult on ebaselge olukord, kus tarkvaraarendus on tellitud ilma poolte vahelise lepingu sõlmimiseta, nt suulise soovi või e-kirja alusel. Seeläbi puudub kirjalik kokkulepe, millele autorilepingu regulatsiooni kohaldada ning mille alusel poolte tahet tõlgendada. Vormi nõuet ei esita aga töövõtuleping, millest tulenevalt saab töövõtuleping olla sõlmitud ka suulise või kirjalikku taasesitamist võimaldava (nt e-kiri) kokkuleppe korral⁷⁶ või konkludentselt kui tellija on saanud teada, et töövõtja on asunud tellija poolt esitatud soovi täitma.⁷⁷ Tellimuse esitamise korral tuleb eeldada, et tellija soov töö loomiseks on seda isiklikult kasutada või omada. Siiski eelpool nähtus, et töövõtuleping ei võimalda intellektuaalomandi kui õiguse üleandmist, mistõttu puudub töövõtjal töö üleandmise kohustus. Töövõtuleping on poolte vahel siiski sõlmitud kuna töövõtulepingu eeldused - töövõtja, töö ja tellija olemasolu on täidetud.⁷⁸ Töövõtulepingu tasulist võib seadusest tulenevalt teiste tingimuste olemasolu

⁷¹ AutÕS § 48 lg 4

⁷² Vt eelmine § 49 lg 1

⁷³ Vt eelmine

⁷⁴ VÕS § 636 lg 1

⁷⁵ Tsiviilseadustiku Üldosa Seadus, RT I, 13.03.2014, 103. § 49 lg 1.

⁷⁶ VÕS § 11 lg 1

⁷⁷ VÕS § 9 lg 2 ja VÕS § 20 lg 1

⁷⁸ VÕS § 635 lg 1

korral eeldada.⁷⁹ Asja üleandmise kohustus on aga töövõtulepingu kohustuslik osa, mis peaks kehtima ka muu töö puhul. Ebaselge on aga õiguste üleandmise maht, millega üleandmise kohustus tuleb lugeda täidetuks. Vastuse annab sarnaselt eelmise alapeatüki probleemile, kus puudus samuti vorminõuetele vastav kokkulepe varaliste õiguste kuuluvuse või kasutusõiguste andmise kohta, poolte tahte tõlgendamine autoriõiguste perspektiivist. Tulenevalt Riigikohtu otsusest võib autorileping olla kehtiv ka suulise lepingu korral kuna Riigikohus on leidnud, et autorilepingu vormi järgimata jätmise litsentsi puhul ei too endaga aga kaasa tehingu tühisust. Seega võib suulise kokkulepe tõlgendamine leida, et poolte vahel on kehtivalt sõlmitud litsentsileping, mis võimaldab kohaldada töövõtulepingu töö üleandmisele (VÕS-i mõistes) litsentsi andmise regulatsiooni. Õigusarvamuses on rõhutatud, et kuivõrd vormi nõude järgimata jätmise on aktsepteeritav litsentside puhul mille andmine on sageli tavapärane ja massiline, siis seda enam tuleb eristada litsentsi andmisest varaliste õiguste üleminekut kuna selle õiguslikud tagajärjed on võrreldes litsentsiga, lepingu osapooltele kaalukamad lähtuvalt edasise majandustegevuse perspektiivist. Seega tuleb leida, et antud lepingu sõlmimise asjaolude juures pole varaliste õiguste üleandmise kokkuleppe vorminõude tingimuse puudus ületatav, kuid kokkulepet on võimalik tõlgendada kasutusõiguste andmise kohustusest ja ulatusest lähtuvalt.

3.2.3 Lepingueelsed läbirääkimised

Tellijä õigused on ebaselged kui poolte vahel pole lepingu sõlmimiseni jõutud, kuid on peetud lepingueelseid läbirääkimisi ja need on jäänud pooleli. Juhul kui üks pooltest on lepingueelsed läbirääkimised pahausklikult katkestanud siis tekib teisel poole kahju hüvitamise nõude õigus. Hüvitatav on aga lepingueelsetest tulenenud usalduskahju ehk katkestamisest otseselt tulenev kahju nt kulutused autosõidule.⁸⁰ Hüvitatav pole kahju, millest isik jäi ilma võrreldes olukorraga, kus ta oleks lepingu sõlmimisel olnud.⁸¹ Seeläbi muutub intellektuaalomandi alaste tehingute lepingueelsete läbirääkimiste pidamine ebakindlaks kuna teine pool võib ära kasutada talle avaldatud õiguslikult kaitsmata ideid luues neist teosed ja seeläbi majanduslikku tulu teenida. Heausksele lepingupoolele jääb vaid piiratud kahju hüvitamise võimalus ning puudub võimalus saada osa realiseeritud idee majanduslikust tulust. Antud lepingupoole võimalus oma huve tagada on sõlmida ärisaladuse leping, millega kaitstakse ideed avaldamise või ärakasutamise eest. Ärisaladuse lepingule

⁷⁹ VÕS § 635 lg 1

⁸⁰ RKTko 3-2-1-89-06 p 16

⁸¹ Vt eelmine

sarnast funktsiooni omab VÕS § 14 lg 4, mis keelab teatud asjaolude avaldamise, kuid vastav säte ei kaitse idee ärakasutamist teose loomise eesmärgil läbirääkimiste poole poolt.

Lepingueelsetel läbirääkimistel petetud pool saab aga oma huve kaitsta kui ta suudab tõendada, et läbirääkimiste käigus esitatud ideed ületasid teoselävendi ning vastasid teose tingimustele, millest tulenevalt on need õiguslikult kopeerimise eest kaitstud. Kaitstavad on nii kirjalikud dokumentides väljenduvad teosed kui ka suulised teoseid, mis koosnevad sõnadest ja on väljendatud suuliselt. Siiski on oluline tõendada kõne loominguulist väljendust mitte ideed.

3.2.4 Autoriõiguste seadusjärgne üleminek

Eesti õiguses töövõtulepingu alusel loodud teose varaliste õiguste kuuluvuse kohta erisätet ei ole, seetõttu on teose omanik tulenevalt üldreeglist selle autor.⁸² Eelpool töös leidsime, et autoriõigusliku töösuhte mõiste laiendamine töövõtulepingutele võib kaasa tuua soovimata sotsiaalsed tagajärjed arendusettevõtete töötajatele. Varaliste õiguste kuuluvuse majanduslikku olulisust tellijale tuleb analüüsida majandusteaduse perspektiivist, mis väljub antud töö raamest kuna varaliste õiguste andmisel tellijale on kaotajaks tarkvaraarenduse ettevõtted kuna kaotavad turustatava valmistoote. Samuti tundub õiguslikult problemaatiline omandada töövõtulepingule töölepinguga sarnane töösuhte iseloom, mille eristamisele on tööõiguse regulatsioon oluliselt panustanud. Varaliste õiguste kuuluvust tellijale võimaldab ka eraldiseisva sätte vastuvõtmine, mis käsitleb töövõtulepingut ilma töösuhte omaduseta.

3.2.5 Autoriõiguste seadusjärgne litsents

Õiguslikult võib tellija huve kaitsta ka litsentsi ehk kasutusõiguste alusel. Vastav muudatus oleks kooskõlas ka Euroopa Autoriõiguse Koodeksiga, mille kohaselt on tellijal õigus kasutada tööd ulatuses, mis piirneb lepingu sõlmimisel lähtunud eesmärkidega, mis on töö autorile ilmselged või ettenähtavad nt lepingu raames.⁸³ Tellijale litsentsi andmise kohustust Eesti seadus aga ei kehtesta. Sealjuures on litsentsidele kehtestatud vorminõuded. Kuigi Riigikohus on leidnud, et kirjaliku taasesitamist võimaldava vorminõude järgimata jätmine ei too endaga alati kaasa tehingu tühisust lähtus antud tõlgendus vajadusest kaitsta autorit.⁸⁴ Töövõtulepingu korral, mis varaliste õiguste kuuluvust või kasutusõigusi tellijale ei võimalda on lepinguga loodetust ilma jäänud tellija mitte autor.

⁸² AutÕS § 11 lg 1

⁸³ Wittem Group, Euroopa Autoriõiguse Koodeks, Aprill 2010. Artikkel 2.6. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.copyrightcode.eu/Wittem_European_copyright_code_21%20april%202010.pdf Viimati vaadatud: 5.05.2014

⁸⁴ RKTko 3-2-1-124-06 p 16

3.2.6 Autorilepingu tõlgendamine

Kuivõrd töövõtulepingu puhul pole autoriõiguste seadusjärgse kuuluvuse erisätet nagu see on töölepingu puhul sätestatud ning kasutuslepingute puhul on Riigikohus võimaldanud poolte huvide tagamise eesmärgil vorminõude järgimata jätmise on õigustatud autorilepingu tõlgendamine, et tagada lepingupoolte huvide kaitse olenemata käsitlusaluste kokkulepete puudumisest või nende vorminõuete täitmata jätmisest.

Autoriõiguste ülemineku või kasutusõiguste olemasolu tõlgendamine abstraktselt on töövõtulepingu puhul keeruline kuna lähtuma peab iga juhtumi individuaalsetest asjaoludest. Peamised argumendid, mis kaalukaussi ühe lepingupoole kasuks kallutavad lähtuvad peamiselt majanduslikest huvidest - majanduslik eesmärk, tehingu hind, lepingupoolte vaheline suhe, töö protsess, oskusteabe kaitsmine või õiguskaitse. Majanduslik eesmärk on oluline tulenevalt ka eelnevalt viidatud Euroopa Autoriõiguste Koodeksi sättest, mille kohaselt on tellijal õigus litsentsile, mis lähtub tehingu ajal ettenähtavatest kasutuse eesmärkidest. “Ainult lihtlitsentsi saamine võib aga heausksele tellijale tulla üllatusena kuna see võib ta ilma jätta õigusest lähtekoodi omada või seda muuta.”⁸⁵ Sellist olukorda, kus tellija on jäänud hooletuse tõttu ilma lepinguga soovitud ei peaks päästma kohtud kuna majandustegevuses tegutsemine hõlmab riske ja hoolsuskohustust oma huve õiguslikult kaitsta.⁸⁶ Siiski võib isik olla ilma jäänud lepinguga loodetud miinimummäärast mistõttu ei teki eeldust, et isik soovib pahatahtlikult saada õigusi mida esialgselt lepinguga ei käsitletud ega makstud tasu.⁸⁷ Vastavalt de minimis printsiibile on litsents õigustatud ulatuses, mis on vajalik või teise tõlgenduse kohaselt ei tohi litsents ületada vajalikkuse piire.⁸⁸ Viimane käsitlus on laiem ning autoriõiguslikult paremini rakendatav kuna eelduslikult antakse de minimise alusel litsentsiga kindlate varaliste õiguste kasutamiseõigus kasutusviise täpsustamata, millele viitab aga vajalikkusest lähtuv tõlgendus. De minimis-e ulatuse määr on samuti tõlgendusobjektiks. Lepingu eesmärkide kõrval on võimalik analüüsida ka lepingutasu. Tarkvaraarenduse puhul ei eksisteeri aga üldist hinnakirja, mis võimaldaks määrata poolte tahet intellektuaalomandi üleminekuks või kasutusõiguste andmiseks.⁸⁹ Hinna tõlgendamine otsustamiseks kas autoriõiguste üleminek tellijale oli kokkulepitud on liialt

⁸⁵ T. J. McIntyre, Copyright in custom code: Who owns commissioned software?, Journal of Intellectual Property Law & Practice, 2007, Vol. 2, No. 7. Lk 474.

⁸⁶ Vt eelmine. Lk 474.

⁸⁷ Vt eelmine. Lk 473 - 474 ja lk 479.

⁸⁸ Vt eelmine. Lk 479, p-id 5 ja 8.

⁸⁹ Vt eelmine. Kohtulahendite Blair v Osborne and Tompkins ja Stovin-Bradford v Volpoint Properties käsitlus; Lk 475 - 476.

subjektiivne. Vajalik on võrdlusmoment mida saavad pakkuda nt eelnevad lepingud kui poolte vahel on olnud pikaajalisem ärisuhe. Vähem kaalukamad kuid siiski olulised võivad olla ka arendaja eelnevate arendustööde maksumus ja intellektuaalomandi kuuluvus. Vastavad tehingud peavad siiski olema võrreldavad ja mitte fiktiivsed. Oluline on tõlgendada ka teoste iseloomu. Nt teoste kogumikku mõeldud teose puhul võib eeldada, et tellija soovis varalisi õigusi teoste kogumiku moodustamise eesmärgil.⁹⁰ Samuti võib teoste kogumiku korral töövõtja omada erilist huvi säilitada varalised õigused kindla koodi osa suhtes kuna see on oluline edaspidistes arendustöödes.⁹¹ Ühendkuningriiki kohus on aga koodi taaskasutamist lubanud, leides, et töövõtjal on õigus taaskasutada tellimuse käigus kirjutatud koodi isegi kui see omab tellijale olulist tähtsust konkurentsieelise näol.⁹² Tellijat võib asjaolude ilmnemisel käsitleda ka ühisautorina kui ta panustas töö loomisesse omapoolse loominguga.⁹³

Parim abivahend on õige tõlgendamismetoodika valik. Kuivõrd tarkvara iseloom võimaldab selle laialdast levikut ja kiiret ülevõtmist kasutusse on õiguskirjanduses leitud, et kohtud peaksid arvestama lisaks lepingu sõlmimise aluseks olnud asjaolude ja poolte eeldatava tahte kõrval ka tarkvara positsiooniga, mis turul peale lepingu sõlmimist esines.⁹⁴ Kuigi antud meetodile on viidatud seoses kopeerimisjuhtumitega, säilib ka autoriõiguste kuuluvuse üle otsustamisel argument, et tarkvara mõjudega arvestamine, mis lepingu sõlmimise ajal olid teadmata, võimaldavad kohtul paremini lepingupoolte huvisid kaitsta.⁹⁵ Puudusena võib välja tuua, et peale lepingu sõlmimist aset leidnud asjaolude arvestamine seab lepingupooled aga ebavõrdsesse seisu kuna iga majandusliku tehinguga kaasneb risk, mis on lepingupoolte poolt sõlmimise hetkel aktsepteeritud. Hilisem lepingu edu või läbikukkumise hindamine ei lähtu enam lepinguga seatud tasakaalust või selle esialgsest puudumisest ühe poole suhtes.

Autoriõiguste andmine tellijale on hetke regulatsiooni alusel ebapiisavalt reguleeritud. Võrreldes tööstusdisainilahenduse regulatsiooniga ei ole vastavat eeldust seadusesse viidud mistõttu on halvemasse positsiooni asetatud seaduse tõlgendustest mitte teadlikult isiku. Seetõttu tundub loogiline, et intellektuaalomandi ülemineku või kasutusõiguste kokkuleppe

⁹⁰ Vt eelmine. Kohtulahendi *Massine v de Basil* käsitlus; Lk 475.

⁹¹ Vt eelmine. Kohtulahendi *Pacific Software Technology v Perry Group* käsitlus; Lk 480.

⁹² Vt eelmine. Kohtulahendi *Clearsprings Management Limited v Businesslinx Limited and others*; Lk 481-482.

⁹³ Vt eelmine. Lk 483 - 484.

⁹⁴ Risch, Michael, *Functionality and Graphical User Interface Design Patents* (February 27, 2014). *Stanford Technology Law Review*, vol. 17, p. 53 (2014); *Villanova Law/Public Policy Research Paper No. 2013-3058*. Lk 78

⁹⁵ Risch, Michael Lk 81 - 88. Tarkvara kopeerimise korral tuleb arvesse võtta nelja peamist asjaolu - kasutajate vajadust ühilduvusele, kas tegemist on asendustoote või edasiarendusega, funktsioonilise ühilduvuse vajadust teiste programme poolt ning kas kopeerija on rikkunud lepingulist suhet õiguste omanikuga.

tegemise motivatsioon jääb arendaja kanda, kes on tulenevalt oma majandustegevusest vastava regulatsiooniga ka rohkem tuttav ning suuteline paremini oma huvisid tagama kui tellija. Lepingu klauslite lülitamine lepingusse tekitab eelduslikult ka küsimusi tellijale, kes algselt oma autoriõiguslike soovide ja eesmärkide peale ei osanud mõelda.

4. Käsitatavad IO õigused ja nende üleminek.

Kõikide õiguste üleminek kõiki intellektuaalomandi liike hõlmava kogumina tagab õigusselguse. Siiski on õigus pidanud hakama tegelema nõ tulevaste kasutusviisi problemaatikaga ehk varaliste õiguste üleandmise ajal ettenähtamatud kasutusviisid mida on võimaldanud tehnoloogiline areng (nt pilveteenused). Siiski tagab õiguste hõlmamine kogumina õigusselguse kuna tarkvaras võib sisalduda mitmeid autoriõiguslikke teoseid, leiutisi või tööstusdisainilahendusi. Intellektuaalomand on absoluutne õigus ehk kõigi suhtes kehtiv. Relatiivsed õigused intellektuaalomandile tekivad isikute vaheliste lepingute tulemusel. Intellektuaalomandite eristamine on oluline nii õiguskaitse kui ka õiguskäibe seisukohalt. Õiguskaitse seisukohalt on oluline välja tuua millist õigust täpselt on rikutud. Õiguskäibe seisukohalt on oluline õigusi eristada, et võimaldada lepingupooltele erinevaid huvi pakkuvaid õiguslikke võimalusi kokkuleppeid tarkvara õiguste suhtes sõlmida.

4.1 Intellektuaalomandi esemelisus⁹⁶

Meeles tuleb pidada, et intellektuaalomandi omamisel puudub seos tavapärase füüsilise asja valdamise ja omamisega asjaõiguse mõttes kuna see pole käsitatav asja vaid õigusena.⁹⁷ Vastavat erisust aitab seletada näiteks AutÕS § 132, mis annab autori õiguste omanikule eraldi varalise õiguse arvutiprogrammi teose füüsilist väljendust ehk andmekandjat ärielistel eesmärkidel kasutada ja vallata. Andmesalvestise puhul on tegemist asjaga seaduse mõistes, mille kasutamise ja valdamise õigus tuleneb eeltoodud sätte objektiivse koosseisu täitmisel ehk autoriõiguste kui intellektuaalomandi olemasolust arvutiprogrammile kui teosele. Tarkvara kui õiguse käsitus on oluline ka tulenevalt lahususpõhimõttest kuna just intellektuaalomand on käsutustehingu objektiks. Näitlikustamiseks toome olukorra, kus antakse üle andmekandja millel vastavat tarkvara pole, sellisel juhul pole õigust üle antud. Õigust pole üle antud ka juhul kui vastav tarkvara ei vasta õiguse loodetud väärtusele ehk see ei vasta lepingutingimustele või on vigane.⁹⁸

4.2 Lahusus- ja abstraktsioonipõhimõte

Eesti õigussüsteemis lähtutakse lahusus- ja abstraktsioonipõhimõttest. Vastavalt lahususpõhimõttele eristatakse lepingust tulenevat kohustust selle kohustuse täitmisena tehtud käsutustehingust. Kohustustehingu puhul on tegemist tulevikku suunatud juriidilise nõudega

⁹⁶ TsÜS § 48 jagab esemed õigusteks, asjadeks ja muudeks hüvedeks, mis võivad olla õiguse objektiks.

⁹⁷ Rosentau, M. Intellektuaalse omandi õigused infotehnoloogias. Autori varalised õigused. Juridica, 2010, nr.10. Lk 752.

⁹⁸ Rosentau, M. 2010. Lk 752 algus.

vastav lepingujärgne käsutustehing (asja või õiguse üleandmine) tingimuste täitumisel (nt tasu maksmine) sooritada. Tulenevalt antud kohustustehingu ja käsutustehingu eristamisest ei saa pelgalt käsutustehinguks kohustava kohustustehingu tingimuste täitmisel käsutustehingut ehk asja või õiguse üleandmist lugeda sooritatuks kuna vajalik on eraldiseisva käsutus- ehk üleandmistehingu sooritamist. Seeläbi sündinud kahe erineva tehingu kehtivus ehk õiguslik olemasolu ei sõltu teineteisest lähtuvalt abstraktsioonipõhimõtte kehtivusest, mis kohustus ja käsutustehingu kehtivuse teineteisest eraldab. See võib kaasa tuua olukorra, kus käsutustehing on õiguslikult kehtiv sõltumata sellest, et käsutustehingu sooritamist kohustav kohustustehingu õigusliku tühisuse või ka pelgalt vale täitmise korral puudub esialgselt eeldatud õiguslik alus ehk põhjus sooritatud käsutusele ehk vara või õiguse üleandmisele.

Õiguskirjanduses on lahusus- ja abstraktsioonipõhimõtet peetud kohaldatavaks ka intellektuaalomandi üleandmise suhtes kuigi rakendamine on keeruline tulenevalt intellektuaalomandi kui õiguste mittemateriaalsest iseloomust.⁹⁹

Lahususpõhimõte kehtib intellektuaalomandi puhul nii tööstusomandi kui eelduslikult ka autoriõiguste puhul. Tööstusomandi puhul lihtsustab vastavat seisukohta registri olemasolu, kus käsutustehing realiseerub. Registrikandest on sõltuv ka õigusliku kaitse olemasolu või õiguste ülemineku korral õiguste kasutamise õiguse tekkimise hetk.¹⁰⁰

Autoriõiguse puhul on lahususpõhimõtet reguleeriv säte ebaselge kuna erinevalt Võlaõigusseaduse võõrandamislepingutes sätestatust käsitleb autorilepingu säte kohustus- ja käsutustehingut üheaegselt.¹⁰¹ Siinkohal võib eeldada, et seadusandja on lähtunud Eesti tsiviilõiguse üldreegli alusel lahususpõhimõttest kuna intellektuaalomandi regulatsioon erandit ei sisalda. Käsutustehing võib vaikimisi seisneda ka intellektuaalomandi praktilises kasutamises kui loovutanud pool õiguse kasutamisest loobub.¹⁰²

Litsentsilepingu puhul on VÕS-i kohaselt tegemist kasutuslepinguga, mille puhul õiguste võõrandamist või üleandmist ei toimu kuna vastava kokkuleppega lubatakse intellektuaalomandis sisalduvaid varalisi õigusi kasutada ilma, et kasutajale vastavate õiguste omand kuulub. Siiski on intellektuaalomandi puhul teatud erisusi kus lisaks kohustustehingule on nõutav ka käsutustehingu olemasolu nt tööstusomandi puhul registrikande tegemisena.

⁹⁹ Thomas Hoffman, Aleksei Kelli, Age Värvi. Abstraktsioonipõhimõtte Eesti ja Saksa intellektuaalse omandi õiguses. *Juridica* 7/2012. Lk 536

¹⁰⁰ Nt patendi puhul § 35 lg 3 ja § 45 lg 8

¹⁰¹ Thomas Hoffman, Aleksei Kelli, Age Värvi. Lk 536-537.

¹⁰² Tln RgKo 29.01.2010, 2-06-29384, p 72.

4.2.1 Hüpooteetiline regulatsioon käsutatavast kasutusõigusest

Kasutaja õiguste olemasolu sõltub alati varaliste õiguste omaniku õigustest. Litsentsi saajal peaks olema õigus teost kasutada aga ulatuses mille ta käsutustehingu alusel sai. Kasutades litsenseerija varalisi õigusi siis nende kahanedes väheneb automaatselt ka kasutusõigus. Luues iseseisvad varalise õiguste kasutamiseõigused on litsentsi omanikule tagatud õiguskindlus ja järjepidevus olenemat varaliste õiguste omanikust. Seeläbi ei toimu õiguste üleminekut vaid litsentsilepinguga tuleb luua litsenseeritavale täiendav varaliste õiguste kasutamiseõigus. Olukorras, kus antud õigus luuakse ja üle antakse on vajalik ka käsutustehing. Käsutustehing pole vajalik olukorras, kus luuakse nimeline kasutusõigus.

4.3 Abstraktsioonipõhimõte

Abstraktsioonipõhimõte täidab õiguskäibe kindluse tagamise eesmärki jättes kohustustehingu äralangemisel käsutustehingu siiski jõusse. Abstraktsiooni põhimõte pole autoriõiguste puhul traditsiooniliselt rakendatav kuna käsutuse alusel üleantu tagasi nõudmist alusetu rikastumise sätete alusel ei toimu kui vastav teos nõudjal olemas on. Siiski on vastav tagasinõue vajalik kui esialgne omanik enam teost ei oma. Lisaks traditsioonilisele alusetu rikastumise nõude alusel üleandmisele võib vastav isik teose kopeerida ka isikult, kes kasutab teost litsentsi alusel. Alusetu rikastumise alusel esitatud üleandmine on vajalik ka tööstusomandi puhul, mille kuuluvus oleneb registriandmetest. Seega on alusetu rikastumise alusel vajalik registriandmete muutmine ja dokumentide jm seotu üleandmine.

Oluline on välja tuua, et autoriõiguste edasi andmise korral kolmandale isikule ehk mitte esialgsele omanikule on edasikäsutus heausksele kolmandale eelduslikult isikule kehtiv. Välja tuleb selgitada kas esialgne käsutus ja käsutus 3.-ndale isikule sooritati kehtivalt. Kehtivate käsutuste korral pole esialgsel omanikul võimalik intellektuaalomandi üleandmist kolmandalt isikult nõuda, kuid tal säilib nõue ära langenud kohustustehingu alusel intellektuaalomandi esialgselt omandanud isiku vastu. Seeläbi toetab abstraktsioonipõhimõte lisaks õiguskindlusele ka intellektuaalseomandi arengut ja turustatavust.¹⁰³ Õiguslikult kehtivat käsutust pole toimunud kui võõrandajal vastav intellektuaalomand üleandmise hetkel puudus. Siinkohal tuleb tagasi ulatuvate klauslite puudumisel lugeda käsutus lõpp-omandajale tehtuks alates vastavate õiguste omandamisest võõrandaja poolt. See võimaldab nõude korral välja arvutada lõpp-omandaja ebaseadusliku kasutamise perioodi ja tekitatud kahju. Vastav kahju on lõpp-omandaja poolt sisse nõutav intellektuaalomandi hilinenud üleandmise eest kohustustehingu rikkumise alusel. Siiski on vastav nõue küsitav olukorras, kus võõrandajal oli

¹⁰³ Thomas Hoffman, Aleksei Kelli, Age Värvi. Lk 542.

lepingu kohaselt veel aega käsutustehingu tähtajaliselt sooritada, kuid lõpp-omandaja asus intellektuaalomandit juba kasutama või võõrandama eeldades, et vastav käsutus oli kehtiv.

5. Autoriõigus

Kuigi autoriõigused pole ajalooliselt loodud eesmärgiga kaitsta tarkvara teoseid peetakse seda kõige sobivamaks kaitsevormiks. 104 Algselt traditsioonilistele kirjandusteostele loodud õiguse kohaldamine tarkvara suhtes tekitab aga õiguse tõlgendamisel probleeme. Tulenevalt tarkvara kiirest arengust on õiguste realiseerimise kõrval oluline käsitleda ka autoriõigustega kaitstud loomingu piire ja mõisteid. Eelpool käsitletud rahvusvaheliste õigusallikate järgi on autoriõiguslik kaitse taandatud tarkvaralt ja selle osadelt ainult arvutiprogrammi kirjalikule väljendusele, mis väljendub selle koodis ja lähtematerjalides. Õiguslikke piire hägustavad aga arvutiprogrammis sisalduvad mitte-kirjalikud väljendused, mis on käsitletavad iseseisvate teostena. Selline lähenemine muudab aga tarkvara mõiste ja õiguskaitse käsitluse keerulisemaks tulenevalt erinevate intellektuaalomandite üheaegsest olemasolust.

5.1 Autoriõiguse ja copyright-i erisused

Eesti õigussüsteemis on inimeste loomingulised viljad kaitstud autoriõigusega (droit d'auteur), mis on omane mandri-euroopa õiguskultuurile. Common law õiguskultuuris kaitstakse teoste autoreid copyright-i õigusega. Kuigi autoriõigusi puudutav regulatsioon on Euroopa Liidu tasandil direktiividega harmoniseeritud siis esineb erisusi Suur-Britannia suhtes, kus direktiivid on ülevõetud lähtuvalt just Common Law õiguskultuurist. Autoriõigus viitab teose loojale, Common Law copyright lähtub aga teose kopeerimise õigusest. Viimase majanduslikumast vaatest lähtuvalt ei anna copyright teose loojale autoriõiguse mõttes isikulisi õigusi vaid ainult üleantavad varalised õigused. Teine erisus autoriõiguse ja copyrighti vahel on teose originaalsuse erinev lävend. Mandri-euroopas on teos originaalne kui see on autori enda intellektuaalse loominguga tulemus. Common law süsteemis piisab kui teos on sündinud isiku oskuste, töö, otsuste ja panuse tulemusel, mis ei pea omama loomingulist väärtust.

Erinev originaalsuse lävend võib autoriõigustest lähtuvate riikide autorite suhtes kaasa tuua majandusliku ja õigusliku ebavõrdsuse kuna nad ei saa õiguskaitset loomingule, mis on kaitstav copyright-ist lähtuvates riikides. Seeläbi on võimalik ära kasutada mandri-euroopa autorite kaitsmata loomingut. Copyright-i teosed on autoriõigustest lähtuvates riikides võrdväärset kaitstud tulenevalt Berni konventsioonist, millega riigid tagavad teiste riikide autorite teoste kaitse võrdväärset oma riigis loodud teostele.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Anthony Lawrence Clapes. Lk 137.

¹⁰⁵ Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon. RT II 1994, 16, 49. Artikkel 5 lg 1 Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13101723> Viimati vaadatud 5.05.2014.

Siiski on EL-i harmoniseerimise tulemusel tõusnud copyright-i originaalsuse lävend ka Suurbritannias. Tulenevalt arvutiprogrammi direktiivisi kausaalsest iseloomust on originaalsuse lävendi ühtlustumine antud valdkonnas olnud tugevam. Arvutiprogrammi direktiivi kohaselt on arvutiprogramm originaalne kui see on autori enda intellektuaalse loomingu tulemus. “Üldiselt võib tõdeda, et arvutiprogrammid kuuluvad suhteliselt madala teosekünnisega teoste hulka.”¹⁰⁶ Sellest tulenevalt saab teosteks pidada ka lihtsamaid loomingu. Tulenevalt tarkvara globaalsest iseloomust on õiguskäsitluse harmoniseerimine oluline just tarkvara puhul, mis on siiani kiiresti arenev ja muutuv valdkond.

5.2 Autoriõiguste olemus

Autoriõiguste laiem eesmärk on kultuuri, autoriõigustel põhineva majanduse kui ka autorite loomingu tegevuse soodustamine läbi teoste kaitse ja kasutamistingimuste kehtestamise. Vastav seaduslik kaitse ja regulatsioon kehtib teostele. Autoriseadusest lähtuvalt on teos kas kirjandus-, kunsti- või teadusvaldkonnast. Tarkvara paigutamist ühe valdkonna alla on komplitseeritud kuna tarkvaral on kokkupuude kõigi valdkondadega - kirjandusega seob tarkvara koodi kirjalik vorm, kunstiga seob tarkvara ekraanile kujutatav lõpp-väljendus ning teadusega seob tarkvara kuulumine IKT valdkonda, kus saab sooritada teaduslikult kontrollitavaid katseid. Eelpool töös leidsime, et arvutiprogrammide suhtes on valik tehtud kirjandusteoste kasuks. Eesti seadustes tuleneb autoriõiguslik kaitse arvutiprogrammidele Autoriõiguse seaduse § 4 lg 3 p-st 3, mis sätestab, et autoriõigused tekivad arvutiprogrammidele mida kaitstakse kui kirjandusteost.

Autoriõiguslik teos olenemata valdkonnast peab vastama ka õiguslikele teose tingimustele - originaalsus, objektiivne vorm ja reprodutseeritavus. Teose objektiivne vorm väljendub teose tajutavuses kas arvutiprogrammi kirjaliku koodina või muul viisil, nt visuaalselt või heliliselt. Siinjuures tuleb välja tuua, et kuigi arvutiprogrammide funktsioonid väljenduvad tajutavates muutustes arvuti riistvaras ehk kõvakettal, vahemälus, protsessoris ja ekraanil pole funktsioonid autoriõigustega kaitstud kuna kujutavad endast ideed,¹⁰⁷ mitte autori loomingu objektiivset väljendust. Reprodutseeritavuse tingimus nõuab, et vastav tajutavus peab olema tehnilise vahendi abil reprodutseeritav.¹⁰⁸

Autorikaitse tekib teosele alates teose loomise hetkest ning ei vaja õigusliku kaitse saamiseks registreerimist. Autoriõiguslik kaitse teosele kehtib 70 aastat. Antud perioodi on peetud liialt

¹⁰⁶ Rosentau, M. 2008. Lk 177

¹⁰⁷ Rosentau, M. 2008. Lk 178

¹⁰⁸ Rosentau, M. 2008. Lk 178

pikaks kuna kasutatav tarkvara muutub. Siiski ei tohi vastav periood olla liialt lühike, et takistada varaliste õiguste omanikke vastu võtmast majanduslikke otsusi tarkvara toetamine lõpetada nagu see juhtus Microsoft Windows XP-ga, mille vaba ringlusesse andmisest võidaksid eelduslikult paljud arendajad.

5.2.1 Loomingu idee kaitstus

Teose puhul on kaitstud loomingu objektiivne väljendus mitte selle idee. Arvutiprogrammi elementide aluseks olevate ideede ja põhimõtete autoriõigusliku kaitse on õigusregulatsiooniga välistatud.¹⁰⁹

Ka Euroopa Kohus¹¹⁰ on leidnud, et ilma autoriõiguste omaniku loata võib teha kindlaks arvutiprogrammi mistahes elementide ideid ja põhimõtteid kui arvutiprogrammi jälgimine, uurimine või programmi funktsioneerimise katsetamine jääb isikule kuuluva kasutusõiguste raamesse ning sealjuures kasutatakse ainult laadimis- ja kävitamistoiminguid, mis on programmi tavapärasel kasutamisel vajalikud. Siiski ei tohi vastavad toimingud piirata programmi puudutava autoriõiguse omaniku ainuõigust, mis on autoriõiguste rikkumine. Antud tegevust ei tee ebaseaduslikus eesmärk reprodutseerida vastav funktsionaalsus teises programmis.¹¹¹

Sageli on idee ja õiguslikult kaitstud loomingu eristamine kohtuasjade peamine õiguslik küsimus teoste kopeerimisjuhtumite puhul, kus tuleb välja selgitada kas kopeeritud on õiguslikult kaitstud väljendus või lähtunud pelgalt ideest. Õiguskirjanduses on eristatud ka detailse idee mõistet,¹¹² mis on niivõrd detailne idee, et see kujutab endast loomingulist väljendust.

Erandina pole autoriõiguslik looming kaitstud kui selle ideed saab väljendada ainult ühel või vähestel viisidel kuna autoril puudub sellisel juhul võimalus oma loomevõimet algupäraselt rakendada.¹¹³ Sellisel juhul idee ja loomingu avaldumisvorm sulavad piltlikult üheks¹¹⁴

¹⁰⁹ Arvutiprogrammide õiguskaitse direktiivi artikkel 1 lg 2 ja AutÕS § 5 p 8

¹¹⁰ EKO, 2. mai 2012, C-406/10, SAS Institute Inc. versus World Programming Ltd. Eelotsusetaotlus. Otsuse p 61 - 62 ja resolutsiooni punkt 2.

¹¹¹ AS Institute Inc. versus World Programming Ltd. Otsuse p 61.

¹¹² Digital copyright lk 108

¹¹³ EKO, 22.12.2010, C-393/09, Bezpečnostní softwarová asociace - Svaz softwarové ochrany versus Ministerstvo kultury. Eelotsusetaotlus p 50.

¹¹⁴ Software copyright Law, lk 89

ning pole eristatavad. 115 Seetõttu on oluline ka kohtupoolte suutlikkus tõendada, et kopeeritud tarkvara või selle osa ideed saab väljendada ka teisel viisil.

5.2.2 Isikulised autoriõigused.

Isikulised õigused pärinevad moraalist käsitledes autorit kui teose isa. Isikulised autoriõigused on võõrandamatud ehk kuuluvad alati teose loojale.¹¹⁶ Siiski on võimalik isikulisi õigusi litsentsida ehk anda autorilepinguga teistele isikule õigusi neid kasutada. Tulenevalt õiguskäibest lihtsustamise vajadusest on uues autoriõiguse seaduse seletuskirjas¹¹⁷ leitud, et isikuliste õiguste kataloogi või rakendatavust peab piirama.

Hetkel kehtiv AutÕS § 12 lg 1 sätestab isikulised õigused läbi täispika- ja lühikirjelduse. Vastavalt lühikirjeldusele on teose autoril isiklik õigus järgnevale: õigus autorsusele, õigus autorinimele, õigus teose puutumatusse, õigus teose lisadele, õigus autori au ja väärkuse kaitsele, õigus teose avalikustamisele, õigus teose täiendamisele, õigus teos tagasi võtta ja õigus nõuda oma autorinime kõrvaldamist kasutatavalt teoselt.

Riigikohus on leidnud, et vormivabalt võib anda deliktilist vastutust välistava nõusoleku teose kasutamiseks. Uue seaduse seletuskirjas on välja pakutud, et isiklike õiguste teostamisest loobumine peab olema antud kirjalikult ning vastav nõusolek ei ole tagasivõetav, kuid võib olla tähtajaline. Kuigi tegemist pole sellisel juhul õiguste üleminekuga kujutab selline täiendav kokkulepe õiguste mitte-autorist omanikule lisaväärtust kuna tagab parema kindluse tulevikus autori isiklike õiguste alusel esitatud nõuete eest¹¹⁸ kuna erinevalt litsentsimisest ei säili autoril õiguste kasutamise õigust. Nõusoleku eelised litsentsimise ees võivad seisneda ka laiemas objekti ja subjekti kirjelduste võimaluses. Samuti tuleb küsida kas nõusolek on üle antav või isegi edasi antav (sarnaselt all-litsentsimisele). Siiski peab ka selline nõusolek olema tühine nt autori au ja väärkuse rikkumisel, et säilitada isikuliste õiguste tähtsust investeeringute põhises majanduses. Kirjaliku vormi nõue on õigustatud majanduslikult kaalukate nõusolekute andmisel, kuid deliktilise vastutuse välistamine puudutab praktilises elus kõige sagedamini kasutusviise, mida autor ei pea ohustavaks. Kirjaliku vormi nõue uputab autori aga kirjalike nõusolekute soovide ja andmisega üle. Seetõttu peab säilima võimalus vastav nõusolek anda suuliselt või konkludentselt kui on tõestatav, et kasutaja oli autorit kasutamisest teavitanud. Õiguskäibe huvides võib seaduse alusel eristada suuliselt või

¹¹⁵ Bezpečnostní softwarová asociace - Svaz softwarové ochrany versus Ministerstvo kultury. p 49.

¹¹⁶ AutÕS § 11 lg 2

¹¹⁷ Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu seletuskiri, 2.02.2014. Lk 13.

¹¹⁸ Rosentau, M. Intellektuaalse omandi õigused infotehnoloogias. Autori isiklikud õigused. Vt näiteid kiusliku autori probleemist.

konkludentselt antud nõusolekut kirjalikust nõusolekust, millele saab siis anda laiemad ulatused.

5.2.3 Varalised autoriõigused

Autoriõiguse seaduse § 13 lg 1 kehtestab varalised õigused, mis lähtuvad moraali asemel majanduslikust perspektiivist. Varalised õigused ei kuulu tingimata teose loojale kuna on üle antavad nii kogumina kui ka valikuliselt. Kuna varalisi õigusi saab anda nii võõrandades kui ka volitades tuleb vastavalt eristada eksklusiivset- ja kasutusõigust.

Eksklusiivse õiguse omanik võib teost vabalt valitud viisil kasutada ja seda teiste isikute suhtes keelata ja lubada, arvestades teiste isikute seaduspäraseid õigusi ja huve.¹¹⁹

Tarkvarateose kontekstis saab eksklusiivsete õiguste omanik volitada teistele isikutele järgmisi õiguseid: õigus teost kasutada otstarbekohaselt, teost reprodutseerida, teost töödelda või teha sellest tuletisi, teost teiste teostega või muu materjaliga liita, avalikustada ja levitada.¹²⁰ Autoriõiguste omanikul on õigus saada teose kasutamise eest tasu.¹²¹ Seega valitseb eeldus, et autorilepingu ja litsentsilepingu puhul on tegemist tasuliste lepingutega.

5.2.4 Autorite paljusus

Autorite paljusus tekib kui tarkvara loominguusse panustab ühiselt mitu isikut. Autorite paljususe regulatsioon on tarkvaraarenduse puhul oluline kuna sageli on tarkvara mitme isiku loomingu tulemus. Arvutiprogrammi moodulit kirjutavad sageli mitu programmeerijat, kes töö valmides võivad selle ühendada teiste programmeerijate poolt valmistatud moodulitega. Ühisautorsus moodustub kui loominguilise tegevusega loodud teos on üks jagamatu tervik. Kaasautorsuse korral on autorite loominguilise tegevuse ühtne, kuid loodud teos koosneb osadest, millest igal on iseseisev tähendus. Tähelepanu tuleb pöörata asjaolule, et ühis ja kaasautorsuse regulatsioon käsitleb loomingu objekti ainult ühe teosena. Juhul kui loomingu on eraldatav mitmeks iseseisvaks teoseks saab teoste kooslusest moodustuda teoste kogumik, kus igal autoril on säilinud õigused oma teose suhtes. Teoste kogumiku moodustamiseks on koostajal vajalik nii autori isiklike õiguste litsents teosele, lisade lisamise õiguse ja vajadusel teose muutmise õiguse näol kui kogumiku moodustamise varaline õigus või selle litsents.¹²²

¹¹⁹ Introduction to Intellectual Property Theory and Practice. World Intellectual Property Organization (Geneva, Switzerland), Kluwer Law International. 2008. Lk 155.

¹²⁰ Rosentau, M 2010. Lk 752

¹²¹ AutÕS §14

¹²² AutÕS § 34 lg 4; § 12 lg 1 p-d 3 ja 4 ning § 13 lg 1 p 6.

Seega algteose autoril on õigus keelduda teose lülitamisest kogumikku.¹²³ Töösuhte 124 korral ei teki töötajale varalisi õigusi, kuid siiski on vajalik autori nõusolek tema lülitamiseks töökollektiivi. Vastav nõusolek on vajalik tulenevalt autori isikuliste õiguste olemasolust mida kollektiivi loomisega piiratakse tulenevalt töötaja osa liitmisest teiste autorite osadega ja nende isikuliste õigustega. Siiski ei kujuta vastav nõusolek endast litsentsi tööandjale autori isiklike õiguste kasutamiseks. Õiguskirjanduses on leitud, et kuigi töötaja nõusolekut teose muutmiseks või lisade lisamiseks võib tööandja ainulitsentsist eeldada, tekib õiguslik ebaselgus loa kehtivuse üle peale töölepingu lõppemist.

5.2.5 Teoste Kogumik

Teoste kogumiku moodustamisel lisandub tuletatud autor isiku näol, kes kogumiku koostas ehk teosed omavahel liitis. Ka teoste kogumiku puhul on võimalik autorite paljusus. Kogumiku koostaja(te)le tekivad autoriõigused koostatud kogumikule ehk isikulised ja varalised autoriõigused teoste kogumiku suhtes. Kuigi teoste kogumiku varalised autoriõigused kuuluvad koostajale¹²⁵ tuleb arvestada, et teoste kogumiku osade või antud teoste kogumiku edasisel muutmisel või liitmisel tuleb arvestada algteoste autorite isikuliste õigustega. Kuigi teose puutumatus kui ka lisade lisamise õigus on litsenseeritav ei saa seaduslikuks pidada ainulitsentsi andmist, mis ei määra õiguse teostamise tulemusi.¹²⁶ Majandusliku käibe eesmärgil on võimalik etteulatuvalt anda isikuliste õiguste kasutamise litsents kui edasine kasutamine on ettenähtav, kuid siinkohal pole esimese kogumiku koostajal all-litsentsimise õigust. Olukorda võib aidata lahendus, kus esialgse kogumiku koostajale antakse piiratud esindusõigus autorit esindada. Siiski on autoril õigus edasised kasutusviisid keelata kui need tema au ja väärikut rikuvad.¹²⁷

Õiguslikult tuleb küsida ka autori või varaliste õiguste omaniku õiguste järele eelnevalt antud litsents tagasi võtta, mis oma tulemusena muudab ebaseaduslikuks ka kogu teoste kogumiku. Isikuliste õiguste tagasi võtmist lubab seadus *expressis verbis* ehk õigus nõuda teose kasutamise lõpetamist.¹²⁸ Uue autoriõiguse seaduse lähtematerjalides on kajastatud vastava

¹²³ Vastavad õigused tulenevad nii moraalsetest õigustest AutÕS § 12 lg 4 kohaselt ja varalisest õigusest § 13 lg 1 p 6 järgi.

¹²⁴ Ka siin tekib küsimus autoriõigusliku töösuhte mõiste ulatuse üle kuid tuleb leida, et töövõtulepingu täitmisel ei moodustu töökollektiivi tellija või teiste töövõtjatega, kes tellijale huvides tööd teevad.

¹²⁵ Lähtuvalt eeldusest, et teoste varaliste õiguste omanikud on koostajale liidetud teoste varalised õigused üle andnud või andnud liitmiseks AutÕS § 13 lg 1 p 6 õiguse kasutusloa.

¹²⁶ Rosentau, M 2007. Lk 666

¹²⁷ AutÕS § 12 lg 1 p 5

¹²⁸ AutÕS § 12 lg 1 p 8

õiguse välja arvamise võimalust uues seaduses. Teose kasutamise keelamise alus võib aga tuleneda ka autori au ja väärkuse kaitsmise vajadusest. Teose tagasi võtmise õigust võib eelduslikult autorilepinguga piirata seades tagasivõtmise õiguse sõltuvusse kohustustehingu tingimusest nt lisatasu või kahjutasu maksmise kohustusega.¹²⁹ Au ja väärkuse kaitseõiguse piiramist õiguspäraseks pidada ei saa.

Vastavalt Võlaõigusseadusele on autori poolt antud tähtajatu litsents lepingu pooltel aastase etteteatamisega võimalik üles öelda. Antud säte kehtib nii isikuliste kui ka varaliste õiguste puhul, kuid isikuliste õiguste puhul nagu nägime ei eelda kasutusloa tagasivõtmine aasta pikkust etteteatamisega. Seega kui öeldakse üles varaliste õiguste, täpsemalt kogumike koostamise õiguse litsents siis muutub peale aasta möödumist ülesütlemise avalduse esitamisest ebaseaduslikuks nii vastava teose kasutamine kui ka teoste kogumik kuna vastavalt AutÕS § 34 lg-le 4 on kogumiku koostaja [“...kohustatud järgima kogumikku võetud teose autori autoriõigust.”] Käesoleva lause grammitiline tõlgendus viitab, et teoste autoriõigusi ei tule järgida ainult kogumikku võtmisel vaid ka jooksvalt kui need on juba kogumikku võetud. Seega võib seaduspäraselt moodustatud teoste kogumik muutuda ebaseaduslikuks tulenevalt seal sisalduva(te) teos(t)e isikulise või varalise õiguse litsentsilepingu ülesütlemisest.

5.3 Tarkvara

Kuivõrd iseseisvate teoste olemasolul jõuame teoste kogumikuni siis tuleb leida, et tarkvara ja arvutiprogrammid on tänapäeval pea alati teoste kogumik kuna koosnevad lisaks teosena kaitstud koodile mitmetest teistest teostest ehk arvutiprogrammi lisadest, 130 mis moodustavad tarkvara kasutaja jaoks terviku.

5.3.1 Kaitse objekt - tarkvara

Euroopa Liidu arvutiprogrammide õiguskaitse direktiivi puhul tuleb meeles pidada, et vastav direktiiv kohaldub ainult arvutiprogrammidele. Mõiste, mis hõlmab direktiivi kontekstis ka lähtematerjale, mis võivad endast kujutada nt detailsustaset omavaid eskiise, muid dokumente ja lähtekoodi vahetulemust, mis pole funktsioneeriv. Arvutiprogrammi koodide erinevad vormid moodustavad iseseisvad arvutiprogrammi teosed kuna ühe kasutamiseks pole vajalik teise olemasolu. Ka direktiiv käsitleb arvutiprogrammi mitte ühtse väljendusena vaid erinevatest avaldumisvormidest koosnevana.

¹²⁹ Vastav võimalus näitlikustab hästi ka lahususe põhimõtte kehtivust Eesti õiguses.

¹³⁰ Rosentau, M. 2010. Lk 760, allviide 39. Õiguslik termin on kaastöö, kuid vastava mõiste kasutamine tekitab segadust kuna selle mõiste on autoriõiguse regulatsioonis muutuv.

Direktiivi kohaselt kaitstakse arvutiprogrammi kõiki avaldumisvorme. Vastav säte tundub esmapilgul olevat väga avardav, kuid lähtuda tuleb antud direktiivi poolt kaitstavast objektist ehk arvutiprogrammi mõistest. Õiguskaitse kohaldamisel tuleb otsustada kas vastav väljendus on arvutiprogrammi enda avaldumisvorm või on tegemist iseseisva teosega ning eristada loominguilisi väljendusi ehk teoseid ideedest. Iseseisvad teosed võivad olla nt arvutiprogrammi poolt kuvatud graafilised väljendused, mis ei kujuta endast arvutiprogrammi, kuid on autoriõigustega kaitstud iseseisva teosena infoühiskonna teenuse direktiivi alusel.¹³¹

Eelpool leidsime, et tulenevalt eraldiseisvate teoste ehk arvutiprogrammi lisade olemasolust tuleb arvutiprogramme käsitleda teoste kogumikuna. Sellised lisad seisnevad peamiselt piltide, videote, muusika või muudes audiovisuaalsetes teostes. Esmapilgul ebatraditsionaalsena tunduv arvutimängu stsenaarium¹³² või ikoonid võivad samuti olla teosena kaitstud.¹³³ Kokkuvõttes on enamasti tegu traditsiooniliste teostega, mille õiguskaitse teosena on Eesti Autoriõiguse seaduse § 4 lg-s 3 välja toodud. Kuna tegemist on niivõrd mahuka kataloogiga tuleb antud töö raames loobuda kõigi teoste käsitlemisest tarkvara kontekstis.

Käsitledes arvutiprogrammi lisasid arvutiprogrammi osadena ei teki kopeerimise korral nende kaitstuse üle autoriõiguslikku käsitlemist kuna tõendamise puudutab arvutiprogrammi kui teose olulise osa kopeerimist. Käsitledes aga arvutiprogrammi teoste kogumikuna on võimalus autoriõiguste rikkumise korral paremini hinnata, millist teost on rikutud ning kas rikkumine on olnud oluline vastava teose suhtes. Vastav eristamine loob eelduse ka kõigi autorite tuvastamiseks, kelle teost on rikutud, mis võimaldab autorite õigusi efektiivsemalt kaitsta. Järgnevalt käsitleme erinevate tarkvara ja arvutiprogrammi osade autoriõiguslikku kaitset.

5.3.2 Kirjalikud ja mitte-kirjalikud teosed

Käesolev töö vaatleb tarkvaras sisalduvaid autoriõiguslikke teoseid eristades kirjalikke ja mitte-kirjalikke väljendusi. Arvutiprogrammi koodi ja lähtematerjalide näol on tegu arvutiprogrammi kirjalike väljendustega. Arvutiprogrammi funktsioneerimise käigus leiab aset aga koodi kui teosega mitte hõlmatud iseseisvate teoste avaldumine. Vastavad teosed õigusliku mõiste kohaselt arvutiprogrammi ei kujuta, kuid on praktilises kasutuses tarkvara osa kuna moodustab arvutiprogrammiga terviku. Kuigi vastavad teosed väljenduvad

¹³¹ Bezpečnostní softwarová asociace - Svaz softwarové ochrany versus Ministerstvo kultury.

¹³² Arvutimänge puudutava suhtes vt täiendavalt nt [Play again? Revisiting the case for copyright protection of gameplay in videogames](#); Yin Harn Lee; E.I.P.R. 2012, 34(12), 865-874.

¹³³ Stanley Lai. The Copyright Protection of Computer Software in the United Kingdom. Hart Publishing. 2000. Kättesaadav Google Books-is: http://books.google.ee/books?id=ZpR-CAFuYtC&source=gbs_navlinks_s

rakendatava koodi tulemusel siis vastavaid väljendusi ei peeta osa koodist kui teosest, mistõttu on vastavat teosed endast koodi kirjaliku vormi kõrval arvutiprogrammi mittekirjalikud väljendused. Õiguskäibe seisukohalt on lähtekoodi ja objektkoodi eristamine audiovisuaalsest väljendusest vajalik kuna ühe rikkumine ei pruugi kaasa tuua teise rikkumist.¹³⁴ Lähte- või objektkoodis lasuva autoriõiguse rikkumise tõendamisel on vajalik tuvastada vastava kirjaliku koodi kui väljenduse kopeerimine. Arvutiprogrammi graafilise kasutajaliidese kui visuaalse väljenduse kopeerimine realiseerub aga ekraanile kuvatavas lõpp-tulemusel mistõttu pole arvutiprogrammi koodi kirjalik sarnasus tingimata vajalik.

5.3.2.1 Kirjalikud väljendused - lähtekood

Kirjalikus ehk objektiivses vormis avaldub programmeerija poolt loodud kood ehk lähtekood kui ka inimesele mõistetamatud binaarsed koodid ehk objektкод, installikood ja arvuti vahemälus asetsev kood.

Riigikohus on oma otsuses¹³⁵ leidnud, et lähtekood on väljatöötamisele eelnev materjal ehk samuti arvutiprogramm autoriõiguse, arvutiprogrammide õiguskaitse direktiivi 136 ja karistusseadustiku mõistes. Kuigi lõpptulemusena on ka sellise käsitluse puhul lähtekood arvutiprogramm ei saa antud seisukohta pidada õigeks kuna lähtekoodi sisaldab sarnaselt binaarkoodile käsujadasid, mis on eelduslikult võimelised käivitamisel täitma soovitud funktsiooni ning teatud lähtekoodi vormide puhul on võimalik lähtekoodi arvutis rakendada ka otse ilma kompilatsioonita. Seega ei saa lähtekoodi pidada pelgalt väljatöötamisele eelnenud materjaliks.

5.3.2.2 Kirjalikud väljendused - binaarkood

Binaarkoodid on objektкод, installikood vahemälus asetsev kood. Kuigi binaarkoodi mõistetamatus seab kahtluse alla kas tegemist on väljenduse asemel hoopis ideega on binaarkoodi puhul tegemist kindlat järjestust omava koodiga, mille kaitsmist õigustavad ka praktilise elu vajadused.

Kui objektкoodi ja installikoodi kaitse on mõistetav tulenevalt nende püsivast vormist siis küsitavam on õigusliku kaitse laiendamine vahemälus eksisteerivale koodile kui ajutisele väljendusele, mis võib muutuda arvutiprogrammi tegevuse käigus. Siiski on ka sellise koodi

¹³⁴ P. Goldstein, 'Copyright – Principles, Law and Practice', Little Brown and Co., Boston, Toronto, London, 1989, vol I, 168-169.

¹³⁵ RKKKo 3-1-1-112-12

¹³⁶ Arvutiprogrammide õiguskaitse direktiiv.

objektiivse vormi nõue täidetud vahemälus (RAM-is) salvestatuna.¹³⁷; 138 Praktilises elus võimaldab see hüpoteetiliselt keelata kopeeritud teoste kasutamist, mis on algatatud õiguspärase objektikoodi poolt. Samuti saavad seeläbi õiguskaitse arvuti kõvakettale salvestamata, kuid vahemälus eksisteerivad teosed, nt tekstiredaktoriga loodud teosed.¹³⁹ Õiguslikult on ebaselge kas arvuti tarkvara poolt töödeldud andmed, mis on osa kaitstud teosest kuuluvad õiguslikult algteose või tarkvara omanikule ehk kellele kuulub töödeldud andmete kasutamise lubamise õigus. 140

Arvutiprogrammile on tulenevalt tehnilisest poolest ainuomane selle programmeerimiskeel ja andmefailide vorming, mis eksisteerivad kirjalikult programmeerimiskoodina. Siiski on Euroopa Kohus leidnud, et [“...programmeerimiskeel ja andmefailide vorming ei kujuta endast selle programmi avaldumisvormi ega ole seetõttu selle direktiivi alusel kaitstud arvutiprogramme puudutava autoriõigusega.”]¹⁴¹

Inglismaa kohus on seonduvalt mitte-kirjaliku kopeerimisega leidnud, et õiguslikult kaitstavad pole ka kasutaja poolt sisestatud käsujudad kuna need kujutavad endast programmeerimiskeelt, mis pole arvutiprogrammina kaitstud.¹⁴² Kohus tõi välja, et juhul kui käsitleda käsujadasid õiguslikult kaitstuna siis teoste kogumikku siiski ei moodustu kuna käsujadade kogumi puhul on oluline käskude erinevus teineteise suhtes, mitte originaalne valik.¹⁴³

5.3.2.3 Mitte-kirjalikud väljendused

“Tarkvara mitte-kirjalike väljenduste õiguskaitset käsitlevad kohtulahendite argumentatsioon on ebarahuldav. Põhjus võib olla kaitstud teoste halb hoomatavus või loomingulise väljenduse ja idee eristamise keerulisus.”¹⁴⁴

¹³⁷ Kuigi USAs leiti 1979.a kohtuasjas Data Cash Systems Inc. V J S & A Group, et kiipides eksisteeriv kood pole kaitstud kuna see pole silmaga nähtav siis hilisema 1983.a kohtulahendiga Apple Computer Inc. V Franklin Computer Corp. leiti, et arvutiprogrammi talletusvorm ei oma õiguskaitse suhtes tähtsust. Allikas: David Bainbridge. Software Copyright Law, 2nd edition. Butterworths.1994. lk 77.

¹³⁸ Mark I. Koffsky. Patent Preemption of Computer Software Contracts Restricting Reverse Engineering. 1995 Columbia Law Review. lk 1165.

¹³⁹ David Bainbridge

¹⁴⁰ Introduction to Intellectual Property Theory and Practice. lk 584 punkt 33.6.

¹⁴¹ Sas v World Programming.

¹⁴² Navitaire Inc v Easyjet Airline Co. & Bulletproof Technologies Inc. [2004] EWHC 1725 (Ch) (2004) p 79 ja 92

¹⁴³ Vt eelmine. p 92. Teisisõnu tehakse valik eesmärgiga vältida käsujadade kokkulangevusi, et vältida vigasid tarkvaras.

¹⁴⁴ David Rogers Raamatu tilevaade, Legal Protection of Computer Software; David Bainbridge; 2008; Bloomsbury Professional; ; E.I.P.R 2008, 30(9), 386-387.

Eelpool töös viitasime mitmetele arvutiprogrammi lisadele, peamiselt audiovisuaalsetele väljendustele, mis võivad olla iseseisvalt kaitstud. Tarkvara puhul avaldub aga tarkvarale ainulaadne ja ebaharilik väljendus kasutajaliidese näol. Euroopa Kohus on leidnud,¹⁴⁵ et graafiline kasutajaliides (edaspidi GKL) on tegevusliides ehk üks programmi element, mis võimaldab kasutajatel programmi interaktiivselt ehk funktsionaalselt kasutada. ¹⁴⁶ Kasutajaliides on tarkvara tähtis osa kuna kuna see on peamine osa mida kasutaja programmi funktsioneerimisel tajub ja kasutab. Liidese väljanägemisest ja kasutajasõbralikkusest võib oleneda ka tarkvara müügiedukus. Seetõttu on tarkvara arendajatel huvi kasutajaliidesesse investeerida ja seda investeeringut kopeerimise eest õiguslikult kaitsta.

5.3.2.4 Graafiline kasutajaliides arvutiprogrammina

Õiguspraktikas on tõusetunud küsimus kas GKL koos selle struktuuri ja funktsioonide¹⁴⁷, sisend- ja väljundrežiimi¹⁴⁸, piltide, heli, video või muu audiovisuaalne väljendusega, nt kastid on osa autoriõigustega kaitstud arvutiprogrammist või ei hõlma arvutiprogrammi mõiste vastavaid elemente ja nende õiguslikku kaitset.¹⁴⁹

Euroopa Kohus on käsitlenud graafilise kasutajaliidese autoriõiguslikku kaitset eelotsuses nr C-393/09, milles kohtul tuli leida vastus küsimusele kas GKL on tarkvara direktiivi mõistes arvutiprogramm.

Kohtu üks kaalukamaid ja eelduslikult ka tuleviku kohtuasjades mitte-kirjalike väljendusi puudutavates kohtuasjades kasutatav argument on reprodutseeritavuse järele küsimine. Antud kaasuses leidis kohus, et GKL ei võimalda arvutiprogrammi reprodutseerida. Siinkohal tekib kahtlus, mille reprodutseeringu vastavust arvutiprogrammile tuleb hinnata. Vastus seisneb taotletava autoriõiguse ulatuses, mis on suunatud kas arvutiprogrammi koodile tervikuna, selle mitmele elemendile koos või üksikule elemendile, mis võib samuti olla programm. Seega on väär kohtuasja ühe osapoole, argument, et arvutiprogramm avaldub lisaks lähte- ja

¹⁴⁵ Bezpečnostní softwarová asociace - Svaz softwarové ochrany versus Ministerstvo kultury. Otsuse p 40 ja 41

¹⁴⁶ Euroopa Kohtu tõlgendus, et GKL-i iseloomustab selle interaktiivne funktsioon viitab esmapilgul abstraktselt (ehk lahus ülejäänud tarkvarast) määratud kasutajaliidese struktuurile, mis määravad interaktiivsuse võimalused. Seeläbi jääb tahaplaanile aga GKL-i graafiline väljendus, nt piltide, muusika või muu audiovisuaalse teose näol. Siiski tuleb antud elemendid GKL-i hulka arvata niivõrd kui nende poolt pakutavast juhendusest sõltub liidese operaerimise arusaadavus. Eemaldades kogu abistava audiovisuaalse materjali jääb alles funktsionaalne liides, kuid sellisel juhul pole tegemist kasutajale kõlbliku liideselega.

¹⁴⁷ Lilian Edwards and Charlotte Waelde; Law and the internet

¹⁴⁸ Digital copyright. Lk 106

¹⁴⁹ Topic 1: International IP Protection of Software: History, Purpose and Challenges. WIPO/IP/CM/07.

objektkoodile ka graafilise kasutajaliidese ehk suhtluse tasandil kuna vastav tasand ei võimalda reprodutseerimisel saavutada arvutiprogrammile omast avaldumisvormi.¹⁵⁰

5.3.2.5 Kasutajaliides kui iseseisev autoriõiguslik teos

Autoriõiguslikku kaitset GKL-i suhtes kinnitavad mitmed kohtuasjad peamiselt Suurbritannias ja Ameerika Ühendriikides, kuid ka Euroopa Kohus on autoriõiguslikku kaitset tõdenud.

Kuigi Euroopa Kohus välistas GKL-i võimaluse väljenduda arvutiprogrammina kinnitas kohus selle autoriõiguslikku kaitset iseseisva teosena. Kohus tõi otsuses välja, et graafilist kasutajaliidest saab autoriõiguse alusel kaitsta¹⁵¹ kui see on autori enda intellektuaalne looming ja vastab ülejäänud teose tingimustele.¹⁵² Muude tõlgendamisviiside kõrval tuleb originaalsust hinnata hõlmates kõik graafilise kasutajaliidese moodustavad osad ning seejärel nende konfiguratsiooni- või eriomadusi arvestades leida neist originaalsust omavad osad.¹⁵³ Käesoleva tõlgenduse kohaselt tuleb esmalt moodustada GKL-e kõigi osade kogum, mis võimaldab hinnata osade originaalsust arvestades nende konfiguratsiooni- või eriomadusi, mis avalduvad suhetes üksteisega. Teisisõnu toimib osade hindamine individuaalselt, et välistada kaitsmata osade arvestamine, kuid mõned osad võivad olla originaalsed tulenevalt sellest, et nad on oma eesmärgilt, eriomadustelt, paigutuselt või koostoimelt originaalsed¹⁵⁴ tulenevalt teiste osade olemasolust, mis selliseid omadusi võimaldavad. Antud tõlgendus pärineb aga kohtuotsuse inglise keelsest tõlkest.¹⁵⁵ Ka soome keelne kohtuotsuse tõlge toetab antud tõlgendust.¹⁵⁶

Kohtuotsuse eesti keelsest tõlkest tuleneb võistlev käsitlus, mille kohaselt peab kohus originaalsuse [“...hindamisel arvesse võtma eelkõige kõigi graafilise kasutajaliidese osade kättesaadavust¹⁵⁷ või eriomadusi.”]. Antud tõlgenduse kohaselt osade kogumit ei

¹⁵⁰ Bezpečnostní softwarová asociace - Svaz softwarové ochrany versus Ministerstvo kultury. Otsuse punktid 19 ja 42.

¹⁵¹ Infoühiskonna direktiivi alusel 2001/29

¹⁵² Otsuse p 46

¹⁵³ C-393/09 p 48.

¹⁵⁴ Kasutatud eesti, inglise ja soome keelse kohtuotsuse tõlke väljendusi.

¹⁵⁵ Inglise keelne käsitlus kasutab korduvalt sõna “which”, mis teistkordsel kasutusel viitab sõna esialgsel kasutusel moodustatud kogumile.

¹⁵⁶ Vastavalt soome keele tõlkele tuleb hinnata osasid eraldi, aga arvestades osade asukohta või eesmärki (sijoitelu tai suunnittelu), mis on tuletatavad just osade omavahelisest suhtest.

¹⁵⁷ Mõiste “kättesaadavus” on siinjuures ebaõnnestunud tõlge. Eelduslikult võib siia alla paigutada, et isikule kergelt kätte saadava osa suhtes eeldatakse, et tegemist pole originaalse loominguga. Selline käsitlus ei ühti originaalsuse tuvastamise mõttega, süütuse presumpatsiooniga ja kohtuotsuse teiste tõlgetega. Inglise ja soome keelses tõlkes kasutatud sõnad “configuration” ja “sijoittelu” viitavad mõlemad osa seadistusele ja asupaigale osade kogumis.

moodustada ning osad hinnatakse eraldiseisvalt, mis on liialt kitsendav. Kuigi eriomadustega tuleb hindamisel arvestada jääb antud mõiste ebaselgeks, kas osa eriomadused tulenevad temast endast või võivad eriomadused vastavale osale anda ka teiste osade olemasolu. Viimase alternatiivi järgi võib loominguiline olla ka ilma eriomadusteta osade koos kasutamine. Näiteks hiire vajutusel avalduv tavaline toonheli pole eraldivõetuna originaalne, kuid kui asetada hiire vajutusel avalduvad toonheliid sõltuvusse kasutajaliideses tehtud toimingutest või hetkeseisu raportist võib lahendus saavutada originaalsuse. Selline lahendus võib tõenäoline olla näiteks väikelaste õppeprogrammide kasutajaliideses. Siinkohal võib aga eristada pimedatele mõeldud arvutiprogrammide kasutajaliidesest, mille puhul pole toonheliid õiguslikult kaitstavad kuna nende kasutamine tuleneb programmi ideest - võimaldada helidega arvutiprogrammiga suhtlemine. Siiski ka siin võib tõendada, et helilist väljendust võib funktsiooni eesmärgil erinevalt väljendada, kuid võrreldes nägijatele mõeldud arvutiprogrammidega tuleb väljenduse eristumist ideest tõlgendada karmimalt.

Suur-Britannia kohus on kopeerimist puudutavas kaasuses kaitsnud kasutajaliidese kujundust tervikuna, kuid kaitses seal sisalduvaid ikoone iseisvate teostena.¹⁵⁸ Osade kogumi moodustamine vastavalt eelkäsitlenud Euroopa Kohtu otsuse laiemale tõlgendusele tagab kaitse GKL-i osadele, mis on olulised just kasutajakogemusele. Individuaalsete osade hindamine lähtuvalt kogumist võimaldab rohkematel osadel idee tasandi ületamist tulenevalt väljenduse adekvaatsemast detailsusastmest. Ka siinkohal säilivad siiski õiguslikud piirangud nt väljenduste suhtes, mis tulenevalt oma funktsionaalsusest saavad olla väljendatavad ainult vähestel viisidel.

Individuaalsete osade hindamist kogumist lähtuvalt tuleb eristada teoste kogumikust kuna kogumiku puhul peitub originaalsus osade valikus ja kokku panemise viisi suhtes mitte osade suhtes eraldivõetuna. Teoste kogumikuna on GKL-i käsitlenud nt USA kohus.¹⁵⁹ Selline käsitlus on võimalik ka Eesti õiguses. Teoste kogumiku korral väheneb aga õiguskaitse kuna kaitstud on ainult osade valik, mis võivad olla ka iseseisvalt kaitstud.

USA kohtupraktika on graafilise kasutajaliidese suhtes olnud märkimisväärne võrreldes Euroopa kohtupraktikaga. USA kohtute õiguslik seisukoht on läbi erinevate kohtulahendite ajalooliselt sageli muutunud või täpsustunud. Peamiselt on kohtuasjad puudutanud idee ja väljenduse eristamist programmi struktuuris - kasutajaliideses, menüüde ülesehituses,

¹⁵⁸ Navitaire v. EasyJet. Otsuse p 98, 99 ja 309 - 317.

¹⁵⁹ Näiteks USA kohus on kohtuasjas Digital Communications Associates, Inc., v. Softklone Distributing Corporation; 1987; leidnud, et kindlat infot kuvav liides on kogumikeos tulenevalt kuvatavate parameetrite või info valikust.

sisendandmete sisestamise-muutmise meetodites jne. Lühidalt kokkuvõttes asendati esialgne ulatuslik arvutiprogrammi struktuuri kaitse¹⁶⁰ arvutiprogrammide ühilduvuse ja kasutaja sõbralikkuse eesmärgil kitsamaga,¹⁶¹ mis välistas kaitse alt menüüde ja käskude struktuuri kuna need kujutavad endast funktsiooni.¹⁶² Kuivõrd idee ning funktsioonide eristamine väljendusest on omane nii USA kui ka Eesti õigusele võib teha järelduse, et samal argumendi alusel pole menüüde ja käskude struktuur kaitstav ka Eesti õiguse kohaselt.

USA kohtupraktikas lähtutakse mitte-kirjalike väljenduste, s.h GKL-i ja selle osade kaitsmisel 3-astmelisest *Altai v. Computer Associates Inc.* kohtuasjas esitletud meetodist.¹⁶³ Antud meetodi kohaselt eristatakse mitte-kirjalike väljenduste abstraktsed struktuuri tasemed kirjalikest. Seejärel filtreeritakse välja vastavatest väljendustest autoriõigustega mitte kaitstud osad ning viimasena võrreldakse tarkvarade sarnasusi ainult järelejäänud õiguslikult kaitstud osade baasil.¹⁶⁴ Antud meetod on kitsendav ning üldmulje välistamist on ette heidetud nii õiguskirjanduses¹⁶⁵ kui ka kohtupraktikas.¹⁶⁶ Antud meetod sarnaneb eelpool käsitletud Euroopa Kohtu eelotsuse eesti keelsest tõlkest tuleneva tõlgendusega, mille kohaselt hinnatakse GKL-i osasid ja nende vastavust õiguslikele tingimustele eraldi võetuna, mis nagu öeldud välistab üldmuljet.

5.3.2.6 GKL-i autoriõigusliku teose liik

Esineb ebaselgust teose liigi suhtes, millena GKL-i käsitletakse. Kuigi aktsepteeritud on kasutajaliidese audiovisuaalsete väljenduste nagu piltide, videote või muusika käsitlemine iseseisvate kunstiteostena siis peamiselt on USA-s lähtutud GKL-i kui arvutiprogrammi kaitsest. *Computer Associates v. Altai* kohtuasjas, kust pärineb ka eelkäsitletud 3-astmeline meetod argumenteeris kohus, et “juhul kui kirjalike tööde mitte-kirjalikud väljendused on

¹⁶⁰ *Whelan Assocs., Inc. v. Jaslow Dental Laboratory, Inc.* (3rd Cir. 1986)

¹⁶¹ *Lotus Development Corporation v. Borland International, Inc.*, 516 U.S. 233 (1996)

¹⁶² Jonathan Band and Masanobu Katoh; *Interfaces on Trial 2.0*. The Information Society Series. lk 27 Kättesaadav arvutivõrgus: http://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/free_download/9780262015004_Interfaces_on_Trial_2.0.pdf Viimati vaadatud: 5.05.2014.

¹⁶³ *Computer Associates International, Inc. v. Altai, Inc.*, 982 F.2d 693 (2d Cir. 1992) Lk 12; Kättesaadav arvutivõrgus: <http://cyber.law.harvard.edu/people/TFisher/IP/1992%20Altai.pdf> Viimati vaadatud 5.05.2014

¹⁶⁴ Vt eelmine.

¹⁶⁵ David Bainbridge lk 88

¹⁶⁶ ; *Apple Computer, Inc. vs. Microsoft Corporation*, 35 F.3d 1435 (9th Cir. 1994). lk 1445 Otsuse osa nr III-B. Kohus leidis, et rikutud on ainult eraldiseisvaid teoseid ikoonide ja akna liikumise animatsiooni näol. Kättesaadav arvutivõrgus: http://scholar.google.fr/scholar_case?case=17794375458513139314&q=apple+v+microsoft+1994&hl=en&as_sdt=2006 Viimati vaadatud 5.05.2014.

kaitstud copyright-iga ja kuna arvutiprogrammid on kirjandusteosed siis on kaitstud ka arvutiprogrammi mitte-kirjalikud väljendused.”¹⁶⁷

Suur-Britannia kohus on käsitlenud arvutiprogrammi graafilise kasutajaliidese ja kasutamiskogemuse kopeerimist Navitaire v EasyJet kohtuasjas, kus oli loodud kloon-tarkvara. Kohtumenetluses lähtuti asjaolust, et kostjatel puudus ligipääs Navitaire tarkvara lähtekoodile, mistõttu oli kirjalik kopeerimine välistatud.¹⁶⁸ Seega vaidlustas Navitaire teose copyright-i rikkumise mitte-kirjaliku kopeerimise alusel.¹⁶⁹ Hageja hinnangul kopeeriti tarkvara äri-loogikat, mis hiljem defineeriti ümber dünaamiliseks kasutajaliideseks.¹⁷⁰ Vastav väljend hõlmas mitte-kirjalikke väljendusi graafilise kasutajaliidese ja kasutajaliidese käsuriidade näol.¹⁷¹ Kohus käsujadadele õiguskaitset ei andnud. Kohus käsitles graafilist kasutajaliidest ja käske tervikuna¹⁷² ning leidis, et GKL ja selle ühtne väljanägemine on autoriõiguslik kunstiteos kuna kasutajaliidese väljanägemine ja paigutus nõuab piisavalt oskust ja tööd.¹⁷³ Siinkohal nähtub Common Law madalam originaalsuse künnis, kuid olulisem on kohtu seisukoht, et GKL on teosena kaitstav ja ületab teosekünnist.

5.3.2.7 Graafilise kasutajaliidese objektiivne vorm

Kui eelmises ala-peatükis leidsime, et GKL on kunstiteos siis siiani on käsitlemata GKL-i objektiivne vorm, mis on autoriõigusliku teose üks tingimus.

Navitaire kohtuasjast nähtus, et GKL on lisaks oma graafilisele väljanägemisele seotud ka käsujadade rakendamisega, mis panevad tarkvara funktsioneerima vastavalt kasutaja soovile. Seeläbi nähtub GKL-i funktsionaalne aspekt. GKL-i funktsionaalse aspekti tõi välja ka Euroopa Kohus. Kuna vastav kohtuasi seondus teleülekandega siis kohus leidis, et GKL-i edastamine vaatajatele ei olnud autoriõiguste rikkumine kuna vaatajatel puudus võimalus programmi töösse aktiivselt sekkuda ehk pääseda ligi liidese olulisele elemendile - võime olla interaktsioonis kasutajaga.¹⁷⁴ Interaktiivsuse kõrval Euroopa Kohus GKL-i teisi omadusi ei

¹⁶⁷ Computer Associates International, Inc. v. Altai, Inc. Lk. 8 viimane lõik.

¹⁶⁸ Navitaire v EasyJet. Otsuse p 2

¹⁶⁹ Vt eelmine. p 73; Hagi nõuded

¹⁷⁰ Otsuse punkt 131.

¹⁷¹ Hageja eristas lihtsaid ja komplekseid käske; Otsuse punkt 3 ja otsuse punkt 26,

¹⁷² Otsuse p 55

¹⁷³ Otsuse p 98

¹⁷⁴ Bezpečnostní softwarová asociace - Svaz softwarové ochrany versus Ministerstvo kultury p 57. Antud punkt on kohtuotsuse eesti keelses tõlkes ebaselge. Seega võrreldes inglise keelse tõlkega tuleb leida, et interaktiivsust kui olulist elementi tuleb mitmuse asemel käsitleda ainsuses ning interaktsioonis kasutajaga on vastav liides mitte üldsuse hulka kuuluvad isikud.

maini, s.h autoriõiguslikku objektiivset vormi. Seega otsust tõlgendades võiks hüpoteetiliselt väita, et liides väljendub oma funktsioonis - interaktiivsuses.¹⁷⁵ Interaktiivsus aga ei täida autoriõigusliku teose objektiivset vorminõuet kuna funktsioonid kujutavad endast ideed, mis pole autoriõiguslikult kaitstud.

Graafilise kasutajaliidese objektiivne vorm võib taanduda seda väljendava koodi osa tasandile kuna ilma koodita pole kasutajaliidesel ka funktsionaalset omadust. See võimaldab eelduslikult rohkem kasulikkuse omadusega arvestada kuna liidese koodi saab seostada arvutiprogrammi toimimise teenimisega. Siiski tuleb koodi objektiivne vorm jätta kõrvale kuna GUI moodustava lähtekoodi või muu kirjaliku vormi vaatlemisel ilma emuleerimata¹⁷⁶ ei saa tuletada vastava GUI väljendust arvutiekraanil. Kuigi arvutikoodi või analoogselt HTML koodi puhul on võimalik aimata ekraanil kuvatava ülesehitust vähemal või rohkemal määral, ei ületa see tulenevalt ettekujutatava täpsusastmelt idee tasandit. Antud seisukoht on mõistlik arvestades seda, et GKL-i loomisel pole loominguine protsess automaatne koodi loomine disainiprogrammi poolt vaid autori visuaalne nägemus lõpptulemusest.

Suur-Britannia kohus lahendas *Navitaire vs Easyjet* kohtuasjas antud küsimuse leides, et GKL on ekraanil avalduv teos, mis on salvestatud seda ekraanil kuvavasse tarkvarasse.¹⁷⁷

Kaitstes GKL-i ekraanil avalduva kunstiteosena tekib küsimus kas ainult graafilise väljenduse kaitsmine võib jätta alusetult kaitseta loominguilise väljendusega saavutatud kasulikkuse või kasutajasõbralikkuse, mis ei kujuta endast otseselt arvutiprogrammi funktsiooni.¹⁷⁸

5.3.3 Arenduslepingujärgne õiguste üleminek.

Intellektuaalomandi kuuluvuse ja kasutusõiguste andmise suhtes on lepinguvabaduse printsiibist tulenevalt võimalik töölepingu või töövõtulepingu kõrvale sõlmida täiendav kokkuleppe, mis autoriõiguste puhul on autorileping.¹⁷⁹ Tulenevalt autoriõiguste kuuluvuse suurest majanduslikust kaalukusest on lepingupooltele intellektuaalomandi kuuluvust reguleeriva ja täpsustava lepingu sõlmimine oma äriliste või mitte-tulunduslike huvide

¹⁷⁵ Francis Davey, *A New Kind of Copyright? Graphical user interfaces in the ECJ*. 2011. Kättesaadav: <http://www.francisdavey.co.uk/2011/01/new-kind-of-copyright-graphical-user.html> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

¹⁷⁶ Ehk imiteerima üht süsteemi teisega. Käesoleval juhul emuleerides GUI moodustava lähtekoodi fragmenti nagu see väljendub töötavas tarkvaras.

¹⁷⁷ *Navitaire v EasyJet*. Otsuse p 71

¹⁷⁸ Selline kaitse võib vajalikuks osutada ka teiste kasutajaliideste tüüpide puhul, mis nt baseeruvad liikumisel, puudutustel või füüsilise eriseadmete (nt arvutiga ühendatud kinnas) kasutamisel.

¹⁷⁹ AutÕS § 48 lg 1

kaitsmise eesmärgil kasulik. Vastasel juhul võib lepingu osapool ilma jääda lepingu sõlmimisega loodetud tulemusest.

Autorilepingu saab lepinguvabaduse põhimõttest tulenevalt sõlmida kõigi autoriõigusega kaitsitud teoste suhtes kas eraldi või kogumis. Sõnastada lepingus kõigi arendustöö käigus loodud autoriõiguste üleandmise kohustus on praktilises elus kindlam kui teoste eraldi väljatoomine kuna aitab vältida lünki. Siiski on vajalik lepingus mainida, et omandajale lähevad üle kõik varalised õigused ka tulevaste kasutusviiside suhtes, mis pole tehnika kiire arengu tõttu ettenähtavad. Autoriõiguslike teoste väljatoomine autorilepingus on kasulik kui vastava teose vastu on lepingupoolel erilisem huvi, see aitab vajadusel lepingut tõlgendamisel erilist huvi tugevamalt kajastada. Teoste eraldi väljatoomine on vajalik kui autorilepinguga antakse üle või kasutada ainult valikulised teosed.

Autorilepinguga saab üle anda ainult autori varalised õigused. Litsentsitavad on aga nii varalised kui ka isikulised õigused. Siiski erinevalt varaliste õiguste litsentsimisest pole võimalik anda ainulitsentsi isikuliste õiguste suhtes. Eelpool käsitletud isikuliste õiguste regulatsiooni võimalikest muutustest uue autoriõiguse seaduses võib tulevikus autorilepinguga või muus kirjalikus vormis välistada autoripoolse nõusoleku alusel tema õigused isikulisi õigusi teostada.

5.3.4 Autorilepingu vorm

Kuigi AutÕS § 49 lg 1 sätestab autoriõiguste üleandmisele ja ainulitsentsi andmisele kohustusliku kirjaliku vormi ning lihtlitsentsi andmisele kirjaliku taasesitamise vorminõude siis Riigikohus on oma lahendites nr 3-2-1-71-12 180 ja 3-2-1-124-06 181 jõudnud seisukohale, et vastava kohustusliku vormi järgimata jätmine ei too endaga kaasa autorilepingu tühisust. Vastavat kõrvalekallet õigustab vajadus kaitsta autorit, kes esimese kohtuasja puhul taotles teoste varalisi õigusi või ainulitsentsi andmebaasi investeerimisel ning teises kaasuses sõlmis teose kasutamist lubava autorilepingu. Kohus leidis, et lepingu tühisuse korral jääb autor õigusliku kaitseta ehk [...“autorilepinguga kokku lepitud õigustest ja lepingu teine pool vabaneks endale autorilepinguga võetud kohustustest.”]

Uue autoriõiguse seaduse lähtematerjalides on leitud, et vastav Riigikohtu lahend on mõistetav litsentside andmisel kuna sellisel juhul jäävad varalised õigused esialgsele autorile,

¹⁸⁰ Punkt 11

¹⁸¹ Punkt 16

kuid õiguste üleandmisel tuleb nii õigusselguse kui ka autori huvide kaitse eesmärgil järgida kirjaliku vormi nõuet.¹⁸²

Kirjaliku vorminõude järgimise kohustus on õigusselguse korral abiks kuna aitab vältida olukordi, kus tarkvaraarendus on tellitud ilma lepinguta mistõttu muutub lepinguliste suhete olemasolu ja poolte tahte tõlgendamine tulenevalt vähestest andmetest keeruliseks. Kirjalik vorm kaitseb ka tellijat kuna tarkvaraarendaja on IKT valdkonnas pädevam mistõttu võib ta kallutada tõlgendamist enda kasuks alusetute või hilisemalt muudetud väitedega mida võib olla raske suuliste tunnistustega kummutada.¹⁸³

5.3.5 Autoriõiguste üleminek ja tagajärjed

Eelpool leidsime, et arvutiprogramm on sageli teoste kogumik. Seega varaliste õiguste üleandmisel tellijale soovib tellija eelkõige töövõtu-autorilepingu tulemusel valminud tööd ehk kogumiku koostaja varalisi õigusi. Antud lahendus on sobiv kui tellija soovib teost ise kasutada või seda edasi müüa. Juhul kui tellija soov on vastavat tarkvaralahendust edasi arendada või muuta siis vastavalt AutÕS § 34 lg-le 6 võib kogumiku ümbertöötamine toimuda ainult algse kogumiku koostaja autoriõigust järgides. Antud säte tekitab mitmeid õiguslikke küsimusi. Esimene küsimus puudutab isikuliste ja varaliste õiguste olemasolu. Kuivõrd antud säte kajastab ainult autori mõistet kui samas lõige 4 eristab autorit ja tema õigusjärglast siis tuleb lähtuda ainult isikulistest õigustest. Kuigi teose ümbertöötamiseks või kogumikku lülitamiseks on vaja ka varalised õigused tuleb meele pidada, et teoste kogumiku puhul on oluline ka sinna kuuluvate algteoste varaliste õiguste seaduslik kasutamine. Seega lg 6 täidab kahte eesmärki. Esiteks lihtsustab see teoste kogumiku ümbertöötamist kuna varaliste õiguste olemasolu korral on vajalik ainult koostaja mitte algteoste autorite isikuliste õiguste kasutamine. Teiseks aitab antud säte vältida olukordi, kus algteoste autorid annavad teistele isikutele loa teoste kogumiku ümbertöötamiseks rikkudes sellega just koostaja isikulisi õigusi. Nii esimese kui ka teise alternatiivi puhul seadus varaliste õiguste olemasolu või kasutusõigust ei nõua, kuid antud eeldus sisaldub seaduses vaikumisi kuna ilma varaliste õigusteta pole teoste kogumiku ümbertöötamine või selle liitmine lubatud. Sealjuures tuleb kogumiku ümbertöötamisel järgida ka algteoste varaliste õiguste kasutamise seaduslikkust. Antud töös lähtusime eelnevalt, et algteoste varaliste õiguste järgimise kohustus on kestav ehk

¹⁸² A. Kelli, K. Nemvalts, E. Vasamäe, T. Hoffmann, K.Härmand, A.Värv, L.Jents, S.Elunurm, T.Seppel. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu ja seletuskirja esialgne lähtematerjal. Lk 150

¹⁸³ Rosentau, M. 2010

kogumiku aluseks olevate teoste kasutus peab olema seaduspärane kogu kogumikteose olemasolu ajal.¹⁸⁴

Antud lahendus on mõistlik arvestades algteose varaliste õiguste omaniku huvisid. Nt olulise arvutiprogrammi mooduli liitmisel teoste kogumikku peab mooduli omanikul säilima võimalus kontrollida vastava mooduli turupositsiooni läbi hinna vms määramise. Juhul kui algteoste varalisi õigusi eijärgitaks tooks see endaga kaasa olukorra, kus teoste kogumiku koostaja saab antud mooduli majanduslikult ekspluateerida läbi oma kogumiku ümbertöötamise õiguse üleandmise või litsenseerimise.

Seega on teoste kogumikus sisalduvate iseseisvate teoste ehk arvutiprogrammi varaliste õiguste kuuluvusel oluline kaal. Seda eriti olukorras, kus tarkvaralahenduse tellija soovib seda edasi arendada. Juhul kui töövõtjal puuduvad varalised õigused nt lähtekoodile siis ilma all-litsenseerimise õiguse olemasoluta pole tellijal võimalust lähtekoodi varalisi õigusi kasutada või omandada. See peab paika ka kõigi teiste autoriõiguslike teoste puhul.

Aktsepteeritav on siiski programmi muutmine vigade ja ühilduvuse eesmärgil vastavalt § 24 lg-le 1 kuna tellija on siiski muutmist vajava algteoste õiguspärane kasutaja läbi teoste kogumiku õiguspärase kasutuse.¹⁸⁵ Muutmist võib vajada ka ainult koostaja poolt loodud teos või arvutiprogrammi osa.

5.3.6 Arvutiprogrammi intellektuaalomandlik väärtus

Arvutiprogrammi intellektuaalomandlik väärtus peitub omanikule kuuluvate või kasutajale antud varaliste õiguste kasutamisoiguse määras. Olukorda, kus tarkvaraarendajale ei kuulu ükski teos peale omapoolse loomingu on eelduslikult harvad. Sellisel juhul peab tellija olema ettevaatlik kuna tellitud tarkvara edasimüügi, kasutamise¹⁸⁶ või edasiarendusväärtus võib olla madal.

Enamasti koosneb arvutiprogramm kolmest osast. Tellimusega loodud spetsiaalsetest osast või teostest, taaskasutatavast osast või teostest, mis on töövõtjale oluline edasises majandustegevuses ning töövõtja poolt litsentsitavad osad või teosed, mille kasutamisoigus antakse tellijale all-litsentsi õiguse alusel.¹⁸⁷ Programm võib sisalda ka vabavaralisi

¹⁸⁴ AutÕS § 34 lg 4.

¹⁸⁵ Teise vähem eelistatud alternatiivina võib väita, et õiguspärane kasutaja on koostaja, kes saab teose kasutusõiguse üle anda. Teose otsest kasutamisoigust siiski tegelikult üle ei anta mistõttu tuleb eelistada, et tellija on õiguspärane kasutaja algteose suhtes otse.

¹⁸⁶ Tulenevalt pidevast riskist, et algteoste omanike tehingud võivad seada ohtu nt tarkvara uuenduste pakkumise.

¹⁸⁷ Rosentau, M. Lk 761.

komponente.¹⁸⁸ All-litsentsitud teoste muutmisel või muu kasutuse korral tellija poolt on vajalik mitte töövõtja vaid algteose autori isiklike ja varaliste õiguste kasutusõigus.

5.3.7 Autorilepingu pakutavad võimalused

Eeltoodud arvutiprogrammi osade või vastavate kirjalike ja mitte-kirjalike algteoste varaliste autoriõiguste üleminekul autorilepinguga ühele lepingupoolele on täidetavad mitmete majanduslike eesmärkidega soovid. Kuivõrd käesolevas töös on juba viidatud isikuliste õiguste piiravusele varaliste õiguste kasutamisel siis antud peatükis me isikuliste õiguste kasutamise õiguse saamise vajadust ei käsitle.

Kirjalike teoste puhul tuleb lähtuda vastavate koodide kasutusvõimalustest, nt lähtekood võimaldab arvutiprogrammi edasi arendada või muuta. Kuivõrd arvutiprogrammi puhul on tegemist teoste kogumikuga on lähtekoodi muutmiseks vajalik ka seal sisalduvate algteoste varaliste õiguste kasutamist. Juhul kui algteoste varalised õigused kuuluvad arendajale on võimalik üle anda nii algteoste kui ka teoste kogumiku lähtekood. Juhul kui arendaja säilitab oma õigused teoste kogumiku binaarkoodile säilib tal ka õigus seda edasi litsenseerida või üle anda, aga mitte edasiarendada. Ainult teoste kogumiku lähtekoodi omamine või kasutusõigus pole kasulik kuivõrd selle muutmine eeldab algteoste varalisi õigusi. Siiski võib tulla kasuks, et anda tellijale lähtekood teostes sisalduvate vigade või ühilduvuse parandamiseks.¹⁸⁹

Objektkoodi varalised õigused võimaldavad kontrollida kompileeritud arvutiprogrammi müüki või võõrandamist. Kuivõrd objektкод muutub lähtekoodi muutudes ebasümmeetriliselt on ainult objektkoodi omamine väärtus väike kuna konkureerivate teoste turule tulek sama lähtekoodi baasil on oodatav.

Piltide, muusika üleandmine või muu audiovisuaalse teose üleandmine võimaldab õiguste omajal vastavaid teoseid kasutada edaspidistes teostes või kasutada ka nt laiemas perspektiivis väljaspool IKT valdkonda.

Lähtuvalt eelpool töös käsitletust on teoste kogumikus sisalduva algteose varaliste õiguste omanikul võimalik teoste kogumiku koostajale antud tähtajatu litsents üles öelda, mistõttu muutub aasta möödudes teoste kogumik ebaseaduslikuks. Siiski on aasta piisavalt pikk aeg, et anda koostajale võimalus vastav algteos asendada. Litsentsi tühistamise aluseks võib olla

¹⁸⁸ Rosentau, M. Lk 761.

¹⁸⁹ AutÕS § 24 lg 1

eelkõige GKL-i varaliste õiguste omaniku soov vältida sarnaste kasutajaliideste kasutamine teistes arvutiprogrammides.

5.3.8 Autoriõiguste käsutustehing

Vastavalt lahususpõhimõttele ei piisa intellektuaalomandi üleminekuks kohustustehingu sõlmimisest vaid selleks on vajalik ka täiendava käsutustehingu tegemine. Käsutustehingu sooritamine on vajalik intellektuaalomandi üleminekul ja tööstusomandi pantimisel. Seadusjärgselt üle minevate teoste varalisi õigusi ei ole vaja eraldi käsutustehinguga üle anda või seda vormistada.¹⁹⁰

Käsutustehing pole vajalik autoriõigusliku litsentsi andmisel kuna tegemist on kasutuslepinguga. Sellisel juhul tekib kasutusõiguste omandamine kohustustehingu sõlmimisel. Käsutustehingu sooritamine on aga vajalik kui nõustuda eelpool töös käsitletud leitud alternatiiviga, et litsentsi korral tekib litsentsi omanikule eraldi seisvate varaliste õiguste kasutusõigus ning vastavate õiguste tekkeks on vajalik varaliste õiguste omaniku käsutust.

5.3.9 Õiguste ülemineku hetk

Kohustustehingu täitmise ja käsutuse kehtivuse seisukohalt on oluline käsitleda õiguste ülemineku hetke. Kuna seadusjärgse ainulitsentsi omandamise korral või varaliste õiguste üleminekul pole täiendav käsutustehing vajalik siis tuleb litsentsi andmine tööandjale lugeda toimunuks teose loomise hetkest. Vastavalt AutÕS § 7 lg-le 2 on teos tekkinud vormi tingimuste täitumisel. Enne teose õiguslike eelduste täitmist ei toimu ka arvutiprogrammi intellektuaalomandi üleminekut. Siiski võivad ka mitte funktsioneerivate arvutiprogrammide õigused olla enne lõplikku programmi valmimist üle läinud kuna arvutiprogrammi lähtematerialid kujutavad endast teost mida kaitstakse õiguslikult kui arvutiprogrammi.

Intellektuaalomandi üleandmise kohustustehingu kokkuleppe korral tekib õiguslik küsimus autoriõiguste üleandmise kohustuse tekkimise hetkest. Tarkvara arendustöös on õiguslikult vajalik, et arendustöö ajal kuuluvad arendajale loodava ja kasutatava intellektuaalomandi suhtes õigused, mis hõlmavad arendustöös vajalikke tegevusi nagu teost kasutada ja seda muuta. Vastasel juhul on alates teosekännise ületamisest kõik litsentsiga või varaliste õiguste kuuluvusega õigustamata kasutused intellektuaalomandi suhtes seadusevastased. Antud probleemi aitab töövõtulepingulises suhtes vältida eeldus, et töövõtjal on tellijale kuuluvate

¹⁹⁰ Aleksei Kelli, Tõnis Mets ja Thomas Hoffmann. All-viide 123.

intellektuaalomandite litsents. Siiski on mõistlik lähtuda tellija kaitse eesmärgil, et litsents kehtib ainult ulatuses, mis on töövõtjale vajalik tööülesannete täitmisel.

Kuigi ka töövõtulepingu raames võiks sarnaselt töölepinguga intellektuaalomandi ülemineku kokkuleppe korral alates teose loomisest varalised õigused tellijale üleminna automaatselt siis töövõtulepingu korral on vajalik intellektuaalomandi nähtav käsutustehing, et tõendada kohustustehingu lepingujärgset täitmist. Töövõtja huvides on anda tarkvara üle alles siis kui see vastab lepingutingimustele, et vältida tarkvara spetsifikatsioonide kokkuleppe rikkumist. Ka sellest tulenevalt tuleb vajalikuks pidada lõpliku käsutustehingu tegemist jättes kõrvale näiteks eelnevalt üleantud tarkvara versioonid, osad või all-teosed kogumikteose korral.

Praktikas võib tekkida olukord, kus töövõtja ei soovi mingil põhjusel tööd üle anda. Sellisel juhul on probleemiks, et intellektuaalomandi suhtes puudub sundtäitmise võimalus kuivõrd tellijale toimub kahju hüvitamine kohustustehingu rikkumise läbi. Tellija on ajaressursist tulenevalt eelduslikult huvitatud rohkem käsutuse tegemisest kui rahalise hüvitise saamisest.

5.3.10 Autorite paljusus

Juhul arvutiprogramm, teoste kogumik või teoste kogumiku algteos varalised õigused kuuluvad mitmele isikule tuleb lähtuda üleminekul seaduse regulatsioonist. Ühisautorsuse puhul eeldab kehtiv käsutus kõigi autorite nõusolekut kuna autoriõigusi teostatakse kokkuleppe puudumisel ühiselt. Seega juhul kui üks ühisautor teeb käsutuse ning on teose üleandnud siis ei tule antud käsutust lugeda kehtivaks kuna tal puudus vastav õigus iseseisvalt käsutada.¹⁹¹

Kaasautorsuse puhul võib iga autor käsutada vaid talle kuuluvat osa ning vastav käsutus ei tohi kahjustada teiste kaasautorite õigusi ega olla vastuolus teose ühise kasutamise huvidega. Kuivõrd tarkvaraarenduses on vajalik teose kui terviku üleminek on kaasautorsuse korral vajalik kõigi autorite nõusolek oma osade käsutuseks. Juhul kui kaasautor on andnud üle kogu teose tuleb õiguspäraselt käsutatuks lugeda ainult talle kuulunud osa.

¹⁹¹ Selline olukord on analoogne abikaasade ühisvaraga tehingu tegemisele ühe abikaasa poolt. Vt Perekonnaseaduse RT I, 27.06.2012, 12. § 29 lg 1.

6. Kaubamärgiseaduse kohaldatavus tarkvarale

Kaubamärgi puhul on kaitstud kaubamärgi graafiline kujutis. Seega on kaubamärk kaitstud kõikides töödes, mis kaitstud kaubamärki graafiliselt kujutavad olenemata objektiivsest vormist, s.h ekraanil. Tarkvara puhul võib kaubamärgi kaitses esineda erisusi tulenevalt asjaolust, et mitte-töötavas tarkvaras pole kaubamärk alati nähtav. Siiski on selline tarkvara ebaseaduslik kuna lähtuvalt mitte-kirjalike autoriõiguslike teoste või tööstusdisainilahenduse kaitses ei tee tarkvara hetkeline mitte-funktsioneerimine olematuks ebaseaduslikku kaubamärgi kasutust, mis funktsioneerimisel avaldub. Eri-tarkvara puhul võib tarkvara sisaldada nii arendaja, tellija kui ka muude isikute, nt tarkvara loomisel kasutatud tarkvara või muude lahenduste loojate kaubamärke. Kaubamärgiõigus kaitseb kaubamärgi ärilist kasutatavust. Seega pole arendajal vaja tellija nõusolekut kaubamärgi lisamisel tarkvarasse, kuid nõusolek on vajalik kui töövõtja soovib tarkvara kasutada edasises äritegevuses, nt oma jaoks või seda müües. Kuigi tellijale müük on samuti äritegevus võib tellimust käsitleda kui tellija nõusolekut, et tema kaubamärgi õigust rikutakse. Sellisel juhul pole kaubamärgi omaniku õigused arenduslepingust tulenevate tagajärgede suhtes rakendatavad. Töövõtulepingu olemasolul võib väita ka, et tellija on töövõtjale andnud loa kaubamärki kasutada, aga eelnev õiguste jõustamist välistav käsitus on töövõtja suhtes kaitsvam kuna põhineb vähemal määral lepingu tõlgendamisel.

7. Tööstusdisainilahendus

Eelpool käsitletud peatükis leidsime, et GKLi ja ikoone tuleb autoriõiguste alusel kaitsta kunstiteosta, mille objektiivne avaldumisvorm on ekraan. Kuigi autoriõigused on traditsioonilisemad kaitseb tarkvara visuaalset väljendust ka tööstusdisainilahenduse õigus (edaspidi TDL).¹⁹² Sarnaselt autoriõigustele on ka tööstusdisainiõiguses esinenud komplitseeritud seoses GKL-i ja ikoonide loomingu kaitstava vormi määramisel.

7.1 Tööstusdisaini olemus

Tööstusdisaini intellektuaalomandiga kaitstakse toote tööstusdisainilahendust, mis on toote tasapinnaline või ruumiline väliskujundus.¹⁹³

Euroopa Liidu disaini lahenduse määrus käsitleb toodet kui mis tahes tööstuslikult või käsitsi valmistatud eset kaasa arvatud selle osad nt kujundus, graafilised sümbolid ja tüpograafilised kirjatüübid. Välistav erand on seatud aga arvutiprogrammide suhtes. TDKS toodete suhtes näidisloetelu ei too hõlmates neid mõistega koostused. Ebaselgust suurendab asjaolu, et Eesti seaduses pole sätestatud arvutiprogrammide suhtes kehtiv välistus.

Tööstusdisainilahenduse kaitsmise eesmärki saab tõlgendada direktiivi preambulist nr 11, millest lähtuvalt peavad kaitstud olema uuenduslike omadustega ehk käesoleva direktiivi valdkonnast lähtuvalt - uuendusliku disainiga toode, millel võib olla suur turuväärtus. Õiguskaitse suhtes on kehtestatud ka disaini omadustest lähtuvad erandid, nt pole kaitstud disainid, mis tulenevad üksnes toote tehnilisest otstarbest või on ebapüsivad.

Kaitse saav lahendus peab olema uus, eristatav ning selle järgi peab olema võimalik tööstuslikult või käsitöenduslikult valmistada tooteid. Seega on disainilahenduse tekkimise lävend kõrgem autoriõiguslikust teosest, mis ei nõua uudsust ja eristatavust. Sarnaselt autoriõigusliku teosega peab ka disainilahendus olema autori enda loomingu tulemus. Autoriõigusest eristab tööstusdisainilahendust ka registreerimise tingimus, mis seab õiguskaitse sõltuvusse kande olemasolust tööstusdisainilahenduste registris.

Tulenevalt tööstusdisainilahenduse tekkimise kõrgemast lävendist võrreldes autoriõigustega on õigustatud ka tugevam õiguskaitse, mis keelab kõigil teistel isikutel kaitstud tööstusdisainilahendust kasutada, isegi juhul kui see on sündinud teise autori enda loomingu

¹⁹² The Manual Concerning Proceedings Before the Office for Harmonization in the Internal Market (Trade Marks and Designs). Registered Community Designs. Examination of Applications. Lk 21 punkt 3.1.3. Kättesaadav arvutivõrgus: https://oami.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/contentPdfs/law_and_practice/designs_practice_manual/examination_of_applications_for_registered_community_designs_en.pdf Viimati vaadatud: 5.05.2014

¹⁹³ TDKS § 4 lg 1.

tulemusel. Seeläbi antakse õiguste omajale monopol vastava disainilahenduse suhtes, millest tulenevalt peavad autoriõigused ikoonidele ja GKL-ile taanduma. Seega selline olukord võimaldab tellijal monopoliseerida vastava disainilahenduse ka autoriõiguslikus mõttes. TDL-i õiguslik kaitse on autoriõiguste olemasolust sõltumatu, seega pole autoriõigused sellises olukorras kasutatud. Näiteks töövõtjale kuuluvad autoriõigused ikoonide ja GKL-i suhtes lubavad vastavaid teoseid töödelda, et luua uusi tööstusdisainilahendusi. Samuti on töövõtjal õigus vastavaid teoseid uuesti kasutada, aga ainult viisil, mis ei loo tellijale kuuluva TDL-iga sarnast välisilmet.

TDKS § 16 lg 1 kuni lg 3 sätestavad TDL-i omaniku õigused, mis sarnaselt autoriõiguste varalistele õigustele annavad omanikule eksklusiivsed õigused. § 13 alusel on kaitstud TDL-i loonud autori isikuline õigus oma nime avalikustamisele, selle keelamisele või keelu tühistamisele ning autori õigus õiglasele tulule.

7.2 Tööstusdisainilahenduse õiguskaitse

Kuigi disainilahenduse kaitse nõuab samuti juhtumipõhist analüüsi, on õiguslik tõlgendamine võrreldes autoriõigusega selgem. Vastavalt seadusele on tööstusdisainilahenduse õiguskaitse objekt välimuse tunnusjoonte kogum. Seetõttu pole oluline välimuse moodustavate osade individuaalsed omadused vaid tuleb hinnata kogu kooslust lähtuvalt informeeritud kasutaja vaatenurgast, mis võib põhineda ka mälujärgsel meenutusel.¹⁹⁴ Siiski võib osade individuaalsete omadustega arvestamine olla oluline juhul kui tuleb hinnata osalist kopeerimist. Eriliste tunnustega osad võivad moodustada kogumit niivõrd olulise osa, et nende kopeerimise korral võib kopeeritud olla ka kaitstud kogumi üldmulje.

Tööstusdisaini tingimus väljenduda tootes, täpsemini selle toote välimuses, seab aga kahtluse alla graafiliste kasutajaliideste kaitse kuna arvutiprogrammid on tootena EL-i disainilahenduse määruse poolt expressis verbis välistatud.¹⁹⁵; ¹⁹⁶ Rakenduda võivad ka Tööstusdisaini seaduse §-s 9 toodud erandid kuna ekraani poolt kuvatu pole püsiv vaid sõltuv seda kuvava seadme tööst ning GKL-i disain võib hüpoteetiliselt olla funktsioonist tulenev kuna programmide kasutamine nagu me neid tänapäeval tunneme on muul viisil

¹⁹⁴ EKo. 18.10.2012. C-101/11 P ja C-102/11 P. Liidetud kohtuasjad. Herbert Neuman ja teised versus José Manuel Baena Grupo SA. Apellatsioonkaebus. Otsuse p 57.

¹⁹⁵ Nõukogu määrus (EÜ) nr 6/2002, 12 detsember, 2001, ühenduse disainilahenduse kohta. EÜT L 3, 5.1.2002. Artikkel 3 p 3;

¹⁹⁶ Antud välistus on aga kasulik kuna võimaldab kaitsta ühtsel alusel nii arvutiprogramme kui ka muud tarkvara, mis arvutiprogrammi lävendit ei ületa, kuid disainilahendust kuvab.

ebatavaline.¹⁹⁷ Viimasena nimetatud probleem on lahendatav leides, et kuigi GKL-i eesmärk on pakkuda kasutajale tarkvaraga suhtlemise funktsiooni saab kasutajaliidese välisilmet erinevalt kujundada ohverdamata kasutajasõbralikkust või funktsionaalsust. Toote tööstusliku või käsitööndusliku valmistamisviisi tingimuse¹⁹⁸ täitmine on erinevalt autoriõigusest aga lahendatud ikoonide ja GKL-i puhul eraldiseisva toote klassifikatsiooni loomise Eurolocarno klassifikaatori süsteemis. Ametliku kodulehe infoteave juhendab vastavalt - “Taotluse esitamisel peate märkima tooted, milles või mille jaoks kavatsetakse disainilahendust kasutada”¹⁹⁹ Seega on ikoonide²⁰⁰ ja GKL-i²⁰¹ puhul tegemist tootega, millele omistatakse tööstusdisainilahendus ning nende registreerimine pole sõltuv tehnilise toote olemasolust traditsioonilises mõttes. Antud käsitlus on vastuolus nii autoriõiguste puhul leituga kui ka varasemate disainiõigust käsitlevate kohtulahenditega, kus tootena on käsitletud tööstusliku protsessi tulemusel valminud ekraani.²⁰² Füüsilise vormi eelistamine tundub mõistlik, kuid järelikult tehnoloogilise arengu perspektiivist iganenud. Ikonide ja GKL-i käsitlemine eraldi tootena on õiguskultuuris edasiminekuks. Seeläbi on loodud GKL-i ja ikoonide abstraktne mõiste, mis eksisteerivad tootena ka ilma selle disainilahendusega.²⁰³ Selline käsitlus säilitab samuti disaini eristamise funktsioonidest, mis tulenevalt tarkvara lähtekoodist GKL-i ja ikoonide funktsionaalsel kasutamisel võimalik on. Disainilahendus küll sisaldab interaktiivsuse eemärgil koodi, kuid see ei kutsu esile tarkvara funktsiooni vaid ainult väljanägemise muutust, nt animatsiooni näol. Sellest tulenevalt on mõistetav, et soovides hõlmata ka disainilahenduse funktsiooni valis Apple oma puudetundlikes seadmetes kasutatava “klahvilukustus” süsteemi slide-to-unlock (eesti keelne vabatõlge - tiri, et vabastada) õiguskaitse instrumendiks patendi. Tööstusdisainilahendus oleks kaitsnud ainult

¹⁹⁷ Alternatiivid võivad olla nt ajalooliselt kasutusel olnud perfokaartidel või tekstipõhiste käskude manuaalsel sisestamisel põhinevad arvutiprogrammid, mis oma kasutajasõbralikkuse funktsioonilt pole graafilise kasutajaliidesele arvestatavad alternatiivid.

¹⁹⁸ § 5 lg 1

¹⁹⁹ Siseturu Ühtlustamise Amet. Kaubamärgid ja tööstusdisainilahendused. Kodulehekülg. Eesti keelne. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://oami.europa.eu/ohimportal/et/the-design-and-its-products> Viimati vaadatud: 5.05.2014

²⁰⁰ Eurolocarno koodid 14.04; 32.03; 11.02 ja 10.06.

²⁰¹ Eurolocarno kood - 14.04

²⁰² Earl Grey. Technology by Design. Simpson Grierson. Kodulehekülg. Käsitletud Suur-Britannia kohtuasja Apple Computer Inc. v. Design Registry ja Uus-Meremaa kohtuasja Altoweb Inc v Commissioner of Designs. Veebileht kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.simpsongrierson.com/ezone-technology-by-design/> Viimati vaadatud 5.05.2014.

²⁰³ Võrdle nt ASCII koodiga alt+0160 ehk hoides klaviatuuril all alt nuppu ja sisestades samal ajal paremal asetsevate numbritega ehk Numpad'il üksiknumbrid 0160. Erinevalt tühikust tekib siiski sümbol, mis ei oma visuaalset välimust, kuid läheb kirjamärgina arvesse. Sellisena võib käsitleda ka ikoone ja GKL-i, mis ilma disainita on visuaalselt “tühjad”, kuid koodina eksisteerivad tooted.

animatsiooni, mis iseseisvalt ilma funktsioonita poleks eelduslikult täitnud ka uudsuse tingimust.²⁰⁴

7.3 Arenduslepingujärgne üleminek

Erinevalt autoriõiguse regulatsioonist sätestab TDKS-i § 14 lg 2, et lisaks töölepingu alusel tehtud tööle kuuluvad ka muu lepingu alusel tehtud tööstusdisainilahendused vaikumisi ehk ilma täiendava kokkuleppeta töö tellijale. Muu lepingu mõiste alla kvalifitseerub ka töövõtuleping, sellele viitab ka eeltoodud sätte sõnastus, mis viitab mõistele tellija. Kuna tarkvara arenduslepingu korral võib tehtav töö sisaldada nii autoriõigust kui ka tööstusdisainilahendust siis on ilma õiguste kuuluvuse kokkuleppe sõlmimiseta õiguste kuuluvus ebahütlane kuna töövõtjale kuuluvad autoriõigused ning tellijale tööstusdisainilahendus.

Vastavalt Tööstusdisaini seadusele on teisele isikule üleantav nii tööstusdisainilahenduse registreerimise taotlemise õigus²⁰⁵, Patendiametis menetluses oleva registreerimistaotlus²⁰⁶ ja registreeritud tööstuslahendi õigused.²⁰⁷ Kuigi esmapilgul tundub 2. alternatiiv ehk registreerimistaotluse üleminek ilma registreerimise taotlemise õiguse üleminekuta olevat poolik lahendus kuna ei võimalda vastava õiguse üleminekut,²⁰⁸ tuleneb § 31 lg 2 p-st 2, et Patendiamet registreerimise taotlemise õiguse olemasolu ei kontrolli.

Tulenevalt TDL registri olemasolust on õiguse üleandmisel vajalik ka käsutustehingu sooritamine registriandmete muutmise näol. Registriandmete muutmine on vajalik aga ainult registreeritud tööstuslahendi puhul. Vastavalt § 73 lg-le 6 lähevad teisele isikule õigused üle tehinguga määratud õiguste ülemineku päevast. Õiguste kasutamiseõigus tekib aga õigused saanud isikul lg 7 alusel registriandmete muutmise kanne jõustumise päevast. Seega on mõistlik õigusvaakumi vältimise eesmärgil tehinguga ettenäha tähtaeg, mille jooksul on registriandmete muutmise kanne jõutud ajaliselt teha.

²⁰⁴ Florian Mueller. 10 European judges found Apple had not invented slide-to-unlock (star patent at Samsung trial). Foss Patents. Kodulehekülj. Artiklis on lingid ka Saksamaa ning Suur-Britannia kohtuotsustele. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.fosspatents.com/2014/04/10-european-judges-found-apple-had-not.html> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

²⁰⁵ § 71 lg 1

²⁰⁶ § 72 lg 1

²⁰⁷ § 73 lg 7

²⁰⁸ Vastav tingimus tuleneb TDKS § 14 lõigetest 1 ja 2 ning § 21 lg 1 p-st 4. TDKS § 14 lg 1 ja 2 sätestab kellel on õigus saada tööstusdisainilahenduse omanikuks ning registreerimistaotluse üleminek eeldaks ka § 21 lg 1 p 4 sätestatud teabe muutmist, et avaldus vastaks sisu- ja vorminõuetele.

Registreerimise taotlemise õiguse üleandmise lepingule TDKS vorminõuet ei kehtesta. Tulenevalt vorminõude puudumisest võib pooltevahelise autorilepingu olemasolu korral varalised õigused saanud pool väita, et poolte tahe oli kõik tarkvaras lasuvad õigused ühele poolele üle anda. Olulist osatähtsust võib mängida ka disaini idee päritolu tõendamine.

Tarkvara arenduslepingute raames on eelduslikult tähtsaim registreerimise taotlemise õigus kuna see on ajaliselt kõige esimesena tekkiv üleantav õigus, sest TDL-i ettevalmistavad materjalid on kaitstud ainult autoriõiguste alusel. Tellija võib aga majanduslikel põhjustel huvitatud olla registreeritud TDL-i üleandmisest kuna ta pole taotlemise protsessiga tuttav.

Disainilahenduse õiguse kuuluvus tellijale on majanduslikult kasulik tarkvara suhtes, mis on arendatud edasi müügi või litsentsimise eesmärgil kuna õiguslikult kaitstud eripärane disain võimaldab turul eristuda. Ettevõtte siseselt kasutatava arvutiprogrammi jaoks on disainilahenduse kasulikkus küsitav. Kuigi see võimaldab takistada konkurentidel kasutada sarnast kujundust, mis võib omada endas suurt kasutajasõbralikkust on siiski võimalik kujundusest mööda hiilida mitmete kasutajasõbralikkusele mitte mõju avaldavate muudatustega nagu ikoonid, kirjastiil või vasak-parem paigutus.

8. Patent

Patendiga kaitstakse leiutisi, mis kujutavad endast probleemide lahendamise viise. See võimaldab arvutiprogrammide puhul kaitsta nende koodi tulemust ehk funktsiooni. Funktsiooni kaitsmisel on oluline protsessi teostavad elemendid, kuid mitte nende elementide loominguuline väljendus ehk lähtutakse ainult nende funktsioonilisest tähtsusest. Seega kaitsevad autoriõigus ja patendiõigus arvutiprogrammi erinevaid aspekte.

Peamine õiguslik küsimus on patendikaitse tagajärgede sobivuses tarkvarale. Arvutiprogrammi patenteerimine võimaldab monopoliseerida funktsiooni, mis pole võimalik autoriõigustega. Arvutiprogrammi patendikaitse korral tõusetub risk ka ühilduvusele kuna patendiga võib hõlmata lukustusmehhanismi või spetsiifilist programmi liidest, mis on ühilduvuse eesmärgil vajalik. Kuigi patent ei hõlma probleemi lahendamise õigust, kaitseb see kindlat lahendust, mistõttu on samal turul konkureeriva programmi loomine raskendatud.²⁰⁹

Ameerika Ühendriikides on patendi saamise lävend madalamal kui Euroopa Liidus kuna sealses jurisdiktsioonis ei esitata leiutisele tööstusliku kasutatavuse nõuet.²¹⁰ Seetõttu on võimalik patenteerida ka antud töö tööstusdisainilahenduse peatükis välja toodud Apple-i puutetundlike telefonide Slide-to-unlock klahvilukustuse süsteemi.²¹¹ Saksamaa kohus on antud Apple-i patenti käsitledes leidnud, et - “Euroopa Liidu õigus ei luba patenteerida tarkvara, mis pole tehnilised lahendused tehnilistele probleemidele.”²¹² Eestis tekib patent leiutisele, mis on uus, omab leiutustaset ja on tööstuslikult kasutatav.

²⁰⁹ Jonathan Band and Masanobu Katoh. Lk 186.

²¹⁰ USA Patendi seaduse artikkel 101 võrreldes Euroopa patendikonventsiooni. RT II 2002, 10, 40. Artikkel 52 lg-ga 1 ; USA õigusakt kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.law.cornell.edu/patent/35uscs101.html> Euroopa õigusakt kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/94691> Viimati vaadatud mõlemal 5.05.2014

²¹¹ Disainipatent nr D675,639; Kuna antud patenti on USA-s tõlgendatud klahvide vabastamise funktsionaalsust hõlmavana pole mõiste disain kasutusel võrreldavust EL-i tööstusdisainilahenduse intellektuaalomandiga; Kättesaadav arvutivõrgus: <http://patft.uspto.gov/netacgi/nph-Parser?Sect1=PTO1&Sect2=HITOFF&d=PALL&p=1&u=%2Fnetacgi%2FPTO%2Fsrchnum.htm&r=1&f=G&l=50&s1=D675639.PN.&O=S=PN/D675639&RS=PN/D675639> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

²¹² Tõlge artiklis sisalduvast kohtuotsuse tõlkest; <http://www.forbes.com/sites/timworstall/2013/04/09/apple-loses-the-slide-to-unlock-patent-in-europe/>

Algupärane Bundespatentgericht-i 4.aprilli 2013.a kohtuotsus ühendatud kohtuasjas nr 2 Ni 59/11 (EP) ja nr 2 Ni 64/11 (EP); lk 4-6 sisaldab inglise keelset patendi kirjeldust; Kättesaadav arvutivõrgus: <http://juris.bundespatentgericht.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bpatg&Art=en&sid=19d0cc1af0e9f948855c3adc0512e7e3&nr=25152&pos=11&anz=328&Blank=1.pdf> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

8.1 Arvutiprogrammide patenditavus

Tarkvara kaitsmine patendiga on üks vastuolulisemaid vaidluskohti intellektuaalomandi õiguses. USA kui ka Euroopas Liidu regulatsioon välistab arvutiprogrammid patenditavusest. Euroopa Patendi Konventsioon sisaldab sõnaselget välistust²¹³ ning USA kohtupraktika on arvutiprogrammi ajalooliselt käsitlenud algoritmidest koosneva abstraktse ideena, millele patendiõigus ei laiene.²¹⁴; ²¹⁵ Arvutiprogrammide välistus pole aga täielik kuna välistus kehtib arvutiprogrammide “kui niisuguse” (ing k “as such”) suhtes. Õiguslik ebaselgus tuleneb Euroopa Konventsiooni artikli 52 lg-st 3, mille kohaselt kehtib arvutiprogrammide suhtes kehtestatud erand ainult juhul kui patent või selle taotlus on vastava objektiga ehk käesoleva töö raames just arvutiprogrammiga, seotud. Vastav erand on õiguskäibes tekitanud palju segadust ja ebakindlust. Arvutiprogrammi patenditavuse suhtes on kohtupraktika andnud kaks tõlgendusviisi - tehnilisel funktsioonil ning riistvaral põhinev lähenemine.²¹⁶ Kitsam, tehnilise funktsiooni oluliseks pidav lähenemine on saanud valdavaks, kuid Euroopa Patendiameti otsuse T 424/03 valguses on väärtus ka argumendil, et arvutiprogramm hõlmab riistvara kasutust või on selle osa.

Õiguslik ebaselgus tuleneb ka arvutiprogrammide pahatahtlikkust maskeerimisest patendi taotluses komponentide, protsessi, masina või muu patenditava objekti mõiste alla.²¹⁷ Samuti on olukorda komplitseerinud tehnoloogia areng, mis võimaldab aina enam viise tarkvara erinevates lahendustes kasutada. Patenditavad on nt arvutis rakendatavad leiutised, millega USA-s hõlmatakse tarkvaral põhinevaid füüsilise ning Euroopa Liidu puhul tehnilise väljundiga leiutisi.²¹⁸

2008. aastal tuli Euroopa Patendiameti Suurel Apellatsioonikojal vastata seoses EPA presidendi järelepärimisega neljale küsimusele seoses arvutis rakendatavate leiutiste patenditavuse tõlgendamise kohta. Küsimused puudutasid selgitust nii kogu taotluse kui ka

²¹³ Artikkel 52 lg 2 p C

²¹⁴ Syllabus; Gottschalk v. Benson - 409 U.S. 63 (1972). Kättesaadav arvutivõrgus: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/409/63/case.html> Viimati vaadatud: 5.05.2014

²¹⁵ USA kohtus on antud töö valmimise ajal pooleli kaasus, millelt oodatakse patenditava tarkvara piiride täpsustamist. Vt. Arvutivõrgust: http://en.wikipedia.org/wiki/Alice_Corp._v._CLS_Bank_International

²¹⁶ Simon Stokes. Intellectual property and technological issues. C.O.B. 2010, 79(Sep), 1-36.

²¹⁷ Pamela Samuelson; Benson Revisited: The Case Against Patent Protection For Algorithms and Other Computer Program-Related Inventions. 39 Emory L.J. 1025 (1990). All-viide nr 40; <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1908&context=facpubs>

²¹⁸ Vt eelmine. All-viide nr 45;

leiutise individuaalsete osade langemisest erandi alla.²¹⁹ Suur Apellatsioonikoda kinnitas arvutiprogrammide tehnilise funktsiooni tähtsusel põhinevat lähenemist,²²⁰ kuid ei lükanud ümber kohtuasjast T 424/03 tulenevat riistvaral põhinevat lähenemist, mis võimaldab hiilida arvutiprogrammidele kehtestatud välistusest mööda, sidudes arvutiprogrammi andmekandjaga. Siiski pole taotluse objekt sellisel juhul patenteeritav tulenevalt leiutustaseme puudumisest.²²¹

Samuti leiti, et patenditaotluse objekti patentitavust tuleb hinnata selle kõikide osade kogumis, mistõttu ei ole nõutav, et just arvutiprogramm peab füüsilisele maailmale mõju avaldama.²²² Seega lähtuvalt eelnevast saab arvutiprogrammi pidada kaudselt patentitavaks kui see pole patenditaotluse objekt ehk vastav programm kuulub tehnilise protsessi hulka ning vastav leiutis on uus ja omab leiutustaset. Õiguskirjanduses on kritiseeritud tehnilisuse mõiste tähendust antud otsuse raames kuna see viitab tehnilistele valdkondadele. Tehnilisuse käsitlemine tehniliste teadmistena tagaks hüpoteetiliselt kaasaegsema õiguskaitse.²²³ Selline käsitus avardab patentitavaid objekte, nt tehnilisele lahendusele programmeeritud arvuti programm peab samuti arvestama tehniliste teadmistega.

8.2 Tarkvara arendaja autorsus

Patendi taotlemise õigus on leiutise autoril või tema õigusjärglasel.²²⁴ Patentitava leiutise käsitus on oluline just tarkvara arenduse lepingute puhul, kus tellija on loonud tehnilise lahenduse, kuid sinna juurde planeeritud tarkvara arendamise väljastellimise. Kuna patenditaotluse objekti hinnatakse kogumis siis arendajalt tellitud programm ei pea olema iseseisvalt patentitav. Olukorras, kus vastav tarkvara lülitatakse tehnilise lahenduse hulka muutub patendi osaks ka tarkvara. Seega kas tarkvara arendajaid ja tehnilise lahenduse loojaid saab pidada ühisautoriteks? Vastavalt § 13 lg-le 2 on ühisautorid leiutise loonud ühise leiutustegevuse tulemusena. Siinkohal tuleb leida kas tarkvara arendus on leiutustegevus ja kas see on tellijaga ühine. Leiutustegevuse mõiste lähtub tehnilisusest patendi regulatsiooni

²¹⁹ European Patent Office Asks for Clarification of Exclusion of Software Patents. Open Rights Group . Koduleht. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.openrightsgroup.org/newsblog/2008/european-patent-office-asks-for-clarification-of-exclusion-software-patents> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

²²⁰ Suur Apellatsioonikoda. Otsus 12 Mai 2010. G 3/08. Otsuse punkt 10.2.1 Lk. 27 (PDF-i Lk. 71). Kättesaadav arvutivõrgus: [http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/DC6171F182D8B65AC125772100426656/\\$File/G3_08_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/DC6171F182D8B65AC125772100426656/$File/G3_08_en.pdf) Viimati vaadatud: 5.05.2014

²²¹ Vt viimane otsuse punkt 10.13; Lk. 39-40. (PDF-i Lk. 83-84)

²²² Vt viimane otsuse p-id 12.2.1; 12.2.2 ja 12.3.

²²³ Alapealkiri "The questions again"; Software patentability: what are the right questions?; Reinier B. Bakels; E.I.P.R. 2009, 31(10), 514 - 522.

²²⁴ Välja on ka õiguskirjanduses pakutud, et töökäigus loodud tööstusomand peaks kuuluma tööandjale. Lk 44; Lepinguvabaduse analüüs.

mõistes. Suure Apellatsioonikoja otsuses leiti, et programmeerimine on tehniline tegevus kui programm omab samuti tehnilist kasutatavust, vastasel juhul on programmeerimine vaimne tegevus.²²⁵ Arendatav programm võib tellija poolse lahendusega ühendamisel omandada küll tehnilist kasutatavust, kuid arvutiprogrammi arendus iseseisvalt tehnilise kasutatavusega ei tegele. See arendustegevus leiutustegevusena ei kvalifitseeru kuna see on loominguine mitte tehniline.

Arendustegevust saab aga pidada tehniliseks kui selle käigus on muudetud tehnilist funktsiooni omava osa ehitust või omadusi. Selle olukorra vastandiks on olukord, kus tarkvara arendatakse pelgalt funktsioonilise osa jaoks ilma seda muutmata. Tehniliste muudatuste olulisuse lävendit, et kvalifitseeruda leiutustegevuseks on raske hinnata. Tarkvara või arvutijõudluse piirangutest tulenevad muudatused ei kvalifitseeru leiutusena kuna tegemist pole leiutusega vaid piirangute arvestamisega ja lahenduse kohandamisega. Leiutustegevus võib seisneda seniste tarkvaral ja riistvaral lasuvate jõudluspiirangute ületamises. Sellisel juhul tuleb leida kas vastav jõudlus on toonud kaasa ka tehnilise osa kvalitatiivse muutuse või on täidetud vaid tellija poolt nõutud spetsifikatsioonid. Analoogia korras autoriõigustega pole patendiõiguse raames kaitse alt välistatud lahendused, mis on ainukesed või vähesed probleemi lahendamise viisid.

8.3 Arenduslepingujärgne patendi kuuluvus

Kuna eritellimuse alusel arendatud arvutiprogramm ei ole arendaja ühisautorsuse suhtes alati selgelt tõlgendatav on majanduslikke huve arvestades soovitatav õiguskindluse eesmärgil sõlmida patendiõiguste kuuluvuse kokkuleppe. Patendi taotlemise õiguse kuuluvuse saab kokkuleppida töölepingu või muu lepinguga, mille alusel leiutis loodi. Vastav õigus on üleantav ka eraldi kirjaliku kokkuleppega. Kuigi eraldiseisev kokkulepe nõuab kirjalikku vormi ei ole antud nõue erinorm eelmises lauses käsitletud muude lepingute suhtes. Seega vorminõue ei kehti töövõtulepingu suhtes, mille täitmisel leiutis loodi. Teisele isikule on üleantav ka juba menetluses olev patenditaotlus ning registreeritud patent.

Erinevalt autoriõiguse seaduse või TDKS-ist ei käsitle patendiseadus olukorda kus patendi kuuluvuse kokkulepe puudub. Selline olukord sunnib lepingupooli patendi suhtes alati läbi rääkima, kuid töölepingu alusel töötav isik võib seeläbi sattuda ebavõrdsesse seisu. Töötajat kaitseb aga imperatiivne säte, mis kohustab lepingusse lisama autorile kuuluva õiguse saada õiglast tulu patendi arvelt kogu patendi kehtivuse aja jooksul. Vastav imperatiivsus kehtib ka

²²⁵ Suure Apellatsioonikoda. Otsus G 3/08. Otsuse p 13.5.1; Lk 53; (PDF-i Lk. 97)

töövõtulepingu korral. Antud sätte kohaldamisel tarkvara arendajatele tuleb hinnata nende autorsust või ühisautorsust.

Kuna patendiõigus teiste intellektuaalomandite kehtivust ei välista kehtib arendatud tarkvara suhtes paralleelselt autoriõigused ja tööstusdisainilahenduse õigus. Vastavate õiguste olemasolu on töövõtjale suure majandusliku potentsiaaliga. Kuna tarkvarast on saanud tehnilise lahenduse osa tuleb iga eksemplari loomisel reprodutseerida ka tarkvara. See annab aga autoriõiguste omanikule võimaluse teenida patenditud objekti müügilt tulu. Samuti on autoriõiguste omanikul ka teised autoriõiguste peatükis käsitletud võimalused, nt tarkvara mujal lahendustes kasutada kuna tarkvara ise pole patenteeritud vaid tehniline funktsioon, mille osa see on.

8.4 Kasulik mudel

Kasuliku mudeli intellektuaalomandi puhul on tegemist patendile sarnase õigusega, mis samuti välistab arvutiprogrammid kaitsealuse objektina. Kasuliku mudeli erinevused ja eelised patendi ees seisnevad alandatud lävendis ja odavuses, kuid sellest tulenevalt ka piiratumas ja lühiajalisemas õiguskaitstes.

Kokkuvõte

Töö eesmärk oli analüüsida tarkvaraarenduse õiguslikku olemust, selle tulemusel loodud intellektuaalomandeid ning õiguste kuuluvust ja üleminekut mõjutavaid õiguslikke asjaolusid.

Töös leidsime, et praktikas kasutatav tarkvara mõiste ei ühti sageli õigusliku arvutiprogrammi mõistega, mille vorm on piiratud kirjaliku koodiga. Sellest tulenevalt tuleb mõistete kasutamisel olla hoolas ja järgida antud mõistega hõlmatud mahtu, mis ei pruugi hõlmata graafilisi või muid audiovisuaalseid väljendusi mida me oleme harjunud arvutiprogrammi osaks pidama. Kuigi antud kood moodustub tarkvarale ainuomase programmeerimise läbi on siiski seadusandjate poolt kõrvale heidetud arvutiprogrammide kaitse sui generis õiguse alusel ning lähtunud kirjandusteoste analoogia käsitlest. Kuigi kõik rahvusvahelised õigusallikad seda põhimõtet järgivad erineb erisusi kaitse ulatuses kuna Euroopa Liidu direktiiv arvutiprogrammide õiguskaitse kohta sätestab kaitse arvutiprogrammi kõigi avaldumisvormidele siis TRIPS kaitseb ainult lähteteksti ja objektkoodi. Antud erisus võib oluliseks muutuda tarkvara edasisel arengul, mistõttu tuleks ka TRIPS rahvusvahelise kaubanduse eesmärgil üldisema kaitsega vastavusse viia. Antud töös vaatlesime tehnika arengust tulenenud õiguspraktilist probleemi tarkvara toodete liigi eristamisel lähtuvalt andmete edastusviisist. Selline eristamine on halb kuna see seab ohtu tehnoloogia neutraalsuse. Uute tehnoloogiate kasutuselevõtt häirub kuna neile ei kohaldu maksusoodustused, mis kehtivad nende traditsioonilise analoogtoote suhtes nt erinev käibemaksumäär. IKT valdkonna laienemine ka teistesse majanduste valdkondadesse on toonud endaga kaasa arendatud tarkvara laiema kasutuse ettevõtete poolt, kes vastavat IKT alast pädevust ei oma. Sellest tulenevalt on arenduslepingu sõlmimise protsess oluline kuna võimaldab välja selgitada tellijate soovid. Praktikas esineb aga kahte erinevat liigi arendustöid, millel on tööd sooviva isiku ja töö tegeva isiku suhtes erinevad tagajärjed. Töölepingu korral on töötaja alluvussuhtes, mis võimaldab tööandjal arendustööd paremini kontrollida ja seal muudatusi teha. Töövõtulepingut eelistatakse sageli aga majandusliku ökonoomsuse perspektiivist. Kuivõrd töölepingu ja töövõtulepingu korral kuuluvad autoriõigused seadusejärgselt erinevatele pooltele ehk töövõtulepingu puhul kuuluvad õigused tööandjale kui tööd soovinud isikule ning töövõtulepingu korral kuuluvad õigused töövõtjale kui tööd teinud isikule siis on tekkinud õiguslik olukord, kus lepingupooled üritavad tõlgendada poolte vahelist lepingut vastavalt oma huvidele. See loob vastupidise olukorra tavaolukorraga, kus tööd teinud isik eelistab töölepingulist suhet ja tööd soovinud isik töövõtulepingut. Õiguspraktikas on jõutunud seisukohale, et tarkvaraarendustele ja tehnoloogiaalastele iduettevõtetele on omane mitte-formaalsem töökeskkond mistõttu on

õigustatud kõrvale kalduda ka traditsioonilistest seisukohtadest nagu töö aeg, koht ja viis või palgamaksmine, et poolte vahelise suhte üldpilti kajastada. Poolte vaheline tööleping võib osutada töötajale koormavaks kui väljaspool tööd loodud intellektuaalomand ei ole eristatav töösuhte alusel loodud loomingust. Sellisel juhul on niigi alluvussuhtes töötaja veel nõrgemas seisus kuna peab töölepingu tööülesannete kirjelduse ümberlukkama.

Tarkvaraarendusele on sätestatud teatud vorminõuded, mille järgimata jätmine ei too Riigikohtu hinnagul alati kaasa tehingu tühisust, kuid õiguslikult on vastavaid kokkuleppeid raske järgida kuna poolte tahet peab sageli tõlgendama. Kokkuleppe tõlgendamisel tuleb lähtuda aga seaduses sätestatud eeldustest ja vorminõuetest mida kindla kokkuleppe puudumisel on raske ümber lükata. Õiguslikult kõige soositum on de minimis printsiibi järgimine, mille kohaselt antakse varalistest õigustest ilma jäänud poolele vähemalt minimaalsed kasutusõigused, mis tal oma loodetud eesmärgi täitmiseks vajalikud on. Abiks tõlgendamisel võib olla nt ka tehingu hind või teoste iseloom. Samuti leidis kajastamist tõlgendusviis, mis lisaks poolte algsele tahtele lähtub ka tõlgendamise hetkel valitsevatest huvidest. Siiski pole selline meetod õigustatud kuna võib liialt rikkuda esialgse kokkuleppe tasakaalu. Vastavalt Eesti regulatsioonile kohaldub intellektuaalomandi kokkulepetele ka lahusus- ja abstraktsiooniprintsiip kuigi probleeme tekitab intellektuaalomandi õiguslik iseloom. Käsitustehing on vajalik varaliste õiguste üleandmisel ja registriandmete muutmisel, kuid litsentse võib anda ilma käsitust tegemata. Antud töös leidsin, et kasutamiseõiguse andmise korral tuleb luua iseseisev õiguste kogumik, mis tuleb samuti käsitustehingu alusel üle anda, et tagada kasutaja sõltumatus omaniku varaliste õiguste tehingutest. Vastavalt abstraktsiooni printsiibile on alusetu rikastumise nõude esitamine vajalik piiratud juhtudel kui vastav teos ei kuulu enam esialgsele võõrandajale. Abstraktsiooniprintsiibist lähtuvalt on võimalik ka autoriõiguste heauskne omandamine.

Autoriõiguste puhul leidsime, et tulenevalt mitmete arvutiprogrammi lisade olemasolust tuleb pea alati arvutiprogrammi käsitleda teoste kogumikuna. See võimaldab paremini tagada ka lisade autoriõiguslikku kaitset. Töös leidsime, et kuigi Copyright-i ja autoriõiguse originaalsuse lävend on erinev on see arvutiprogramme puudutavas osas harmoniseerunud. Tarkvaras sisalduvate teoste puhul on kohtupraktikas lähtuvalt osutunud oluliseks idee eristamine õiguslikult kaitstavast loomingust. Sageli on see kohtuasjade peamine küsimus, mis tuleb lahendada tõlgendamisega. Töös käsitlesime ka õiguskirjanduses teada olevat probleemi autori isikuliste õiguste liialt laiast kataloogist. Vastav probleem osutub aga veel tõsisemaks teoste kogumiku korral kuna algteostel võivad olla erinevad autorid, kelle kõigi nõusolekut lisaks varaliste õiguste kasutamise õigusele on vajalik. Arvutiprogrammi ja selle

lisade eristamisel on eristatavad kirjalikud ja mitte-kirjalikud väljendused. Kui koodi puhul on õigusliku kaitse alus ja ulatus selgemalt määratletud siis mitte-kirjalike väljenduste, nt GKL-i teose liik ja objektiivne vorm jääb sageli tahaplaanile. Töös leidsime, et õiguslikult on GKL-i kunstiteos, mis avaldub ekraanil mitte arvutiprogrammi koodis. GKL-i on kaitsnud ka Euroopa Kohus, kuid kaitsitud pole programmeerimiskeel, käsujadad ning andmefailide vorming.

Tarkvara üleminekul autorilepingu alusel tuleb arvestada teoste kogumiku regulatsiooniga, mis nõuab ka algteoste autorite isikuliste õiguste ja varaliste õiguste kasutamisluba või viimaste omandust. Antud lahendus tagab algteoste autorite ja omanike kaitse kuna võimaldab neil oma teost kaitsta majandusliku ekspluateerimise eest. Vastavate õiguste olemasolu võimaldab aga autorilepinguga määrata erinevate teoste kuuluvust, mis võimaldab pooltel saautada erinevaid majanduslikke eesmärke ilma üleliigseid õigusi omamata. Vastavate õiguste ülemineku hetk on töövõtulepingu korral käsutustehingu tegemine kuigi töösuhte alusel pole käsutustehing vajalik.

Tarkvaratoote puhul tuleb meeles pidada kaubamärgi regulatsiooni järgimist. Siiski ei pea töövõtjal kaubamärgi kasutamiseõigust arenduslepingu raames olema, mis lihtsustab majandustegevust.

Tööstusdisainilahenduse regulatsiooni puhul leidsime, et loodud on innovaatiline toote mõiste, mis hõlmab ikoone ja GKL-i. Vastav õiguskaitse on võrreldes autoriõigustega tugevam, kuid vajab registreerimist. Siiski on puuduseks nt funktsionaalsusega mitte arvestamine mida saab ette heita ka GKL-i autoriõiguslikule kaitsele. Võrreldes autoriõigustega seisneb erisus ka seadusjärgse õiguse kuuluvuses töövõtulepingu korral.

Patendi puhul leidsime, et õiguslikult on kaitstavad arvutis rakendatavad leiutised. Tarkvaraarenduse korral tuleb aga leida kas tarkvara arendaja on leiutise ühisautor. Seda aitab tõlgendada arendustöö iseloom. Juhul kui arendustööga võimaldati funktsiooniline täiustumine, mis polnud tellija poolt ette kirjutatud siis kvalifitseerub programmeerimine leiutustegevusena, vastasel juhul on tegemist loominguulise tegevusega.

Intellectual Property and its Ownership in Software Development Contracts

Summary

The purpose of this paper was to research the legal nature of the software development contract, the intellectual property that lies within the work and the transfer of these rights according to the law and through contractual agreements.

The work starts by comparing the everyday understanding of software to the legal terms. It seems that the legal term is much narrower by only meaning a functional computer programs code. Therefore many other, possibly independently protected works which for a lay person seems a part of the software, such as graphical user interface (GUI), video, music or other works are seemingly disposed from the definition of computer program. The computer programs are protected under many different international legal instruments, but the main legal source in Europe is the software directive which protects all expressions of computer programs, but the scope is narrowed by the definition.

Regarding custom or developed software it has spread to wide spectrum of economical fields. Even the businesses who themselves are not competent in ICT are turning to custom software for a competitive edge. The process of concluding a contract between the commissioner and the developer is useful to make the partys rethink their purpose of contracting which allows a more efficient outcome. The development process can be done under two different regimes. The first option is under an employment contract which offers greater power and control to the employer, but the second option of contract of services is usually financially more appealing. A great deal of interest has been historically put in sepearating these two contracts from themselves since the second contract also helps the employer avoid labour taxes. This has changed with software development since the contracts also differ in assigning the IP rights to according parties. Therefore the employees have interest in doing work under the services contract and visa-versa. Many indicators have been worked out to interpret the true soul of the contract. The ICT sector and especially start-up's are regarded to have a more informal working environment which transforms to new understandigs of traditional indicators such as the place, time or way of work. Traditionally the employment contract deems important the process of work while the services contract is characterised by the end-result. Court judgements deemed the difference unimportant in technological start-ups which are developing for an end-result - marketable product even under employment contracts. In addition there many other indicators such as risk of business is even higher for employees since they can be fired without fearing to lose the development documents which might be

possible in case of outsourcing. The agreement of transferring IP rights or licenses is often not concluded in a contract. Since the agreement must be in written form the parties do not receive what they had hoped for. If there is no agreement the rights are transferred according to law, but still a contract is required to protect the party who is not the justified party. Therefore it is possible precedent that the transfer of IP rights is not in default if not in written agreement. Still this legal reasoning gives subject to granting licenses under *de minimis* principle which interprets the scope of the license through the purpose of the contract. Although there is argued to interpret the agreement by considering the influence the software has had during its existence, but this method is not acceptable because of infringing the original balance of the contract. There is also potentially harmful situation in precontractual negotiations when the commissioner is reveals his ideas, but not protecting them by any legal instruments. In this situation the party has a right to damages in the scope of the costs caused by the intentionally broken negotiations. Therefore no rights remain to the economical gains of the idea if the party is not able to prove the protection of his ideas or hypothetical expressions.

The Estonian law recognizes the abstraction and separation principle which also applies in case of IP. The separation principle separates the contract from the act of giving over the rights. Therefore the rights of IP are not transferred by concluding the agreement, but by the act of making possible the transfer of rights. The nature of IP which is not physical thing, but a legal right complicates the use of these principles. Due to nature of a legal right the handing over is often done together with signing the contract. The abstraction principle meanwhile protects the third persons who have acquired IP *bona fide*. Still the transfer of rights to the 3rd person must have been done legally in the first place.

The copyright or in Estonia the Continental European authors right is the main instrument of protecting computer programs and its additions. This work analyzes the originality requirement between these two rights, but finds it harmonized in the scope of computer programs. The additions are the audiovisual elements mentioned before. The works are classified to written and unwritten works. While the protection of written code is clear. The legal protection of graphical user interfaces is more complicated. Analyzed and compared to the US, the regulations differ since the US protect the GUI as a computer program while in Europe the protection as granted to it as an artistic work. An important question is to ask for the objective for of the GUI which appeared to be not in the code, but in the graphical representation on the screen.

Since the modern software always consists of different works which are protected themselves it must be found that most of the software is in the form of compilation. Therefore many legal questions arise considering the different rights which consist in the compilation. The Continental authors right also recognizes moral rights which complicate the situation even further. It has been argued that the scope of the moral rights is too broad considering the economical character of IP and also in the scope of computer programs. If the requirements of the moral and economic rights are fulfilled then the selective transfer of IP might be economically useful to the contracting parties.

The rights of trademarks must also be respected in the software development.

Also the design right is found to be applicable to GUI which gives the justified party a chance to monopolize the solution. This right differs from the US regulation where design right is a form of patent right also protecting the functionality in the design which is not possible under EU law.

Lastly the work analyzes the possibility of protecting computer programs by patent law and some cases of protection are possible if the computer implements a technical character in the invention. Also patents differ in the EU and US as US does not set the technicality requirement in the invention. Important question arises with development contract regarding joint authorship as the software development might become a joint author to the invention. Since this is serious threat is recommended to make a precise agreement. Although the joint authorship arises when the developer programs the software to heighten the technical functionality of the invention.

Kasutatud kirjandus:

Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu seletuskiri, 2.02.2014.

Rosentau, M. Intellektuaalse omandi õigused infotehnoloogia valdkonnas. Infotehnoloogilise loomingu olemus. Juridica, 2008, nr 3.

Reinier B. Bakels "The questions again"; Software patentability: what are the right questions?; ; E.I.P.R. 2009, 31(10), 514 - 522.

Rosentau, M. Intellektuaalse omandi õigused infotehnoloogias. Autori varalised õigused. Juridica, 2010, nr.10.

Colm MacKernan; A Practical Guide to Intellectual Property in Mergers & Acquisitions; Sweet & Maxwell. (2006),

Lilian Edwards and Charlotte Waelde; Law and the Internet, Hart, 2009.

Anthony Lawrence Clapes; Softwares; The Legal Battles for Control of the Global Software Industry; Quorum Books, 1993.

Sam Ricketson and Jane Ginsburg, International copyright and neighbouring rights: the Berne Convention and beyond. Volume I / .

Althaf Marsoof, A case for sui generis treatment of software under the WTO regime; International Journal of Law and Information Technology, Vol. 20, No. 4; 2012.

Seungjin Whang, Market Provision of Custom Software: Learning Effects and Low Balling; Graduate School of Business, Stanford University, Stanford, California 94305. Abstrakt Lk 1

Aleksei Kelli, Tõnis Mets ja Thomas Hoffmann. Ettevõtlusmudelite ja lepinguvabaduse ulatuse analüüs intellektuaalse omandi kontekstis: majanduslikud ja juriidilised aspektid, 19.02.2013.

Barron, Terry and Seidmann, Abraham and Wang, Eric T.G., Contracting Structures for Custom Software Development: The Impacts of Efficient Investments and Imperfect Knowledge on Internal Development and Outsourcing (January 6, 1996). Working Paper CIS 96-01. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://ssrn.com/abstract=7402> Viimati vaadatud 5.05.2014.

T. J. McIntyre, Copyright in custom code: Who owns commissioned software?, Journal of Intellectual Property Law & Practice, 2007, Vol. 2, No. 7.

The work made for hire doctrine revisited: Startup and technology employees and the use of contracts in a hiring relationship; Jon M. Garon; Elaine D. Ziff; Minnesota Journal of Law, Science & Technology; Spring 2011.

Tiina Mikk, Intellektuaalse omandi õiguse kodifitseerimine: üldosa võimalikkusest, Võimaliku kodifitseerimisprotsessi esimene etapp, Tallinn 2010. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=53024/Intellektuaalse+omandi+%F5iguse+kodifitseerimine_+%FCldosa+v%F5imalikkusest.pdf Viimati vaadatud 5.05.2014

Risch, Michael, Functionality and Graphical User Interface Design Patents (February 27, 2014). Stanford Technology Law Review, vol. 17, p. 53 (2014); Villanova Law/Public Policy Research Paper No. 2013-3058.

Thomas Hoffman, Aleksei Kelli, Age Värvi. Abstraktsioonipõhimõtte Eesti ja Saksa intellektuaalse omandi õiguses. Juridica 7/2012.

Jonathan Band and Masanobu Katoh; Interfaces on Trial 2.0. The Information Society Series. lk 27 Kättesaadav arvutivõrgus: http://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/free_download/9780262015004_Interfaces_on_Trial_2.0.pdf Viimati vaadatud: 5.05.2014.

Simon Stokes; Digital Copyright, Law and Practice; Third Edition; Hart Publishing; 2009. Lk 185 - 193

Jon M. Garon; Elaine D. Ziff, The work made for hire doctrine revisited: Startup and technology employees and the use of contracts in a hiring relationship; ; Minnesota Journal of Law, Science & Technology; Spring 2011.

Introduction to Intellectual Property Theory and Practice. World Intellectual Property Organization (Geneva, Switzerland), Kluwer Law International. 2008.

Stanley Lai. The Copyright Protection of Computer Software in the United Kingdom. Hart Publishing. 2000. Kättesaadav Google Books-is: http://books.google.ee/books?id=ZpR-CAFuYtgC&source=gbs_navlinks_s

P. Goldstein, 'Copyright – Principles, Law and Practice', Little Brown and Co., Boston, Toronto, London, 1989, vol I, 168-169.

Mark I. Koffsky. Patent Preemption of Computer Software Contracts Restricting Reverse Engineering. 1995 Columbia Law Review.

David Rogers. Raamatu ülevaade. Legal Protection of Computer Software; David Bainbridge; 2008; Bloomsbury Professional; ; E.I.P.R 2008, 30(9), 386-387.

A. Kelli, K. Nemvalts, E. Vasamäe, T. Hoffmann, K.Härmand, A.Värv, L.Jents, S.Elunurm, T.Seppel. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu ja seletuskirja esialgne lähtematerjal.

Syllabus; Gottschalk v. Benson - 409 U.S. 63 (1972). Kättesaadav arvutivõrgus: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/409/63/case.html> Viimati vaadatud: 5.05.2014

Simon stokes. Intellectual property and technological issues. C.O.B. 2010, 79(Sep), 1-36.

Pamela Samuelson; Benson Revisited: The Case Against Patent Protection For Algorithms and Other

Computer Program-Related Inventions. 39 Emory L.J. 1025 (1990). <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1908&context=facpubs>

Seletuskiri Töölepinguseaduse eelnõu juurde

Normatiivmaterjal:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/24/EÜ, 23. aprill 2009 , arvutiprogrammide õiguskaitse kohta (kodifitseeritud versioon), L 111/16, 5.5.2009,

Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon. RT II 1994, 16, 49. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13101723> Viimati vaadatud 5.05.2014.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/24/EÜ, 23. aprill 2009 , arvutiprogrammide õiguskaitse kohta (kodifitseeritud versioon), L 111/16, 5.5.2009.

Nõukogu määrus (EÜ) nr 6/2002, 12 detsember, 2001, ühenduse disainilahenduse kohta. EÜT L 3, 5.1.2002.

Euroopa patendikonventsiooni. RT II 2002, 10, 40. kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/94691> Viimati vaadatud 5.05.2014

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ, 22. mai 2001 , autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas

Wittem Group, Euroopa Autoriõiguse Koodeks, Aprill 2010. . Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.copyrightcode.eu/Wittem_European_copyright_code_21%20april%202010.pdf Viimati vaadatud: 5.05.2014

Seletuskiri Töölepinguseaduse juurde.

Võlaõigusseadus, RT I, 29.11.2013, 4.

Töölepinguseadus, RT I, 22.12.2012, 30.

Äriseadustik RT I, 21.03.2014, 21.

Patendiseadus, RT I, 28.12.2011, 13.

Tsiviilseadustiku Üldosa Seadus, RT I, 13.03.2014, 103.

USA Patendi seaduse artikkel 101; kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.law.cornell.edu/patent/35uscs101.html> Viimati vaadatud 5.05.2014.

Euroopa Kohtu lahendid:

EKo, 2. mai 2012, C-406/10, SAS Institute Inc. versus World Programming Ltd.
Eelotsusetaotlus.

EKo, 22.12.2010, C-393/09, Bezpečnostní softwarová asociace - Svaz softwarové ochrany
versus Ministerstvo kultury. Eelotsusetaotlus p 50.

EKo. 18.10.2012. C-101/11 P ja C-102/11 P. Liidetud kohtuasjad. Herbert Neuman ja teised
versus José Manuel Baena Grupo SA. Apellatsioonkaebus.

EKo, 27.10.2005, C-41/04, Levob Verzekeringen BV ja OV Bank NV versus Staatssecretaris
van Financiën, eelotsusetaotlus. Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=58098&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=444977> Viimati vaadatud 5.05.2014.

Eesti kohtulahendid

RKTKo 3-2-1-39-03

RKTKo 3-2-1-89-06

RKTKo 3-2-1-124-06

RKKKo 3-1-1-112-12

Tln RgKo 29.01.2010, 2-06-29384

Muud kohtulahendid

Numbers Licensing, LLC v. Bvisual USA, Inc., 643 F. Supp. 2d 1245 (E.D. Wash. 2009). Peatükk II, 3., A., 2), Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.courtlistener.com/waed/edb6/numbers-licensing-llc-v-bvisual-usa-inc/> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

Woods v. Resnick, 725 F. Supp. 2d 809 (W.D. Wis. 2010). Kättesaadav: <https://www.casetext.com/case/woods-v-resnick/#.U2O0RVcQ2ic>

JustMed, Inc. v. Byce, 2010 U.S. App. LEXIS 6976 (9th Cir. Apr. 5, 2010). Lk 5159. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://cdn.ca9.uscourts.gov/datastore/opinions/2010/04/05/07-35861.pdf> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

Navitaire Inc v Easyjet Airline Co. & Bulletproof Technologies Inc. [2004] EWHC 1725 (Ch) (2004) p 79 ja 92

Whelan Assocs., Inc. v. Jaslow Dental Laboratory, Inc. (3rd Cir. 1986)

Lotus Development Corporation v. Borland International, Inc., 516 U.S. 233 (1996)

Computer Associates International, Inc. v. Altai, Inc., 982 F.2d 693 (2d Cir. 1992) Lk 12; Kättesaadav arvutivõrgus: <http://cyber.law.harvard.edu/people/tfisher/IP/1992%20Altai.pdf> Viimati vaadatud 5.05.2014

Apple Computer, Inc. vs. Microsoft Corporation, 35 F.3d 1435 (9th Cir. 1994). Kättesaadav arvutivõrgus:

http://scholar.google.fr/scholar_case?case=17794375458513139314&q=apple+v+microsoft+1994&hl=en&as_sdt=2006 Viimati vaadatud 5.05.2014.

Suur Apellatsioonikoda. Otsus 12 Mai 2010. G 3/08. Otsuse punkt 10.2.1 Lk. 27 (PDF-i Lk. 71).
Kättesaadav arvutivõrgus: [http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/DC6171F182D8B65AC125772100426656/\\$File/G3_08_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/DC6171F182D8B65AC125772100426656/$File/G3_08_en.pdf) Viimati vaadatud: 5.05.2014

Muud materjalid:

Helen Mihelson; Autoriõigus on e-raamatutele jalgu jäänud; Postimees, 20. Aprill. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/2767382/autorioigus-on-e-raamatutele-jalgu-jaanud> Viimati vaadatud 5.05.2014.

MTÜ Eesti Äritarkvara Liit kodulehekülg, Arvutitarkvara liigid. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.tarkvaraliit.ee/et/Arvutikasutajale/Arvutitarkvara-liigid-> Viimati külastatud 5.05.2014

Topic 1: International IP Protection of Software: History, Purpose and Challenges; WIPO/IP/CM/07;

WIPO Asia Pacific Regional Seminar on Intellectual Property and Software in the 21st Century: Trends, Issues, Prospects. Lk 1; Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_ip_cm_07/wipo_ip_cm_07_www_82573.pdf Viimati külastatud 5.05.2014

Priit Kleemann, Tartu Ülikooli tarkvaraarenduse põhimõtted, Tartu Ülikooli Wiki. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://wiki.ut.ee/pages/viewpage.action?pageId=22708486> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

Francis Davey, A New Kind of Copyright? Graphical user interfaces in the ECJ. 2011. Kättesaadav: <http://www.francisdavey.co.uk/2011/01/new-kind-of-copyright-graphical-user.html> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

Siseturu Ühtlustamise Amet. Kaubamärgid ja tööstusdisainilahendused. Kodulehekülg. Eesti keelne. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://oami.europa.eu/ohimportal/et/the-design-and-its-products> Viimati vaadatud: 5.05.2014

Earl Grey. Technology by Design. Simpson Grierson. Kodulehekülg. Käsitletud Suur-Britannia kohtuasja Apple Computer Inc. v. Design Registry ja Uus-Meremaa kohtuasja Altoweb Inc v Commissioner of Designs. Veebileht kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.simpsongrierson.com/ezone-technology-by-design/> Viimati vaadatud 5.05.2014.

Florian Mueller. 10 European judges found Apple had not invented slide-to-unlock (star patent at Samsung trial). Foss Patents. Kodulehekülg. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.fosspatents.com/2014/04/10-european-judges-found-apple-had-not.html> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

European Patent Office Asks for Clarification of Exclusion of Software Patents. Open Rights Group . Koduleht. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.openrightsgroup.org/newsblog/2008/european-patent-office-asks-for-clarification-of-exclusion-software-patents> Viimati vaadatud: 5.05.2014.

“The questions again”; Software patentability: what are the right questions?; Reinier B. Bakels; E.I.P.R. 2009, 31(10), 514 - 522.

Lih litsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Taavi Viilol _____
(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: 13.03.2014 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Intellektuaalomand ja selle kuuluvus
tarkvaraarenduslepingutes _____

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on Mario Rosentau _____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, ____5.05.2014____ (*kuupäev*)